

The Book Title: Kartanoita kalliolla Valikoima kertoelmia
Author: Emil Frommel
Translator: Hilma Suomalainen

Language: Finnish
KARTANOITA KALLIOLLA
Produced by Tapio Riikonen

KARTANOITA KALLIOLLA

Valikoima kertoelmia
Kirj.

EMIL FROMMEL

Tekijän luvalla suomensi Hilma Suomalainen
Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kuopiossa, Osakeyhtiö Kuopion Uudessa Kirjapainossa, 1901.

SISÄLLYS:

Lukijalle
Rakkautta rakkaudesta
Kaksi musikaalista jutelmaa:
 Juhlallinen sielumessu siitä tuli sittenkin
 Amati-viulu
Kylädiakonissa
Kaksi sormusta, jopa kolmaskin
Kuinka juristista tuli teologi
Syvyydestä
Sor Federigo
Fremersbergin luostarin risti

Lukijalle.

Emil Frommelin nimi ei ole enää tuntematon suomalaiselle lukijakunnalle. Kertomukset "Kevät ja Syksy" sekä "Pappismiehen muistelmia," ovat jo tehneet sen meille tunnetuksi ja rakastetuksi. Harvinaisella taidokkaisuudella sirottelee tekijä kertoelmiinsa raikasta humoriansa keskelle elämän vakavinta todellisuutta, ja erinomaisella hienoudella osaa hän kuvata eri tunteet ihmissydessä niin riemun kuin murheen, niin vihan kuin rakkaudenkin. Ja tuokoonpa elämäniissämukanansa vaikkapa myrskyjä ja raesateita, — lujana seisoo se kartano, joka on kalliolle rakennettu.

Levottomuuden ja apeuden aikoina viivähtää mieli niin kernaasti tämmöissä tyynnyttävissä, lujaa luottamusta ja järkähtämättä uskoa henkivissä kertoelmissa kuin ovat Frommelin Kartanoita Kalliolla.

Suomentaja.

Rakkautta rakkaudesta

Kauas maitten, merten taa

Herra armon's ulottaa.
Sana pyhä Jumalan
Kulkee kautta maailman.

Kukapa enää nykyaikana ajattelisi Kriminsotaa? Muinaissaduksi on se jo melkein muuttunut. Vanhat kenraalit, jotka silloin johtivat suuria armeijoja, ovat kaikki kokoontuneet tuohon suureen armeijaan hautausmaalla. Muut taas, jotka ottivat osaa tähän sotaan ja mahdollisesti vielä elävät, ovat jo harmaahapsisiä vanhuksia hekin.

Ja kuitenkin oli aika, jolloin koko maailmassa ei muusta puhuttukaan kuin Kriminsodasta, jolloin ihmiset päivittäin tuskallisesti odottelivat tietoja sieltä kun sanomissa uudestaan ja uudestaan oli luettavana vaan: Ei mitään uutta Sevastopolista. Viikko viikolta, kuukaus kuukaudelta odotettiin tuon mahtavan linnoituksen valloitusta sekä Malahovin tornin, tuon etevimmän varustuksen, kaatumista. Mutta venäläiset olivat sitkeitä ja alttiita uhrauksiin. He upottivat suuren laivastonsa Mustaan mereen, ettei mikään vihollislaiva voinut lähestyä linnoitusta meren puolelta. Tämä muistuttaa mieleemme Napoleon I:n sotaa venäläisiä vastaan v. 1812, kun nämä itse pistivät Moskovan tuleen ja uhrasivat vanhan kauniin pääkaupunkinsa.

Aukot, mitkä ampumisesta päivin syntyivät Sevastopolin rintavarustuksiin, korjattiin taas öisin, ja vallihautoissa saivat venäläiset kestämonta ydlistä taistelua ranskalaisia ja englantilaisia vastaan, kun nämä koettivat lähestyä ulkovarustuksia. Piirittäjien sotajoukot kärsivät myöskin paljon pakkasen ja kuumetautien tähden, ja tuhannet nuoret, kukoistavat ihmishenget joutuivat tämän sodan aikana tuonen uhriksi.

Eräs ranskalaisessa sotasairaalassa makasivat tähän aikaan vierekkään nuori ranskalainen luutnantti sekä nuori, vangiksi otettu venäläinen upseeri. Molemmat olivat pahasti haavoitettuja, ja näyttivät siltä kuin eivät enää kauan täällä viipyisi, vaan ijankaikkisuuden portit piankin heille aukeaisi. Nuori venäläinen oli erittäin kaunis mies ja kuului vanhaan, arvossapidettyyn aatelissukuun, vaan hänen ihanin koristeensa oli kuitenkin se, että hän piti Jumalaa silmänsä edessä sekä sydämessään ja etsi lohdutusta ainoastaan oikeasta paikasta. Sillä jos on määrätty makaamaan täällä tavoin kuolettavasti haavoitettuna, ystävä ja sukulaisista, eikä voi saada unta silmänsä vaan kuulee yöt läpeensä toisten sairaitten valituksia ja voivotuksia, eikä ole mitään, jolla itseään lohduttaisi, silloin vasta ihminen on oikein poloinen ja kurja. Monesta, joka taistelun aikana on ollut sankari, tulee pelkuri sairaalassa, kärsimättömydestä ja arkuudesta. Mutta niin ei ollut nuoren venäläisen laita, sillä hän oli tuonut mukanaan kodistaan Liivinmaalta jotain, joka kannatti häntä tuskien pimeinä hetkinä. Siksipä ihastuikin hän suuresti, kun erään päivän ranskalainen evankelinen sotapappi astui sairaalaan ja kysyi, oliko siellä kenties sairaitten joukossa ketään, joka kuuluu evankeliseen uskontoon. Ystävällisesti ojensi liiviläisen heti kuumeisen käntänsä pappia kohti ja pyysi hänet vuoteensa viereen.

— Tulette oikeaan aikaan, — sanoi hän heikolla äänellä — Te tulette vihollisen, mutta uskonheimolaisen luo, ja emmekin tähän olekin kaikki veljeksi täällä sairaalassa, vai miten, herra luutnantti? — Hän kääntyi tääsanoessaan naapurinsa, tuon ranskalaisen luutnantin puoleen, ja tämä nyökkäytti myöntävästi päätänsä.

Nuori liiviläisen kertoi, niin lyhyeen kuin taisi, kodistaan ja vanhemmistaan ja pyysi pastorin antamaan heille tietoja hänestä.

— Minä muistelen heitä alati, — sanoi hän, — ja moneen kuukauteen he eivät ole

saaneet kuulla minusta mitään. Olen heidän ainoa lapsensa, ja kaikki toiveensa maan päällä ovat he kohdistaneet minuun, vaan nyt menee eloni päivämälle. En tahdo salata heikkoani tilaani täällä hetkellä vaikka Herra tosin voi ihmeitä tehdä Olkaa hyvä ja kirjoittakaa vanhemmilleni, että olen täällä Jumalan kädessä Kiittäkää heitä sydämellisesti kaikesta siitä suuresta rakkaudesta ja huolenpidosta, jonka he ovat minulle osoittaneet ja sanokaa, ettei edes kuolemakaan voi meitä erottaa. Sanokaa, että jos kuolenkin, kuolen urhoollisena sotilaana, kuten tuhannet muut, jotka nuoruuden keuhkossa ovat löytäneet hautansa tässä ihanassa puistossa Krimin kauniilla niemellä Tämä on nyt ensimmäinen pyyntöni teille, mutta minulla on vielä toinen pyyntö, joka on minulle — sielulleni — vielä paljoka tärkeämpi. Tahdotteko lukea minulle Jumalan sanasta ja ennen kaikkea Vapahtajamme jähäyksen puheen sekä muita paikkoja, joissa hän puhuu rauhasta, Isänsä asuinsijoista ja jälleennäkemisestä

Nuori pastori aukaisi heti Johanneksen evankeliumin neljännen luvun ja alkoi lukea, jo ensimmäisten sanojen kuullessa näyttivät nuoren upseerin silmät loistavan ilosta ja kiitollisuudesta.

— Miten ihanat nämä sanat ovat! — sanoi hän. — Ne saattavat minut unhoittamaan, että syvällä rinnassani vielä asuu kiväärin kuula. Rukoilkaa nyt minun puolestani ja tulkaa pian jälleen. Ettekö tahtoisi ensi sunnuntaina antaa minulle Pyhästä Ehtoollista? Sieluni halajaa suuresti sen suomaa vahvistusta.

Pastori rukoili hänen puolestaan, siunasi häntä ja lupasi pian tulla takaisin. Hyvästi jätessään ojensi pastori kätensä myös ranskalaiselle upseerille ja vaihtoi muutaman sanan hänenkin kanssaan. Kun molemmat sairautaan jättivät yksikseen, sanoi nuori ranskalainen liivillä:

— Ne olivat oikein ihania ja ylentäviä sanoja, joita pyysitte kuullaksenne. Onko teillä myös itsellenne se kirja, jossa ne löytyvät?

— Kyllä minulla on raamattu, vaan se on äidinkielelläni, saksankielellä. Mutta kernaasti tahdon siinäkin äänitänne, niin hyvin kuin osaan. Lukekaamme huomenna yhdessä luku siitä

Seuraavana aamuna muistuttikin ranskalainen häntä tästä lupauksesta, ja raukealla äänellä äänensi venäläisen evankeliumin sanaa hänelle.

— Kaikki tämä on minulle aivan uutta, — sanoi ranskalainen. — Meille on aina sanottu, ettei kukaan voi ymmärtää raamattua, ja kuitenkin on kaikki tämä minusta niin selvää ja selkeää, että pieni lapsikin voi sitä ymmärtää

— Niin minäkin luulen, — sanoi venäläinen. — Sanat ovat niinkuin terveysvesi meidän kylpypaikoissamme, vapaat kaikille, ja jokainen voi kylpeä siinä olkoonpa hän sitten oppinut professori tai tietämätön talonpoika. Tämä vesi parantaa kaikki samalla tavalla, ja vaikka te olette ranskalainen ja minä venäläinen, puhuu se samaa kieltä meille molemmille.

Kaksi päivän jälkeen oli sunnuntai, ja nuori pappi tuli taas venäläisen serkkunsa ääreen. Suurella hartaudella seurasivat kaikki sairautaan hiljaista, mutta ylentäviä juhlaa. Kovalla äänellä ja yksinkertaisesti luki nuori liivillä synnintunnustuksensa, ja syväle painui hänen pänsä kun pastori julisti hänelle Jumalan anteeksiantamuksen ja luki siunauksen hänelle. Ihmeellinen loisto silmissä otti häntä vastaan sakramentin. Kaikista sairaista tuntui kuin olisi valo ja rauha virtaillut hänestä vastakohtana lumimyrskylle, joka ulkona pieksi seiniä Silmiänsä pois kääntämättä tarkkasi ranskalainen upseeri sairasta venäläistä, vaikk'ei sanaakaan voinut ymmärtää On

nimittäin suuri ero kuulemisen ja kuulemisen, ymmärtämisen ja ymmärtämisen välillä. Oikea korva ei aina ole päässä, vaan sydämessä, ja on olemassa kieli, jota kaikki tajuavat, ja joka puhuu *ainoastaan* kasvoista, ilman sanoja. Vaieten puristi hän nuoren vaimonsa kättä kuin olisi tahtonut sanoa: — Kuinka onnellinen sinä olet!

Kun nuori pappi varustautui lähtemään, ojensi ranskalainenkin hänelle kätensä ja sanoi ranskaksi:

— Eikö teillä satu olemaan Uutta Testamenttia ranskankielelläkin, niinkuin vaimollasi täällä on se saksaksi, ja ettekö tahtoisi lainata sitä minulle joksikin aikaa? Te saatte sen kyllä varmasti takaisin.

— Onpa kyllä rakas ystävä — sanoi evankelinen pappi. — Täällä on ja sen saatte kernaasti pitää. Olkoon se muistona tästä hetkestä ja lohdutuksena koko elämälänne.

Nuori ranskalainen tarttui kiivaasti kirjaan ja piilotti sen pieluksensa alle.

Jonkun aikaa näytti siltä kuin nuoren liiviläisen terveydentila rupeaisi kohoamaan. Voimat lisääntyivät, ja vähemmän kärsi hän haavastansa nyt. Täen sai nuori pappi tilaisuuden lähettää useita toivorikkaita kirjeitä sairaan vanhemmille. Monta sanaa vaihdettiin nyt myöskin molempien upseerien välillä. Yhdessä lukivat he Uutta Testamenttia ja puhuivat keskenään kodista.

Mutta eräänä yönä sai nuori vaimonsa äkkiä kovia puistutuksia ja kadotti tajuntansa joksikunsi aikaa. Luoti rinnassa oli painunut syvemmälle, ja kauan oli hän tunnotonna. Ikään kuin sisäisen äänen käskemään tuli silloin evankelinen pappi aikaisin aamulla sairaalaan. Täällä löysi hän nuoren ystävänsä jo kuolonkampauksessa, mutta tajunta oli hetki sitä ennen palannut.

— Minä kuolen, — sanoi hän, — mutta kirjoittakaa vanhemmilleni, että minä kuolen uskossa Vapahtajaani, vakuutettuna Jumalan anteeksiantamisesta niin itseni kuin rakkaitten vanhempienkin puolesta. Sanokaa heille, että minä viimeisellä hetkelläni olen rukoillut Jumalan armoa ja kiitollisena muistellut heidän rakkauttansa.

Viimeiset sanat tulivat enää vaivoin, suurella ponnistuksella. Sen jälkeen vaipui hän uupuneena taas patjoillensa. Kuitenkin oli hän ehtinyt ojentaa ranskalaiselle kätensä hyvästiksi. Pappi siunasi häntä ja rukoili liikuttavalla tavalla hänen edestänsä Isämeidän rukouksen, jonka aikana nuoren ranskalaisen kyynelvet juoksivat virtana. Aina viimeiseen hengenvetoon saakka seisoi nuori pappi siinä vieressä pitäen kädessään kuolonhien kostuttamaa kättä. Aivan hiljaa, ilman kamppausta nukkui sairas ikuisen uneensa, ja hänen kauniilla kasvoillansa kuvastui ihmeellinen rauha. Pappi painoi umpeen hänen silmänsä kehoitti sitten kaikkia sairaita yhteiseen rukoukseen, ja kaikki panivat kätensä ristiin. Tuntui kuin olisivat enkelit liidelleet läpi sairaalan, sylissä kantaen kohti taivaan asuntoja äsken pois nukkuneen henkeä.

— Oliko tämä kuolema? — sanoi nuori ranskalainen papille. — Ei vainkaan tämä ollut kuolema, vaan riemuvoitto. Minä olen katolilainen, mutta tuollaiseen taivaalliseen rauhaan en ole vielä kenenkään nähnyt nukkuvan. Se ei mene mielestäni milloinkaan.

Silloin täällä tuli evankelinen pappi edelleenkin sairaalaan, tervehtimään ranskalaista upseeria. Silloin oli Malahovin torni väkiryntäköllä valloitettu, Sevastopoli kukistunut, ja sotajoukot alkoivat asettua laivoihin. Mutta sairaalan kuumetauti tarttui pappiinkin, ja hän makasi nyt siellä toivottomasti sairaana. Tästä tiedon saatuaan kiiruhti nuori upseeri nyt vuorostaan papin luokse.

— Minä tulen kiittäjänä teitä vielä kerran, — sanoi hän. —

Sanomattoman paljon olette te minulle tehnyt.

Pappi ojensi hänelle kuumeisen käensä

— Viekäätervehdys ihanaan Ranskaani, — sanoi hän, — jota en enää koskaan saa nähdä Ja lukekaa elämäni kirjasta, että elämäni koittaa minulle nyt kuolemassa. — Pitäkää aina sydämenne kiinni Kristuksessa, mihin ja minkälaisiin oloihin tulettekkin, sillä Kristuksessa olemme me kaikki yhtä niinkuin olette nähtykin, ranskalaiset niinkuin venäläiset, katolilaiset kuten protestantitkin. Eläkää onnellisena ja Jumalan rauha olkoon aina kanssanne.

Muutamia päiviä sen jälkeen kannettiin nuoren papinkin ruumis pois ja kätettiin likelle nuorta venäläistä ystävänsä Ei kumpikaan heistä saanut enää kotimaatansa nähdä mutta molemmat olivat he sen sijaan yhdistyneet taivaallisessa kodissa, tuolla ylhäällä

* * * * *

Nuori ranskalainen palasi kotiansa ja otti eron rykmentistä Vaimoineen ja lapsineen vetäytyi hän takaisin yhteen Ranskan pienimmistä kaupungeista. Syttyi pä silloin sota Ranskan ja Saksan välille vuonna 1870.

Lähellä raitapientä kaupunkia kulki kerran pataljoona saksalaisia sotureita metsämyöten. Ei missään näkynyt jälkeäkään vihollisesta. Iloisesti puhellen ja mitään pahaa aavistamatta marssi joukko metsäitä pitkin. Äkkiä kuului kiväärin paukauksia pensaikosta. Kaksi sotilaista kaatui heti kuolleena maahan ja useita haavoittui. Pian jakaantui pataljoona tiraljööriksi, tarkastaaksensa metsän. Silloin täällä paukahti kivääri, mutta pian hiljensi kaikki. Noin pari, kolmekymmentä ranskalaista, sinisissä mekoissa ja aseilla varustettuina, oli siellä ollut väjyksissä Siellä olivat he ampuneet vaaraa aavistamattomia saksalaisia. Suurin osa heistä pakeni pakoon, viskattuaan aseensa, mutta kaksi oli haavoittunut ja otettiin vangiksi.

Harmistuneet sotamiehet laahasivat vankinsa päällikön eteen. Toinen kiinnitetuista oli vanha mies, joka edelleen uhkamielisesti poltteli lyhyttä piippuaan. Raa'alla ja epämielilyttävällä äänellä sanoi hän:

— Me olemme vankeja, tehkää meille mitä tahdotte.

Toinen oli nuori, kaunis mies, hieno tavoiltansa. Mustat, haaveksivat silmät säkenöivät, ja pitkäkiharainen tukka valui hartioille. Hän oli saanut luodin jalkaansa; toiselta käsi oli murskautunut. Nuori mies oli kalman kalpea eikä sanonut sanaakaan. Joukkueen saavuttua aukealle kentälle, pidettiin kiireimmiten sota-oikeus. Tutkistelu ei vienyt paljoa aikaa. Molemmat vangit tunnustivat käyttäneensä aseitansa saksalaisia vastaan.

— Me olemme vaan tahtoneet täyttää lapsen velvollisuudet, — huudahti nuorempi innokkaasti, — me olemme ainoastaan tahtoneet puolustaa kalliäitämme, ihanaa Ranskaa, valloittajaansa, julmaa sortajaa vastaan. Ankara vihollinen tuomitkoon meidät kuolemaan, me emme sitä pelkää Te voitte kyllä henkemme ottaa, mutta ette voi ryöstää meiltä sitä kuuhtumatonta kunnia-seppeltä, minkä isänmaa meille antaa. Me kuolemme ilolla huutaen: Eläköön Ranska, kalliäiti!

— Ranskalainen kantapäästä kiireeseen, — sanoi päällikkö, — kiihkoisa, mutta jalo- ja vämielinen. Vahinko vain, että tuota kaunista poikaa pitää kohdella kuin rosvoa.

Sota-oikeuden päätös julistettiin pian: vangit tuomittiin ammuttaviksi. Sotalain mukaan olisivat he oikeastaan tulleet hirtetyiksi, mutta päällikkö tahtoi heille sotilaan kuolemaa, erittäinkin nuoremmalle vangeista. Ja koska niin moni saksalaisista tässä

kahakassa oli menettänyt henkensä ja useat haavoittuneet, ei minkäänlainen armahdus voinut tulla kysymykseen. Vangit saivat sentähden puolisen tuntia, järjestäkseen asioitansa ja valmistuakseen kuolemaan. Molemmat kuuntelivat horjumattoman tyyneesti tuomiotansa. Vanhempi pyysi ainoastaan kulauksen viiniä muuta ei hän halunnut. Nuori mies, jonka haava yhädelleen vuoti, vahvasti myös itseänsä viinillä. Sitten pyysi hän saada lähettää terveiset vanhemmillensa erään kuormarengin kautta, jonka hän oli taampana tuntenut oman kyläasukkaaksi. Tämä myönnettiin hänelle, ja hän sai toimittaa asiansa tulkin kautta. Sen jälkeen pyysi hän vielä muutamia silmänräpäyksiä rukoillaksensa. Muuan reiniläinen otti repustaan esille ristiinnaulitun kuvan, jonka nuori mies kiitollisena otti vastaan uskonveljensä äidestä. Rukoiltuansa nousi hän ylös ja sanoi: — Minä olen valmis.

Rummut päräsivät. Tuomiota toimeen panemaan määrätty plutona otti vangit keskeensä ja läksi kappaleen matkaa etemmäs kentälle. Kuului päällikön komennushuuto, aseitten kalsketta, ja huolimatta pitkästä välimatkasta saattoi erottaa nuorekkaan äänen, joka sanoi:

— Hyvästi Ranska! Ota tervehdykseni, kallis äiti! —

Heti sen jälkeen kuului komennushuuto: Olkaa valmiit! Lauaiskaa! Yksi ainoa laukaus, ja kuolon hiljaisuus vallitsi kaikkialla. Tuomio oli täytetty, molempien mainen elo oli loppunut. Syvä häikeus vallitsi mielet, ja kovin liikutettu oli päällikönkin: olihan jotain aivan toista, taistella aukealla sotatanterella, rinta rinta, silmä silmää vasten, kuin näin olla pakotettuna tuomitsemaan lähimmäsensä kuolemaan. Ruumiit haudattiin ammutapaikkaan, mutta omat kuolleensa käärit he vaippoihin ja panivat vankkureille, haavoitetut toisille. Vakavana ja hiljaisena jatkoi pataljoona kulkuansa.

Noin tunnin perästä tulivat he eräseen suureen, kauniiseen kylään. Ensiksi suuntasivat he kulkunsa kirkolle, jonka tarhaan he nopeasti loivat suuren haudan ja hautasivat siihen kuolleet toverinsa, vieretysten. Sitten kun yhteinen kiväärin laukaus oli täyttänyt sotilaalliset kunnianosoitukset, piti päällikön lyhyen, mutta sydämellisen puheen, rukoili hiljaisen Isämeidän, ja niin hajaantui miesjoukko asuntoihinsa. Neljä haavoittunutta, joitten joukossa myöskin kaksi yksivuotista vapaaehtoista, saivat yömajansa suurenlaiseen maakartanoon. Mutta koko talo oli autio, ei yhtäkään ihmistä siellä näkynyt. Pimeässä hapuillen saivat nuo neljä kulkea eteenpäin, miten parhaiten taisivat. Vihdoin kuitenkin ilmestyi isäntä ja haavoitettujen olisi tehnyt mieli tuntuvasti maksaa hänelle pitkälinen viipymisensä. Mutta mykiksi pähe jäivät, nähtyään hänen kasvonsa. Solakka oli hänen vartalonsa, ja hienot, tunteikkaat kasvot osoittivat syvintä surua. Kaikki muistelivat he nähneensä nuo kasvot ennenkin, mutta missä siit eivät he päässeet selville.

— Mitä haluatte? — kysyi ranskalainen kumealla äänellä ja aivan sävyisästi ilmoittivat he asiansa.

— Heti paikalla, — sanoi hän ja poistui samassa.

Heti sen jälkeen tulikin nuori tyttö, joka sanaakaan sanomatta järjesti pöydän. Kun yksi sotilaista koetti laskea leikkihänen kanssaan, loi hän häneen katseen, joka sai kaikki heti vaikenemaan.

— Minusta tuntuu kuin olisimme joutuneet eriskummaisen poppamiehen taloon, — sanoi yksi heistä

— No, — sanoi toinen, — mitä pitäisi kun hän tarjoaa meille näin herkullisen aterian?

Ruoka ja juoma olivat, kuten sanottu, oivallisia, mutta ei kukaan osannut selittää miksi äheittä kaikki niin kovasti kammotti. Heti syötyänsä länksi kolme heistä ulos, etsiskelemään tovereitansa. Neljän, huomattuaan isännän kävelevän pihalla, tahtoi kiittää häntä hyvästä kestityksestä. Mutta isännä viittasi vaan kädellään, sanaakaan sanomatta. Nähtyään jälleen nuo peräi surulliset kasvot, ei sotamies malttanut olla jotain sanomatta.

— Näyttääsiltäkuin olisitte saanut paljon kärsiä sodasta, oi, niinkuin me kaikkikin, ja mieleni on paha, että olemme tuottaneet niin paljon vaivaa. Mutta, Jumala paratkoon, se hän on sodan kulku.

— Niin, — huusi isännä kovalla äänellä — sota on nyt! — Sitten nosti hän käteensä kohti taivasta, ja syvästä surua leimusivat hänen silmänsä.

Vapahtoinen palasi tovereittensa luokse ja kertoi mitä oli tapahtunut. Mutta he eivät paljoa häntä kuulleet, sillä jokaisella oli jotain tärkeää juteltavana. Yksi puhui hyvästä ruuasta, toinen ikävästä talon väestä, mutta kolmas sanoi:

— Minun isännäni taas on liiaksi avulias: hän olisi tahtonut vetää saappaatkin jalastani, mutta eipähän silti liene luottamista.

Heti sen jälkeen peräsi iltarumpu, ja jokainen vetäytyi asuntoonsa. Mainitun maakartanon kolme asukasta heittäytyivät heti pehmoisiin vuoteisiinsa. Oi, miten hyvältä sellainen tuntuu, kun on viikkomäärin lepuutellut jäseniäni missä milloinkin eikä aamulla tiedä mitä jäsentä enimmäkseen kolottaa. Mutta vapahtoinen ei voinut nukkua. Jotakin hän lienee aavistanut. Hän nousi ylös, otti kiväärin viereensä, kohensi tulta kamiinissa ja koetti lukea. Mutta ei sekään tahtonut käydä, ja miten ollakaan, alkoi univähitellen tulla. Pysäkkeeseen valveilla, meni hän ikkunan luo, kuuntelemaan, oliko kaikki hiljaista. Kun ei mitään kuulunut, meni hän takaisin kamiinin luo ja alkoi lukea. Lienee hän kuitenkin siinä torkahtanut, koska äkkiä heräsi siihen, että joku taputti häntä hartioille. Se oli hänen isännänsä. Sotilas tarttui kivääriinsä, mutta isännänsä sanoi:

— Antakaa vaan kiväärin olla rauhassa, sillä täällä ei teidän tarvitse mitään pelätä — Ja istuen tuolille hänen viereensä puhui hän puoliääneen:

— Minä tahdon sanoa teille jotakin hyvin tärkeää, mutta sit ennen täytyy teidän kunniasanallanne luvata tehdä kaiken voitavanne, ettei kukaan tulisi tästä kärsimään.

Koneen-omaisesti ojensi sotilas hänelle käteensä ja isännänsä jatkoi:

— Kuunnelkaa tarkasti, älkääkään minua keskeyttäkö, sillä hetket ovat kalliit.

Teidän pääliikönne on iltapäivällä ammuttanut kaksi ranskalaista.

— Se on kyllä totta, mutta he olivat sissejä ja niitten kanssa me emme käy sotaa.

— Minä tiedän sen kyllä ja tunnen sotalait, sillä minä olen itsekin palvellut armeijassa. Mutta me teemme kaikki, mitä voimme, vihollistamme vastaan, eikä siitä voida meitä moittia eikä päheta siihen.

Vapahtoinen aikoi tähän vastata, mutta toinen keskeytti hänet käden viittauksella ja kuiskasi hänen korvaansa:

— Yksi niistä joita teidän ään ammuitte, se nuori mies, oli minun poikani.

Kauhistuneena hypähti sotamies ylös. Silmänsä äyryksessä selvisi hänelle kaikki, ja nyt ymmärsi hän isännänsä surulliset kasvot.

— Poloinen, onneton isä! — huusi hän.

— Niin, siinä olette oikeassa, — sanoi tämä — Hän oli jalo lapsi, korkea- ja puhdas-aatteinen, meidän kaikkein ilo. Hän tuli kotia silloin, kuin sota alkoi, mutta sitten sai hän tasavallan hallitukselta toimeksi järjestää kansanmiehet aseisiin tässä seudussa.

Tän ään hän ei tahtonut päästäänoita toisia yksinään, vaan meni itsekin mukaan, vaikk'ei se oikeastaan olisi ollut hänen tehtävänsä. Sentähden on hän mennyt kuolemaan, antanut henkensä isänmaansa edestä. Hänä että hän on tullut ammutuksi, on herättänyt suurinta katkeruutta kylässä ja nyt on päätetty sekä valalla vannottu tänä yönä kaksitoista yöksi äiteidän toverienne päälle ja surmata joka mies, niin ettei yksikään pääse pakoon.

Sanatonna tuijotti nuori saksalainen puhujan vieressä

— Mutta tänä ei tule tapahtumaan, — jatkoi ranskalainen. — Minä olen kauan aikaa taistellut sitä vastaan, vaikk'en minä sekä isän että ranskalaisena saata muuta kuin katsoa sitä oikeaksi. En kuitenkaan ole voinut löytää tässä päädöksessä mitään rauhaa ja tyydytystä. Minä en tahdo, että minun poikani tähden satojen veri vuotaisi, jotka ainoastaan ovat totelleet upseeriensa käskyä. Olen kysellyt sitä omaltatunnoltani, mutta vielä enemmän eräältä kirjalta, josta minulla usein on ollut suurta hyötyä. Ollessani luutnanttina, otin osaa Krimin sotaan. Silloin sain minä tuon kirjan, vaikka olenkin katolilainen, eräältä protestanttiselta sotapapilta, joka, käydessään lohduttamassa ja virvoittamassa haavoittunutta venäläistä upseeria, usein puhutteli myöskin minua. Ja tänä iltana löysin siinä nämä sanat: "Älkää itse kostako, minun rakkaani, vaan antakaat Jumalan vihan sijaa saada. Sillä kirjoitettu on: minun on kosto, minä tahdon kostaa, sanoo Herra. Sentähden jos sinun vihollises isoo, niin syöthäntä ja jos hän janoo, niin juota häntä sillä koska tänen teet, niin sinä tuliset hiilet hänen pänsä päälle kokoat." — Ja minä joka näen tuon nuoren venäläisen upseerin kuolevan rauhassa ja vakuutettuna synteinä anteeksiantamisesta, minä en voisi kuolla rauhassa, sellainen verivelka omaltatunnollani. Mutta aivan turha on yrittää vaikuttaa maanmiehiini. Kiiruhtakaa sentähden päällikkönne luo ja kertokaa hänelle mitä on tekeillä. Sitä minä vaan pyydän, ettei yhdellekään minun kansalaisistani tehdä mitään pahaa. Antakoon päällikkö vaan hädätyksen pataljoonalle ennen kello kahtatoista, niin ei ole mitään vaaraa enää. Mutta vaijatkoon hänen sen jälkeen, muutoin joudun minä kavaltaajaksi ja saan siitä kärsiä. Ja nyt kiiruhtakaa, sillä kello on jo yli yhdentoista.

Talonisäntä poistui sen jälkeen nopeasti. Vapaehtoinen pukeutui kiireesti uniformuunsa, herätti uneen uupuneet toverinsa ja kiiti sitten herättämään päällikkönsä ilmoittaakseen hänelle kaikki, mitä oli kuullut. Ensin tahtoi päällikkö esiintyä ankarana, mutta heitti sen sikseen, annetun lupauksen tähden, ja sanoi vapaehtoiselle:

— Juokse nopeasti päävartioon ja anna heti soittaa yleismarssiin!

Sotamies kiiti niin nopeasti kuin voi alas rappuja, ja ennenkuin pormestari, joka seisoi alhaalla porstuan ovella, ennähti saada hänet käsiinsä, oli hän jo kadonnut kadulle.

Mutta päävartion sotamiehet löysi hän niin surkeassa tilassa, että kaikki hänen yrityksensä ja ravistelemisensä olivat turhat. Kun hän onneksi osasi itse käsitellä torvea, tarttui hän signaalitorveen, ja silmänräpäyksessä kaikui herätysrummun ääni läpi kylän. Yhtäkkiä ilmestyi valoa kaikkiin ikkunoihin.

Tuossa tuokiossa riensi sotamiehiä joka haaralta, huutaen:

— Mikä tähän? —

— Asentoon, — huusi vapaehtoinen, — torille niin pian kuin mahdollista!

Ja kymmenessä minutissa olivat kaikki järjestyksessä ja valmiina torilla.

Fusilierit, — sanoi päällikkö, — meidän syytänyt heti marssia eteenpäin.

Mutta sitä ennen täytyy joka miehen saada aimo kulaus, vahvistaaksensa itseään.

Riisukaa aseet! Me asetumme nuotiolle.

Sen jälkeen huusi hän vapaehtoisen sinne, missä kaikki upseerit seisoivat.

— Te olette oleva todistajani, — sanoi päällikkö hänelle, — menettelyssäni täällä ryöväreijoukkoa ja näitä heittäkötköhtaan. — Samassa osoitti hän kylän pormestarin, joka kalpeana ja horjuen seiso i upseerien piirissä

— Te olette antanut kunniasananne siitä että minä menettelen säällästi heitä kaikkia kohtaan, enkä tahdo, että sotilaan sana näin hyvässä asiassa rikottaisiin.

Sen jälkeen kääntyi hän pormestariin ja sanoi:

— Erään jalon miehen tähden tässä kylässä en tahdo ketään rangaista, mutta minä olen pitävä huolta siitä että tämä kylä tulee sotilaallisen valvonnan alaiseksi. Ja nyt täytyy jokaisen miehen saada litra viiniä leipää ja lihaa. Sitä paitsi saatte te maksaa 2000 frankkia sakkoa. Puolessa tunnissa tulee kaiken olla täällä

— Ja nyt, — sanoi hän vapaaehtoiselle — tahdon mielelläni lausua kiitollisuuteni hänelle, joka on pelastanut henkemme. Saattakaa minut kenenkään huomaamatta asuntoon.

Vapaaehtoinen haki isäntänsä ja kertoi hänelle lyhyesti, miten oli käynyt. Mutta isäntä ei suostunut millään muotoa vastaanottamaan pataljoonan päällikköä

— Minä olen kristitty ja ihmisen tähtänyt velvollisuuteni, johon minua sekä raamattu että omatunto ovat kehoittaneet, enkä pyydä siitä mitään kiitosta. Sanokaa hänelle, joka on tuominnut minun sydämeä rakastetun poikani kuolemaan, että minun on mahdoton nähdä häntä nyt. Mutta jos hän jotakin tahtoo tehdä minun edestäni, niin pyytäkää häntä lahjoittamaan takaisin sakot köyhälle kyläläiselleni. Jääkää hyvästi ja jättäkää minut nyt yksinäni suremaan.

Sen jälkeen kääntyi hän pois ja astui aivan hiljaa ulos ovesta.

Sotamies vei tämän sanoman päällikölle

Suurimmassa kiireessä hankkivat talonpojat sen, mitä päällikkö oli vaatinut, ja myöskin tuo onneton päävartioväestö tuoti i n rintamaan. Tylsinä ja välinpitämättöminä kuuntelivat he kaikki, mitä päällikkö puhui heille jyrisevässä nuhdesaarnassaan, mutta kun hän oli lopettanut, sanoi pataljoonan lääkäri.

— Antakaa miesraukoille anteeksi, älkää saattako heitä kärsimään huolimattomuudestaan. He olivat saaneet runsaasti unijuomaa, joka vielä kauan tulee tuntumaan heidän pässään. Opiumin haju leviää heistä jo pitkän matkan päähän.

— Onhan se niinkin, — sanoi päällikkö, — käyköön siis armo oikeuden edellä koska jalo mies on puhunut puolestanne.

Ylimääräisen kestitys maistui jokaisesta erinomaiselta, ja heti kello kahdentoista jälkeen marssi pataljoona musiikin soittaessa pois kylästä

Mutta kaikki nämä jotka juuri äskettä olivat joutumassa tuon hurjan vihanpurkauksen alle ja jotka olivat vähäläheittä henkensä salamurhaajan käsiin, he, jotka nyt tuolla iloisesti laulaen kulkivat matkaansa pimeässä yössä — ketä oli heidän kiittäminen siitä että jälleen voivat toivoa kerran vielä pääsevänsä kotia isänsä ja äitinsä luokse, takaisin kotimaahansa? Ainoastaan Jumalan sanan, joka kerran, monta vuotta sitten, kaukana maitten ja merien takana, syrjäisessä Krimissä oli langennut haavoittuneen sotilaan sydämeen! Mitä muuta kuin sitä hiljaista rauhaa ja onnellisuutta, joka tästä sanasta kuvastui kuolleen kristityn sotilaan kasvoilla? Ja niin syntyy rakkautta rakkaudesta, jotta täytettäisiin lupaus, joka sanoo:

"Sillä niinkuin sade ja lumi tulee taivaasta alas, ja ei mene sinne jälleen, vaan tuorettaa maan ja tekee sen hedelmälliseksi ja antaa sen kasvaa ja antaa siemenen

kylvettä ja leivän syöttää, niin on myös minun sanani, joka minun suustani lähtee: ei sen pidä tyhjänä palajaman minun tyköni, vaan tekemän, mitä minulle otollinen on, ja sen pitää menestymän, jota varten minä sen lähtettävyyden olen."

(Jes. 55: 10, 11.)

Kaksi musikaalista jutelmaa

Kumpikaan näistä jutelmista ei ole oma näkemäni, vaan olen ne kuullut kahdelta henkilöltä joista ei toinen mitään toisestaan tiedä. Tämähällä vaan on yhteistä molemmat ovat jo kauvan sitten jättäneet taaksensa neljänkymmenen ikävuotensa ja ovat kannettomia vakkoja, s.o. ovat heittäneet naimistuumat sikseen. Mutta kummallakin on ihanat muistonsa, ja vanhassa, hyvässä muistolaatikossa on tallella vierekkään: hiuskiharjoita ja kuivattuja kukkasia, kellastuneita kirjeitä vertyneitä nauhoja ja muuta sellaista. Niihin kumpaankin sain minäkerran hetkisen katsahtaa ja vedin sieltä esille kiireessä kaksi kappaletta ja sain myös luvan niistä muillekin puhua.

Juhlallinen sielumessu siitä tuli sittenkin.

Tämä tapahtui monta, monta vuotta sitten viherien Reinin rannoilla. Siellä saivat pojat käydäkoulussa, vaikka tuo ihana virta ja linnat ja korkeat tuomiokirkot olisivat heistä olleet paljon mieluisampia opiskelupaikkoja. Tässä kimnaasissa harjoitettiin innokkaasti erästä ainetta, joka muissa kokonaan laiminlyötiin, nimittäin musiikkia, ja olikin tämäkin laulukoro paraita Reinin varrella. Juhlallisuuksissa, kuten suurina kirkkojuhlina, laulettiin, ja lähellä kaukana ylistettiin tätäkoululaisten kuoroa. — Kimnaasin penkeillä ei istunut yksistään rikkaitten lapsia, vaan löytyi joukossa sangen köyhiäkin, jotka saivat koko lailla kiristeliäkin ääniä, ja joiden täytyi komentaa itselleen "silmiä vasempahan", kulkiessaan leipuri- ja makkarapuotien ohi. Muitten muassa oli siellä eräs katolilaisen talonpojan poika, kotoisin lähistöltä muutaman peninkulman pästä Vanhemmat olivat perin köyhät. Mutta poika oli heidän ainoansa, ja vanhalla ijällään olivat heidän saaneet, siksi päti sanoikin, kuten Hanna Vanhassa Testamentissa: "Tämänuorukaista minä aino: nyt on Herra minulle antanut minun rukoukseni, kuin minä häneltä rukoilin. Sentähden annan minä hänen Herralle jälleen kaikeksi elinajaksensa, että hän Herralta rukoiltu on." Ja niinpä päti rukouksillaan ja lupauksillaan pyhitti poikansa papiksi. Pojan täytyi kovasti ponnistella, saavuttaakseen toiset, hän kun vasta myöhään oli tullut kyläkoulustaan kimnaasiin. Siksi hän, päästyään viimeiselle luokalle, olikin jo yhdenkolmatta vanha ja istui siinä kuusitoistavuotisten joukossa kuin mikäkin ukkopappa. Kaikki ne vaan pitivät "Josepista", hän kun oli hiljainen poika, auttoi jokaista ja elätti itseään, antamalla yksityisopetusta neljäsluokkalaisille. Usein ottivat pojat hänet mukaansa retkilleen Drachenfelsin linnalle. Sitäpaitsi oli hän erittäin lauluntaitava mies ja osasi kansanlauluja loppumattomiin. Mutta viideskolmatta ikävuosi on paha vuosi nuorelle välle, joitten rinta ei ole niin aivan lujaa, ja jotka eivät ole olleet kunnollisen ruoankaan varassa ja ovat sitäpaitsi saaneet paljon istua. Ja niinpä se oli juuri laita tässäkin. Poika alkoi kuihtua, eikä tuo poskien arveluttava puna ja suurten silmien outo hohde mitään hyväksi tullut. Niinhän se on ihmisen laita kuin on syksyisen metsänkin. Siinäkin kun lehdet muuttuvat niin heikoksi ja keltaisiksi ja aurinko niin täytenä ja kirkkaana heastelee niiden silmistä silloinhan tiedämme, että loppu lähennee ja talvi piankin peittää tuon petollisen ihanuuden suureen kääntöliinansa. — Tuli syksy, ja silloin tulivat vanhemmatkin noutamaan kuoleman kielissä olevaa lastaan, toivoen hänen kotona kenties toipuvan raittiin ilman ja lehmänmaidon avulla. Mutta kun lukukausi taas alkoi, ei häntä näkynyt enää.

koulunpenkillä ja kun kevät saapui maihin, koitti hänelle jo toinen kevät. Hän antoi henkensä Herran käsiin, lohduttaen äitiään sillä että hänestä kumminkin tulee pappi, joka tuolla ylhäällä on messuava paljon ihanammassa kirkossa kuin Kölnin tuomiokirkko, ja pyysi vanhempiansa ilmoittamaan hänen kuolemastaan tovereille ja kiittämään heitä kaikesta uskollisesta rakkaudesta, jota olivat hänelle osoittaneet. Vanha isäläksi itse kaupunkiin, kutsutti luokseen yläluokan primuksen ja kertoi poikansa viimeisen pyynnön.

Primus kutsui kokoon luokan ja laulukuoron. Päätettiin miehissä lähteä saattamaan toveria viimeiselle matkalle. He tulivat rattailla ensin kuolintaloon ja läksivät sieltä sitten kirkkoon sielumessuun. Sikäläinen pastori arveli, että pelkkä messun lukeminen riittäisi tuon köyhän nuorukaisen muistoksi. Mutta vainajan toverit olivat toista mieltä. He seisoivat ylhäällä äurkuparvella, ja sieltä kajahti nyt, pastorin ihmeeksi, ihana, vieno preludio, jota eräs koululaisista mestarillisesti soitti, kahden muun pojan toimittaessa taiteen säntöjen mukaan urunpolkijan virkaa. He olivat näet salaa hankkineet avaimen urkurilta. Yhtäkkiä yhtyi nyt koko kuoro laulamaan: "Requiem aeternam dona cis", Pastori ei ollut huomaavinaan poikain tarkoitusta ja alkoi lukea messuttavia sanoja. Mutta lukiolaiset tiesivät ihan tarkalleen, milloin urkujen ja kuoron oli kulloinkin vuoro vastata, sillä monasti olivat he jo Requiemia laulaneet. Tästä kesti sitten hetken aikaa: alhaalla vajettiin ja ylhäällä laulettiin. Lopuksi antoi pappi alttarilla sittenkin perää ja hän alkoi messuta, ensin hiljaa, sitten yhä kovemmin, ja viimein tuli siinä suurenmoinen sielumessu, jommoinkin ainoastaan varakkaitten ja ylhäisien osaksi tulee.

— Tässä minut pulaan saatoitte, — sanoi pastori, kun kimmastit astuivat alas parvelta, — äköönkätän ätavaksi tulko. Nyt kait tahtovat kaikki saada samanlaisen hautauksen kuin Jooseppi. "Mutta kuka rakkautta vastaan seisoa taitaa?"

Vanhemmat puristivat kelpo toverien kättä ja äidin katseesta saattoi melkein lukea sanat: "Pappina se meidän Jooseppi sittenkin haudattiin." Toverit keräsivät vielä keskuudestaan rahoja ristiksi haudalle. Pastori se vaan ei saanut mitään ja kumminkin sai, sillä hänen sydämeensä oli sattunut uskollisen rakkauden kirkas säde, ja hänen täytyi kuten Jobin muinoin huudahtaa: Ah, jos minä olisin niinkuin minä olin nuorena ollessani, koska Jumalan salaisuus oli minun majani päällä

Ja näin ollen oli hän saanut kylläkin runsaan palkinnon toimittamastaan "juhlallisesta sielumessusta".

Amati-viulu.

Toinen jutelmani, erään vanhan neiden kertoma, vie meitä Italiaan, jossa ei yksistään sitronat ja oransit puissa kuki, vaan parhaat viulutkin tehtaissa kypsyvät, kuten Cremonassa aikoinaan. Siellä äeleli tuo kuulu mestari Amati, jonka viulut levisivät ympäri maailman, ihastuttaen tuhansia sydämiä ja pusertaen silmistä kyöneleitä kun vaan joku osasi niitä soittaa. Viulu se on vaan sellainen kuollut kapine, ellei henkeä käsi siihen kajoo. Siihen on käkettynä mitä ihanimmat sävelet; ne pitää vaan herättää unestaan. Ja tuollainen mestari saa kokea hyviä mutta myös pahoja hetkiä jolloin hänen osakseen tulee maailmalta ei ainoastaan ylistystä vaan myöskin häväästystä ja kiittämättömyyttä. Ja mestari Amatinkin oli kait käynyt niin, että kenties monikin taiteilija oli tullut kuuluisaksi hyvän viulunsa kautta, kun sitä vastoin viuluntekijä itse oli jäänyt unhotuksiin. Olipa miten oli, tuntiessaan loppunsa lähenevän, otti hän viimeksi tekemänsä ihanarakenteisen viulun, katseli sitä vielä kerran joka puolelta ja sanoi sitten: "Kaikki sävelet, jotka sinussa ovat, nukkukoot ja uinukoot, mutta kerran joulu-aatto-iltana

ne heräkööt, ja silloin ne tuottavat omistajalleen suuren onnen." Pian sen jälkeen nukkui mestari pois, mutta hänen omaisensa kirjoittivat näin hänen viimeiset sanansa paperille, joka kiinnitettiin viuluun. Viulu kulki suvussa kädessä, mutta sen sävelet olivat kalseita ja karkeita. Monen mestarin käsissä se oli ollut, mutta jokainen oli laskenut sen jälleen pois, sanoen: "Se ei ole ikipävinämiään amati ollutkaan."

Niin joutui viulu eräälle köyhälle sukulaiselle, joka kuljeksivan seurueen kanssa läksi vaeltamaan Saksanmaalle. Hän oli jo iäkäs mies, sillä hänellä oli kaksikymmen-vuotias, ainoa tytär mukana. Täällä hän ollut hennonut jättää, sitten kuin äiti oli kuollut. Eräissä pohjois-Saksan pienessä kaupungissa sairastui tuo vanha viuluniekka pahasti; seurue matkasi edelleen, jättäen hänet jälkeensä. Säästöt hupenivat hupenemistaan. Ukko nousi kyllä sairastuoltaan, mutta hänen mielensä himmeni eikä ajatukset olleet täysin selviä. Hänen ainoa selvä ajatuksensa oli se, että kerran ne sävelet hänen amatistaan vielä vapaina helähtävät. Siksi ei hän voinutkaan erota siitä vaikka näkähä usein puri ytimiä myöten ja viulu olisi kumminkin ollut ainoa myötäväksi kelpaava kapine. Mutta se ajatus, että silloin jonkun toisen hallussa sävelet pääsevät lumouksestaan, sai hänen kernaammin kärsimään vaikka mitä

— "Minä annan teille 30 taaleria tuosta kunnottomasta soittokoneesta; teidän tähtenne vaan, Giovanni", — sanoi eräs kaupustelija hänelle joulukuun alussa.

Ja nytkö, kun taas jouluaatto oli tulossa, nytkö hän mäsä viulunsa? — Ei, sitä ei hän voi tehdä. Joka kerta joulun lähestyessä ätykytti hänen sydämensä eikä mukana nyt testamentti täytyisi. — Ja taas oli jouluaatto. Tyttö istui, neuloen himmeän öljylampun valossa melkein silmänsä piloilta, ansaitakseen edes sen verran, että voisi maksaa nuo muutamat hiilet, jotka uunissa hehkuivat ja heidän niukkaa ruokaansa lämmittivät. Ulkona myrskysi, ja lumihöyryt ajelivat toisiaan alas maahan. Silloin otti vanhus viulunsa.

— Ethän toki lähde ulos tässä ilmassa, isä? — kysyi tytär. — Nythän on niin kirpeä pakkanen, eikä sinulla ole minkäänlaista viittaa!

— Sinä tiedät, että nyt on jouluaatto. Täällä, jos koskaan, täytyy viulun hellittää äänensä. Tiedät myöskin, että tämä meillä nyt on noussut korkeimmilleen. Minä en enää saata katsella, kuinka sinä pilaat ihanat silmäsi, Anrella. Anna minun koettaa vielä kerran. Lähden markkinapaikalle. Sinnehän tulee rikkaitakin ihmisiä katselemaan itselleen tavaroita. Giovanni palajaa takaisin, tuoden rahaa lapselleen.

Sitten riensi hän ulos, viulu käärittynä äänensä ääniin. Yhdeksi siellä äyhtyivät hänen tuulen hälyttämät, lumivalkeat hiuksensa ja lumihäiväleet, ja tuima pakkanen tunki kangistuneihin jäseniin. Anrella katseli hänen jälkeensä ylläkäipauksella. Hän olisi lähtenyt isänsä kera, mutta hänen täytyi saada työnsä valmiiksi vielä tänä iltana.

— Hyvä Jumala, anna hänelle onnea tahi vapahda meitä molemmat täältä tänä pyhänä iltana! — huokasi tyttö.

Kului tunti, kului parikin. Tyttö oli noutanut kamarista joulukuusen, oman koristamansa, ja pistänyt sen alle villaisen liinan, jonka hän oli itse valmistanut. — Silloin syöksi vanhus sisään.

— Kaikki on turhaa! Käteni ja jalkani ovat melkein hervottomat. Armahda minua, Jumala! Mutta ei kukaan kuule minua! He ovat ivanneet minua täällä pahemmin kuin koskaan ennen. Voi, ettei löydy yhtään armahtavaisuutta enää maan päällä!

— Taivaassa kuitenkin löytyy, — sanoi Anrella. — Tule, isä, tänä iltana sinun joulukuusesi; minä annan sinulle lahjan, niinkuin ihmiset täällä vierailulla maalla

tavallisesti tekevät.

Surumielisen äkatseli vanhus kuusta.

— Sinä olet hyvä lapsi, mutta maailma on paha. Minä soitin ihanimmat lauluni, tiedätkö, nuo Campagnan paimenlaulut, kaikki mitä osasin, vaan äänet olivat vaan niinkuin salvan takana. Voi, minulta on vaihdettu ja varastettu amatini, muutoin olisi se kajahtanut tänä iltana!

— Tyynny, isä Jouluyön lapsi ei unohda sinua, joskin kaikki ihmiset sen tekevät.

Vanhus laskeusi kovalle vuoteelle sillä välinä kuin Anrella sytytti joulupuuta. Silloin kuului kova koputus ovelle.

— Siellä he tulevat, siellä he tulevat! — huusi vanhus, — he vainoovat minua tännekin.

— Asuuko täällä ämielipuoli viuluniekka Johannes? — huusi ulkoa matala mies ääni.

— Kyllä hän on täällä — sanoi tyttö murtaen saksaa.

Hän avasi oven ja valaisi arasti miehen kasvoja. Yhdellä silmäyksellä oli tuo pulskavartaloine ja jalomuotoinen vieras nähty, miten asian laita oli.

— Tämä hän on teidän isänne?

— Niin on, herra.

— No niin, minä tulen juuri markkinoilta. Siellä minä nään, miten kaksikansa ivasi ja ahdisti erästä vanhaa miestä joka soitti viulua, ja se tapahtui tänä iltana ihanan juhlan aattona, jonka pitäisi kaikille, köyhimmillekin tuottaa iloa. Mutta kun minä lykittyäni jotenkin kovakouraisesti väkijoukkoa syrjäin, päästän miehen luo, etsin häntä, ei häntä enää näkynyt. Silloin sain kuulla, että hän asuu täällä. Minä olen viuluniekka minäkin. — Kas tässä antakaa hänelle tämän pullollinen viiniä ja nämä rahat. En tahdo, että hän olisi ilmaiseksi soittanut.

— Voi amatini, voi! — huudahti vanhus huoneen perältä — Näetkö,

Anrella, se alkaa jo helähdellä

— Enkö minä ole sitäsilläne sanonut, isä ettei sinun pidä joutua epätoivoon? Katsos tämä hyvä ääherraa.

— Mitä hän puhuu amatilaisesta? — kysyi vieras kiireesti.

Anrella kertoi hänelle koko asian ja mainitsi mikä juttu liittyi viuluun. Vieras otti sen kuusen valoon, kuunteli ja naputteli. Tutkittuaan kauan aikaa viulun kaulaa, pohjaa, kantta ja hepoo, kierteli hän tappeja ja astui vanhuksen vuoteen ääreen.

— Uskotteko viulunne minun huostaani, Giovanni?

— Uskon kyllä teille minäsen uskon, jalo herra; siitä saakka kun läksimme ihanasta kotimaastamme, ei ole kukaan meille puhunut, niinkuin te.

— Kuulkaa sitten. Teidän viulunne on oikea amati, ja se, mitä te siitä saatte, auttaa teitä ensi hätänä ja auttaa vatedeskin. Ja nyt saatte kuulla sen ääntä

Vieras veti silloin taskustaan rasia, josta otti esille kieliä ja kiinnitti ne viuluun. Ja nyt rupesi hän soittamaan, ensin hiljaa, mutta sitten antoi hän kielten helähdellä yhä kovemmin ja kovemmin. Ja nyt alkoi kuulua koneesta kokonainen sarja mitä ihanimpia säveleitä milloin riemahtavia, milloin valittelevia. Lopuksi muuttui soitto vienoksi joululauluksi.

Mestarilla oli viulu yhä käsivarrellaan, kun Anrella suuteli hänen kättään. Sitten lähenti hän vanhan Giovannin vuodetta, Anrellan valaistessa kynttilällä aukon kasvoja.

Niissä lepäsi iloinen hymy, niinkuin makeata unta uinuvan lapsen kasvoissa. Mutta hengitystä ei enää kuulunut. Uinuvasta viulusta vapautuneitten sävelten mukana oli häädät ja kahleista vapautunut sielukin lähtenyt rauhaan.

— Tämä oli teidän isällemme, Anrella, juhlan aatto. Suurin onni on nyt häntä kohdannut, niinkuin tuo keltaisen lapun satu kertoo. Mutta teistäkyllä äpidetään huoli; sisareni ottaa teitä luokseen.

Tuo taiteilija oli sen neitosen veli, joka minulle tänään kertomuksen kertoi.

Niin oli tässä iähmisrakkaus saanut henkiin sävelen ja laulanut univirren vanhukselle, samoin kuin edellisessä jutelmassa rakkaus oli papin rinnassa sävelen eloon herättänyt ja luokkatoverille univirren laulanut.

Kylädiakonissa

Sinä hyvä lukija, et kyllä tunne häntä, jota minä tarkoitan. Minähän enet sen sijaan tunnen. Näen hänen yhä vieläkin seisovan edessäni, valkeaksi tärkätty tanu, kauniine läpiommeltuine taittineen päässä ja musta verkahame yllään ja silkkinen kaulaliina hartioillaan. Selvimmin näen kumminkin hänen kirkkaat, siniset silmänsä jotka katselivat tuuheitten kulmien alta, niinkuin sininen taivas kahden tumman kuusenoksan välistä. Hän ojensi minulle silloin kätensä sanoakseen ikuiset jäähyväiset ja kumminkin vaan näkemään asti. Hänen päivänsä olivat luetut, sillä hän oli jo sillä rajajapykillä, josta Moses, Jumalan mies, kirjoittaa 90 psalmissa. Sen koommin en häntä enää ole nähnyt. Mutta vaikk'et sinähän sitä tunnekaan, niin tunnet kumminkin vanhan Rein-virran, — sen rannalla hän asui. —

Edellisellä vuosisadalla oli Reinin läheisyydessä linnoitus, johon siihen aikaan oli sijoitettu itävaltalaisia ja baierilaisia sotaväkeä ja pestaita joukkoja kaikilta maailman haaroilta. Ne olivat osa entistä valtakunnan armeijaa. Ranskalaiset tulivat linnoituksen edustalle ja hävittivät kohta etuvarustukset ja sen jälkeen myös muurit ja vallit, joitten sijalla nyt on peltoja. Mutta sotamiehistä oli moni mieltynyt seutuun eikä tahtonutkaan lähteä kotiin, jossa heitä ei enää tunnettu, vaan piti parempana asettua asumaan jonkin linnoituksen lähistölle. Ja niin tuli sinne eräskin itävaltalainen aliupseeri telttaratailla. Siinä oli hänen tavaransa ja vaimonsa, kaksi lasta käsivarrellaan. Kuormaa oli vetämässä vanha husaariratsu, joka joskus oli uljaastikin tepastellut taisteluissa, mutta lynkytti nyt eteenpäin päänukuksissa. Ensimmäisessä yössä aliupseeri pysähtyi ja kääntyi vouden puoleen, kysyen, otettaisiinko hänet perheineen vastaan. Vouti nyripisti nänsä mutta kun aliupseeri veti esille raskaan, kultarahoilla täytetyn massin ja selvän erokirjan ja lopuksi näytti ruhtinaspisan, suojelijaherran, antaman kirjoituksen, jossa sanottiin, että tämän kirjan omistaja täytyi ottaa vastaan, silloin tuli loppu vouden aprikoimisista. Aliupseeri otti takaisin raskaan kukkaronsa ja antoi sieltä yhden kultarahan köyhille ja yhden kunnioitettavalle voudille, ja niin tuli hänestä paikkakunnan porvari.

Mutta että tämä aliupseerin täne muutto olisi tehnyt Eva Mariasta diakonissan, sitä ei olisi luullut eikä vouti, et sinä enkä minä. Ja kumminkin se oli niin.

Keskellä seutua sijaitsi talonpoikaistalo, joka jo päätänsäkin oli hyvissä varoissa. Se olikin kuin pieni linnoitus ikään. Talossa kierteli viiniköynnöksiä alas porstuan katolle, ja tavallisesti katselivat punaiset reunalistat viherien katon alta. Akkunat olivat täynnä kukkia, sillä talon-isäntä oli suuri kukkain ystävä. Siellä asui vaimoineen ja lapsineen eräs jumalaapelkäävänen mies, jonka sydämessä kasvoi muitakin kukkia kuin satakaunoja ja kuusamoja. Ne olivat sen istuttamia, jota Maria Magdalena kerran oli pitänyt puutarhurina ja joka todella sellainen onkin. Samoin kuin hänen talonsa oli

syrjässä vallantiestä oli hänen sydämensäkin vieroittunut tuosta laveasta maailman tiestä. Ja sellaisiksi tahtoi hän lapsensakin. Aamuin ja illoin rukoili hän heidän kanssaan. Sunnuntaisin oli hänen mieluisana työhään koko joukkonsa kanssa mennä kirkkoon. Täällä istuessaan hän jo iloitsi Brastbergerin ja Arndin kirjoista, sillä kirkosta tultua istuutui koko perhe sunnuntai-pukimissaan kuulemaan saarnaa, joka täällä kotona vielä uudestaan vuorotellen luettiin. Lapsilleen hän kopioitsi virsiä vanhoista virsikirjoista, sillä hän ei voinut kärsiä uutta "viisukirjaa", jossa ne värssyt liiankin liukkaasti luistivat. Hänen mielestään oli parempi, että jänkäkkisen elämän tien ylistäminen käy hieman kankeammin, jos se vaan se oikea tie on, kuin että se korvaa kutkuttaa ja kadotukseen syöksee. Ja joka lapsen täytyi sunnuntaiksi osata värssyä Aterian jälkeen luettiin Raamatua. Olipa silloin ulkona sämilläinen hyvänsä kuului sieltä kuinka houkuttelevia ääniä tahansa, sulkeissa se talon portti vaan pysyi. Ja kumminkin vallitsi kaikkialla talossa hiljainen ja iloinen henki, sillä Jumalan sana ei ole vielä kestänyt jorjokkaa, mutta kyllä moneltakin jorjukalta päin kammannut ja silmät pessyt.

Jokainen talonpoika tietää, että karhiminen ja kyläminen, itäminen ja kypsyminen — ne ovat eri asioita, ja ettei almanakka säätää, vaan Herra Jumala. Ja samaa täytyi vanhan Hannu Tuomaan kokea lapsistaan. Kun hänen lapsensa olivat kasvaneet niin suuriksi, että alkoivat jo tuumia naimisiin menoa, silloin selvisi hänelle, että linnut olivat montakin hänen kylämistä siemenistä syöneet, sillä lapset eivät valinneet, rukoillen, niinkuin Eleasar: "Herra, anna minun kohdata." Valinnasta valitsijan tuntee.

Niin tuli hänen vanhin tyttärensä eräänä iltana hänen luokseen, ja sanoi kainosti:

— Isä onko sinulla mitään sitä vastaan, että minä otan aliupseerin Juliuksen? Hän tulee sinun luoksesi sitä kysymään. Hänellä on rahoja, ja on hänellä talo ja on peltoja kanssa.

— Onko siinä kaikki, mitä hänellä on, Eva Maria? — kysyi isä — Eikö hänellä ole muuta mitään?

— Mitä sinä sillä tarkoitat? — kysyi tytär.

— Kyllä sen vielä ymmärrät, mitä minä tarkoitan. Onko hänellä myöskin siunausta? Missä sit ääi ole, ei siinä auta pelto, eikä metsä, eikä rahat.

Tytär ei puhunut mitään. Sitten sanoi isä hänelle:

— Kuuleppas, Eva Maria, mitä minä sanon. Katso sitä huonetta, josta hän polveutuu, ja sano sitten, onko hänellä siunausta mukanaan, vai ei. Isänsä kuului sotaväkeen ja sotamiesten värväjiin, ja siitä on hänen omaisuutensa peräisin. Mutta siihen liittyy ätien ja lasten kyneleitä Tahdotko sinä semmoisia rahoja taloosi? Entäs isä? Tokko se mies edes osaa "Isämeitä" kunnolleen ja nättä ääsen uskonkin laita olevan niin ja näin. Monta vuotta on hän jo täällä asunut, mutta yhden ainoan kerran on hän käynyt ripillä Luuletko sinä lapsi, että sellainen isä voi lapsilleen jotain opettaa? Pojassa voi kyllä olla jonkun verran hyvää — mutta usko Jumalan sanaa ja minua, että Herra kostaa isän pahat teot lapsissa kolmanteen ja neljätteeseen polveen. Älä mene naimisiin sinne, missä ääi siunausta ole! Se on isäsi neuvo. Kohta minun juoksuni päättyy, ja sitten saat tehdä mitä tahdot. Mutta niin kauvan kuin minä elän, en minä sille liitolle siunaustani anna. Hyvä Jumala antaa sinulle vielä jotain parempaa.

Tyttären meni ulos puutarhaan malvapensaiden ja jerikoruusujen suojaan ja itki siellä kyllä äteen. Isän sanat eivät enää ääntäneet olevan niin kovia, kuin hänestä alussa tuntui ja Raamatusta johtuivat hänen mieleensä sanat: "Ketä sinä Herra, siunaat, hän on

ikuisesti siunattu."

— Is äön oikeassa, — sanoi h än itseksensä. — Min äpösyn is än luona, niin kauvan kuin h än el ää ja vapaana siksi, kunnes t äät ä autuaasti erkanen. —

Pojasta oli h än paljon pit änyt. Maalaisissa on v älist äsyvämpi ätunteita kuin kaupunkilaisissa, vaikkeiv ät he olekkaan niin hempe ämielisi ä

Illalla ojensi tytt önen h änelle k äens äyli puutarhan aitauksen ja ilmoitti h änelle is än tahdon ja pyysi h änt äetsim ään itselleen sellaisen, joka toisi siunauksen taloon. Poika menikin kohta senj älkeen naimisiin sellaisen kanssa, jolla oli siunausta. Mutta tuota siunausta ei ollut kuin kaksi hevosta ja kaksitoista auranalaa peltoa ja kivinen syd än. — Sent ähden sanoi is äEva Marialle:

— Katsos nyt! H änell äei ole siunausta; muutoin ei h än olisi voinut tuota ottaa.

Ja niin j ä tyt är is än ja ädin luo. Kaikki muut sisarukset meniv ät naimisiin, ja talon huolet j äv ät h änelle yksin ään.

* * * * *

Siihen aikaan oli Jumalan sana harvinaista, ja v äh än niit äkalliita helmi äkauppaan p ääsi. Paikkakunnan pastori oli hyv ämies, mutta oli ovelampi sukuluetteloissa ja riitajutuissa kuin Jumalan sanassa, ja ymm ärsi paremmin hoitaa omia viinik öynn öksi ään kuin Herran viinam äke ä Tuo vanha talonpoika rakasti Jumalan sanaa, ja miss äse ei tullut h änen luokseen, juoksi h än sen per ään. Ja oikein h än siin äteki. Monena lauvantai-iltana tuotti h än raudikkonsa aikaisemmin kotiin pellolta, p ääst äkseen joutuisammin sunnuntaina kuulemaan Jumalan sanaa l ähist ölle er ään uskollisen Herran miehen luo. Silloin otti h än tavallisesti Eva Mariansa mukaan. Ja kotimatalla selitti h än tytt ärelleen saarnan viel äselvemm äksi, niin ett äolisi ollut kummat, jos h än sen olisi unhoittanut. Is äoli jo tullut liian vanhaksi maant öhin, samoin h änen vaimonsakin. Eva Maria teki mit ätäisi, mutta is ät äse ei k äynyt p äns ä tyt är kun muka oli liian "hieno hyppysilleen", eik ätalonpojan ty öh änelle oikein sopinut, vaikka tytt öty öst äpitikin. Sen vuoksi tyt är usein iltahetkin äkoetteli muistista kirjoittaa jonkun kuulemansa virren tai saarnan p äk än. Hidasta se alussa oli, mutta yh äparemmin se v ähitellen alkoi sujua. Ja se oli h änelle hyv ääjä hy ödyllist äty öt ä Mink än äet k äsin paperille kirjoittaa, se paremmin p ääh än pystyy. Se oli h änen opintonsa aikaa, ja silloin h än kokosi aittaansa kovan ja kalliin ajan varalle. Silloin ker äsi h än niinkuin mehil änen kaiken sen hyv än, mit äjoskus maailmassa oli kuullut tai lukenut. H än pani Raamattunsa t äyteen muistolippuja, pieni ä kuvia ja kuivatuita kukkasia huomattavimpiin paikkoihin, niin ett äh än my öhemmin kerran leikill ään sanoi minulle, ett änyt olisi parasta lakaista Piplia puhtaaksi, sill äh än on jo tullut niin pitk älle, ett äjoka lause olisi t äytynyt merkit ä H änen mielest ään ei siin äole mit ään, joka ei sopisi h äneen ja ihmisiin yleens ä Ja t äss äkin oli orpanani oikeassa, kuten tavallisesti.

N ähin aikoihin kuoli äti äkki ä H än ehti vaan kutsua Eva Marian vuoteensa ääreen ja sanoa: "Tytt äreni, älä j ätä äis ääsi". Ja Eva Maria lupasi sen ädilleen k äden puristuksella ja painoi h änen silm äns äkiinni.

Nyt oli h än is än kanssa kahden kesken. Mutta is äoli menehtym äsill ään vaimonsa kuoleman johdosta. Avios ääty on n äet kummallinen s ääty. N äytt ääsilt äkuin toinen pysyisi el än äss ävain toisen vuoksi; ja kun menee toinen, niin menee toinenkin. Silloin sai Eva Maria oppia sairaanhoitoa, vaaliessaan tuota kipe ät ämies parkaa. Mutta sairaanhoidossa on v äh äp ät äsimpin äteht ävin äojennella rohtoja sairaalle ja muuttaa k ääreit äja autella h änt ävuoteelta toiselle. Sairauden aikana l ähestyy taas moni paha

vihollinen vanhoiltakin ajoilta, arvelen, että nyt kun ruumiiseen on tullut halkeama, pääsen pujahtamaan siitä sisään sydämeen ja sieluun. Ja silloin repevästä helposti uudestaan auki sydämenkin haavat, samoin kuin ruumiin. Onnellinen se, jonka vierellä silloin istuu David soittamassa harppua ja veisaamassa psalmeja ja poistaa sillä Saulin pahan hengen. Onnellinen se, kenellä on joku, joka ei ainoastaan ranteesta suonenlyöntiä tutki, kuten lääkäri tekee, vaan ymmärtää toisenkinlaisen suonenlyönnin, ja jolla on sydäntä sanoa, miten asianlaita on. Silloin pitää olla saapuvilla sellainen, joka tuntee taivaallistakin apteekkia ja osaa valmistaa rohtoja Jumalan sanasta, karvaita ja makeita, miten milloinkin tarvitaan. Ja vaikkei siinä mitään muuta voisikaan kuin mitä tuo pieni diakonissa syrialaisen sotapäällikön, Naemanin, huoneessa hän, joka — sydämen vavistuksella kaiketikin — sanoi: "Voi että minun herrani menisi Israelin profeetan luokse", niin olisi sekin jo varsin paljon. Mutta kaikkea pitää oppia ja omassa itsessään kokea. Jokainenhan tietää että mitään ei itsellään ole, sitä ei voi muillekaan antaa. —

Ja sitä Eva Mariankin oli löytynyt oppia. Sairasta hoitaessa ei n äet opi tuntemaan ainoastaan sairasta, vaan ennen kaikkea oman itsensä Sairaassa on, sen tiet ääjokainen, kyllin tekemistä ja siinä on v äh äll ämenn ämilloin maltti, milloin usko, milloin rakkaus ja lempeys ja kaikki kristilliset avut j ärst äns ä niin että diakonissa paran, jos vaan oikein vakavasti ottaa huomataksaan, k äy kuin huolellisen talonem änn ä, joka astuu aittaansa ja luulee siellä kaikki olevan niin ihmeen hyvin j ärstetty ä mutta kauhukseen huomaakin, miten k äjauholaari on loppumaisillaan ja hernes äkki ä vaivaa n ävett ä änen.

Niin k ävi Eva Mariallekin. Vanhus oli usein omituisen k ärttyis ä eik ä h änelle monasti mik ään kelvannut. Silloin t äytyi Eva Mariankin l ähte äk äym ään l ääkkeit ä tuolta suurelta l ääkk ärit ä joka samalla on my ös apteekkari, ja jolle sairaan ei tarvitse mit ään maksaa, ja joka vielä hopealusikankin ilmaiseksi antaa. Ja Herra auttoi h änt ä ja antoi, mit ä h ään henkisesti talossaan tarvitsi ja k äytti, niin että siit ä piisasi joka p äv äksi. Nyt heruivat virrenv ärsyt p ääst ä ja syd änest ä suuhun, ja kuulemansa saarnat olivat h änelle niin ilmiel ävin äkuin h ään istuisi ensimmäisessä kirkonpenkissä ja katseleisi ylös saarnastuoliin. Ja n äst ä sanoista vanhus vaikenä, ja h änen mielensä oli tyven niinkuin Galilean meri silloin kuin Herra alkoi puhua. Silloin Eva Maria huomasi, millainen voima v äh äsell äkin Jumalan sanalla on, se kun voi asettaa kiukun ja pahan mielen, kun sitä vastoin ihmissana on vaan äjy ätappuroihin. —

Eik ä h änest ä tuntunut y ök ään pitk ät ä kun is ä tahtoi joko istua vuoteellaan tahi kun piti h änt ä nostella isois ään tuolille. Tuli sitten sekin, viimeinen y ö, josta on kirjoitettu: "siltoin ei kukaan voi ty öt ä tehdä" H ään j ättikin kaikki uskollisen Jumalan huostaan. Sin ä iltana piti vanhan Hannu Tuomaankin saada valoa, ja sitä tulikin. H ään siunasi tyttärens ä kuten Jakob lapsensa, ja t ään äoli tyt ön vihkiminen diakonissaksi.

* * * * *

Nyt kun is ä oli kuollut, j ä h ään y p ö-yksikseen. Sill ä v älin oli h ään jo k äynyt harmaaksi. Maallisen omaisuutensa j ätti h ään lankonsa hoidettavaksi, ja palkitsi sen h änelle runsaasti. Eva Maria oli n äet varakas, eik ä h änen tarvinnut ajatella mit ään ajallisia huolia. H ään muutti sisarensa luo, auttaen t ä älasten kasvatuksessa ja oli talon rauhanhenken ä ei n äet ryhdytty mihink ään, ennenkuin h änen neuvoaan oli kysytty. Mutta eritt äänkin vetiv ä h änt ä sairaat puoleensa.

— Niitten luona min ä parasta ilmaa hengit ään, — sanoi h ään.

Moni ei ajattele niin. Kaupungin herra ja talonpoika suovat kernaasti, että sairastalo on heistä syrj ässä Miss ä h ään tiesi jonkun sairaan makaavan, kohta n ähtiin siellä orpanan iloiset kasvot, ja kuultiin h änen sanovan: "Oletteko te kipe ä koskei teit ä en ääkoskaan n ä ulkona?" tai "Teid ään akkunaluukkunne ovat suljetut; onko t äällä äket ä joka ei sied ä valoa? Min ä olen joutilas ja jos sallitte, niin istun hetkisen luonanne." Eik ä sitä kukaan voinut kielt ää Ja t ämm ösell äk äynnill äopin min äkin h änet er ään äp äv ään ä tuntemaan, sill ä min äen ennen tiennytk ään seurakunnassani l öytyv ään sellaista hiljaista samarialaista. Tapasin er ään rouvan, jota julma rokko oli pahoin pidellyt, ja h ään kertoi minulle tyt öst ä

— Niin — sanoi h ään — ellei tuota naista olisi ollut olemassa, ja ellei Herra Jumala olisi h änt ä meille l ähett änyt, niin makaisimme min ä ja meid ään Paavo jo ammoin maan mullassa.

— Mitenk äniin? — kysyin min ä

— Mitenk ä öniin? Sanoinpahan vaan, että maan mullassa me makaisimme. Ja miksik ä? Kun rokko saapui meid ään paikkakunnalle, sairastui siihen minun mieheni ja

minäkohta jäljestä ja niin kovasti, että ihmiset rupesivat meitä pelkäämään, eikä kukaan tullut enää tänne. Naapurikin vetäsi vaan akkunaluukut puoleksi auki, huutaen: "elätekö te vielä?" ja pisti sitten vesiruukun akkunalle ja juoksi pois, niin että me vuoteeseemme kuulimme hänen jalkojensa töminän. Kerran sitten aukeni ovi, ja kukas muu se sieltä juoksee sisään kuin tuo orpama? Hänellä oli mukanaan kannellinen kahvia ja vadillinen lihalientä ja siinä hän syötteli minua ja Paavoja, niinkuin pikku lapsia, eikä ollenkaan häikäilyt katselemasta meidän viheliäisen näköisiä kasvojamme. Sitten teki hän tilat ja tuulotti huonetta ja pani tulta uuniin aivan kuin olisi ollut palvelustyttö. Ja niin hiipi hän meille joka päivä pari kolme kertaa päivässä tehden aina pitkiäkierroksia, niin ettei kukaan ihminen nähnyt mitään. Jumalan avulla me paranimme, Paavo ja minä. Ja minä sanoin Paavolle — hän on näet puuseppä —: "Paavo", sanoin minä, "jos Eva Maria jotain taloonsa tarvitsee, niin teet sinäsen ilmaiseksi." Mutta enimmän me häntä kiitämme siitä että hän osasi niin hyvin lohduttaa ja taise ulkoa sellaisia ihania rukouksia, joita ei lue missään kirjassa, niin että luuli jo olevansa taivaassa. Kernaasti minä puolestani olisin kuollut, ja sitä minä olen Paavolle sanonutkin, että kun minä kerran kuolen, niin pitää orpaman tulla tänne.

Silloin opin minä tuntemaan tuon uskollisen sydämen sellaisena, josta häntä äskettäin olen kuvannut. Ja uskollisena apulaisena hän minulle aina oli. Jos hän tiesi jonkun sairastavan, koputti hän, ohikulkiessani, akkunaan, sanoen: "Siellä ja siellä kylässä makaa muuan sairas; tahtoisitteko mennä sinne? Hän haluaisi nähdä teitä."

Usein tapasin hänet sairaitten luona, sellaisten nimittäin, jotka jo pitemmän aikaa olivat tautivuoteella maanneet. Näitten luona kävi hän säännöllisesti, olipa ne sitten sukulaisia tahi ei. Ja Herra sanoi hänelle aina, mitä hänen kulloinkin piti puhua. Silloin tuli esille moni oivallinen pala yhden tai toisen vanhan saarnamiehen saarnasta, joita hän isänsä kanssa oli kuullut, ja väliin joku hänen kankeas äämisistä virrenvärsyistä, aina miten tilaisuus milloinkin vaati.

Kerrankin makasi kylässä ääri eriskummallinen mies sairaana. Hän oli suutari ammatiltaan ja oli paljon matkustellut ja paljon nähnyt. Mutta sen ohessa oli hän itserakas ja piti itseään, kaikessa kainoudessaan, erinomaisena kristittyä Eva Maria kävi häntä katsomassa ja puhui hänelle uskosta Jesukseen Kristukseen.

— Niin, orpama — sanoi sairas — noin te puhutte, kun olette niin vähän maailmassa kokenut. Mutta morali, kas se on pääasia; se se sanoo, miten ihmisen pitää elää. Siitä täytyy ihmisille puhua.

— Kuulkaahan, serkku hyvä — sanoi Eva Maria — en minä tuota maurilaista sanaa osaa oikein lausua, mutta sitä kai te tarkoittatte, että ihminen tulee autuaaksi lain kautta.

— No, nimittäin ääsitäniin, jos tahdotte. Sitä hän minä tarkoitin.

— Kuulkaas sitten. Siihen asiaan oli vanhalla pastorilla tuolla kylässä jotain sanomista. Hänelle olivat kanssa suuret herrat kerran kirjoittaneet, että hänen piti saarnata siveysoppia, vai miksi te sitä sanoittekaan, eikä aina uskoa. Ukko luki kirjoituksen saarnastuolista ja sanoi: "Minun piti siinä puhua teille siitä miten oikein olisi eletä, mutta uskosta en saisi puhua. Kuulkaapas nyt. Tuolla puutarhassani seisoo metsäpäärin puu, joka kantaa pelkkiä metsäpäärin öitä. Jos minä nyt sanoisin sille: 'Metsäpäärin puu, huomenna piti äsinun kantaa hyvä bergamotteja!' niin mitä siihen metsäpäärin puu sanoisi? 'Kirkkoherra — sanoisi se — nyt sinä skit väärään. Mitenkä minä voisין bergamotteja kantaa? Minä olen metsäpäärin puu! Mutta tiedäköks mitään?

Jalosta sinä minut, ja kenties sitten tulee jotain parempaa.' Niin, ja luonnostamme olemme me kaikki tuollaisia metsäpäärynäpuita. Jos nyt pastori saarnaa lakia ja sanoo: 'Niin ja niin teidän pitää olla ja hyviä hedelmiä kantaa.' — Mitä siitä seuraa? Vastaus: ei tule mitään. Ensin täytyy jalostaa, ja sitten vasta saadaan hyviä hedelmiä. Mutta jalostaminen, jolloin uusi elämäni ihmiseen yhä tää vuotaa, saadaan aikoin ainoastaan saarnaamalla uskosta Vapahtajaan. Ja niinpä minä edelleenkin saaraan uskosta. Siitä se sitten muikin seuraa jäljessä" Niin se pastori puhui. Oliko teistä serkku, pastori väärässä vai oikeassa?

— Niin, jos asian siltä kannalta ottaa, niin kyllä kai se sitten niin on, — sanoi sairas.

— No, — sanoi orpana, — ottakaa sitten asia kerran siltä kannalta ja tarkatkaa, eikö teissäkin istu vielä muutamia sellaisia metsäpäärynäpuun mukuroita. Niitä ei teistä kukaan muu nykyäse pois kuin yksi. Alussa se tuntuu kipeältä, mutta perästäpäni suloiselta.

Minä puolestani luulen sairaan huomanneenkin jotain järkeä päärynäpuusta, ennenkuin Herra tuli kirveineen. Se on ainakin varma, ettei hänen orpanan kuullen enää "moraalistaan" puhunut.

Eva Marian mielitehtävi oli käydä erään seitsenkymmen-vuotisen, halvautuneen ja vielä isänsä sokean vaimon luona. Siellä oli hänellä kovia koettavana. Halvaus, sokeus ja vanhuus yhtäkaa, siinä on näet kolme kovaa vanhalle ihmiselle. Vaimoparka — vanhaksi Kreetaksi häntä vaan kutsuttiin — ei oikein voinut olla yksimielinen Jumalan kanssa siitä, miksi Herra häntä etsiskelee. Sen vuoksi piti hänelle usein lukea Jobin kirjaa, ja mielissä hän oli muori, kun häntä verrattiin Jobiin. Orpana vaan ei joutunut hänelle, vaan sanoi:

— Kuulkaahan, Kreetta, min'en tahdo olla kukaan Jobin kolmesta ystävästä, jotka Herra ajoi lopultikin tautivuoteen äärestä pois.

Teillä on parempikin lohdutus kuin Jobilla, ja se kuuluu näin: "Ketä Herra rakastaa, sitä Hän myöskin kurittaa."

Ja siinä täytyi muorin vetää suunsa nauruun, niinkuin Saara ennen vanhaan, kuullessaan Herran lupausta. Se on tuollaista epäilevää ja vastahakoisen sydämen naurua. Silloin kertoi Eva Maria hänelle kernaasti ristinkoulusta, josta eräs pappi vainaja oli puhunut, ja jossa oli neljä luokkaa. Alimpana aakkosmiehet tavailemassa: "Minun täytyy kärsiä" Toisen luokan oppilaat sanovat: "Minä tahdon kärsiä" Kolmasluokkalaiset: "Minä voin kärsiä", ja vihdoin pitkät pojat, jotka sanovat: "Minä saan kärsiä" Tämänkin oli hänen kopioinut erästä saarnakirjasta, ja nyt tuli resepti hyvään tarpeeseen.

— Nähkääs, Kreetta, — sanoi hän, — ette te tavaajaa pitemmälle taida päästä sitä, jonka aina vaan täytyy, ja joka aina ulisee, kun pitää kouluun, ja asettuu vasta sitten, kun on saanut koulumestarilta uuden voileivän. Täytyykö sitten teidänkin saada aina uusi voileipä Jumalalta, vaikka olettekin jo seitsemänkymmentä vuotta vanha?

Kerran taas Eva Maria tuli erään toisen kristiveljen luo; mutta tämä tiesi, mistä risti on kotoisin, ja osasi erinomaisesti lohduttaa muita. Ihmisille, jotka, saadessaan jonkun ristin kannettavakseen, kyselivät aina; "miksi", puheli hän näin: "Jos jonkun päähän putoaa kattotiilin palanen, silloin tirkistelee hän aina ensin sinne päin, mistä se on pudonnut. Niin pitää teidänkin, saadessanne kokea ruumiillisia tai sielun tuskia, katsoa ylös sinne, josta ne tulevat, ja sanoa pyhän Paavalin tavoin: 'Herra, kuka sinä olet?' Ei

pidäkysellä 'miksi', vaan 'kuka' ja 'mistä'."

Tän miehen kanssa oli orpanan hauska haastella, sillä tuo vanha Johannes oli aivan samaa mieltä kuin hänkin.

— Serkku, — sanoi hän kerran, kun Johannes oli kertonut monista taloushuolistaan ja sydänsuruistaan, — te olette suurisukuinen mies.

— Mitenkäniin?

— Teilläkun on paljon palvelijoita.

— Etkö?

— No, jolla on monta huolta ja vaivaa, sillä on monta palvelijaakin. Kerran näet kuulin saarnattavan, että kaikkalainen risti palvelee Jumalan lasta. Kelläsii on monta ristiä sanoi pastori, hänellä on monta palvelijaakin. Ja kella on useita palkollisia, se on, niinkuin hyväkin herrtua, suurisukuinen mies. Siksi päminäkin sanoin teitä suurisukuisiksi.

Ja Johanneksen täytyi vähän naurahtaa tuolle suurisukuisuudelle. Mutta hänen naurunsa oli toisenlaista kuin vanhan Kreetan nauru. On näet suuri ero itkun ja itkun, naurun ja naurun välillä. Mutta Johannesta hoiti hän tämähän kuolemaan saakka. Ukko kuoli pitkän äperjantaina, niinkuin aina oli toivonutkin, ja haudattiin päsiäsenä

Lopuksi panetiähän vielä yhden Eva Marian keskusteluista. Oli siellä eräs harras ristisärisä, ei sairas, mutta ei terveäkään, joka monta kertaa olisi ollut valmis alkamaan sodan taivaan kanssa. Kun hän nimittäni kuuli jonkun vanhan syntisen kääntymisestä ei hän oikein voinut siinäriemuita, mutta arveli, ettei Vapahtajan tarvitsisi laskea niinkauvan ihmisiäsiään taivaaseen, vaan saisi jo sulkea portin! Senthden sanoi Eva Maria hänelle kerran, tavatessaan hänet taas tuolla happamalla tuulella:

— Kuulkaahan, Justiina, vielä minämaalautan teille profeetta Joonaan kurpitsapensaan juurella ja ripustan kuvan huoneenne seinälle. Tehän olette aivan niinkuin hänkin. Tekin säälitte enemmän kurpitsoja kuin ihmislapsia. Miksi ette katso itseänne? Ettehän te mikään kiersilmä ole, vaan osaatte, Jumalan kiitos, katsoa suoraan. Mutta Vapahtajakin puhui kerran jotain kieroönkatsomisesta. Tiedätekö, kuka katsoo kieroön? Se, jonka silmät eivät ole suorassa. Se katsoo suoraan, joka nostaa silmänsä ylös Herran puoleen ja laskee ne sitten alas itseensä katsoo Jumalan armoon ja omiin synteihinsä. Mutta ken siinäkatselee oikealle ja vasemmalle ihmisen syntyä ja armoa, siltäsilmiä kieroön menevät. Ja olla kiersilmäinen, ei siinämitään kaunista ole. Katsokaa vaan, ettette kasvojanne pahenna. Minäkin luulin, että Vapahtajan pitäisi porata minua varten taivaaseen erityinen reikä josta ei muu kukaan pääsisi kuin minä, mutta siinäminäkerran sain erässaarnassa aika läksytyksen. Eräs vanha pappi näet sanoi: Jumalan armahtavaisuus syntistäkohtaan, se on sellaista laitaa kuin minänyt selittäni:

"Tuolla pääkaupungissa seisoo porttien edustalla ajureita. Tulee tuosta muuan vieras, nousee vaunuihin ja tahtoisi heti lähteä matkaan. Mutta ajuri ei vaan lähdekään. Hän liikkuu vallan hitaasti ja alkaa valjastaa hevostaan, ja katsoo myötä äänsä vaan kaupunkiin päin, eikäö muka olisi muitakin tulijoita. — Jo tuleekin yksi.

"— Nouskaa vaan vaunuihin, yksi on sielläjo ennestään, — sanoo ajuri.

"Nuo kaksi puhelevat keskenään aikansa kuluksi. Ajuri katselee vaan, ja viittaa uutta tulijaa joutumaan. Ja kun tämäkin on päässyt vaunuihin, ottaa hän verkalleen loimen hevosen selästä ja katselee yhä Meneepäyhtä ja toista tiellä-tulijaa vastaan, kunnes vaunut vihdoinkin ovat täynnä — Ja jos, hänen lähtemänsillä ollessaan, tulee

vieläjoku, niin ottaa hänen hänet viereensä kuskilaudalle. Silloin sitälähdetään ajamaan; muita ei enäämahdu."

— Katsokaas, sama on Vapahtajankin armovaunujen laita. Hän odottaa ja odottaa eikälähde ajamaan, kun yksi istuu sisällä ei ennenkuin vaunut ovat täynnä Niinhän katsoo ja kutsuu, sillä hän tahtoo saada *täyden* vaunullisen; mutta sitten kun hän kerran on lähtenyt liikkeelle, silloin onkin enäämyöhenistätulla. Antakaa, Justiina hyvä toistenkin tulla mukaan, kun itse olette vaunuissa sijaa saaneet.

Justiina häpesi ja oli hyvä aikaa aivan ääneti. Siitäpitäen johtui hänen mieleensä useinkin tuo kieronkatsominen ja nuo armovaunut.

* * * * *

Vielävoisin paljonkin kertoa tuosta rakastettavasta orpanasta. Toisten, jos Jumala suo ja halukkaita kuulijoita löytyy, juttelen lisää Täksi kertaa riittäköön tänä Paras puoli tässä diakonissassa oli se, että hän aina pysyi yksinkertaisena eikä tahtonut olla mitään erinomaista eikä mikään diakonissakaan. Mutta minulle oli hän uskollinen apulainen. Kuinka monessa paikassa onkaan tuollaisia vanhoja ihmisiä joilta Jumala on oman tien sulkenut ja pannut heidät muita palvelemaan sairastuneiden ääreen! Hiukkanen toimintakykyä vaan ja rohkeutta, niin saataisiin talonpoikaistupiinkin diakonissoja! Sellaiset ihmiset tulevat usein katkeriksi ja happamiksi ja pahasuiksi, ja yhtä ja toista muutakin pahaa heissä ilmenee, — ja hekin voisivat siinäseistä kirkkain silmin ja kasvot iloisina, ja monta ystävä he saisivat kansassa ja kädempuristuksia ja kiitoksia ja siunausta kuolevilta ja tuolla ylhäältä Herralta Jumalalta, joka Häinkin on ollut sairaana, jos heistä vaan tulisi, niinkuin minun rakkaasta orpanastani Eva Mariasta — *hiljaisia kylädiakonissoja*.

Kaksi sormusta, jopa kolmaskin

Silläminä tiedän, että Herra raadollisen asian ja köyhän oikeuden toimittaa.

Ps. 140 v. 13.

Jätä äänsänsä Jumalan ratkaistavaksi, siihen ei joka mies pysty, sillä itsensä puolustamisen halu on ihmisessä syvemmälle juurtunut kuin varastamisen halu konsanaan. Varsin vähän luotetaan Jumalan rakkauden johtoon, vaan sitenemmän omaan viisauteen ja taitoon, jolla muka kaikki asiat parhaiten saadaan pohdituksi ja ratkaistuksi. Niinpä jätäsitten Herra sinut yksinäsi toimimaan, koska niin taitava olet, etkä Auttajata kaipaa. Samoin saavat lasten suojelusenkelitkin väliin virkaloman, kun ylenhädät itse tahtovat olla lastensa suojelijoita.

Jos Herra ottaa jutussamme julistaakseen vapauttavan päätöksen, saamme kenties pitkänkin ajan odottaa täjulistusta, ja meidän täytyy sillävälin oppia kärsimään ja sietämään kaikenlaista, joka näyttää totuutta vastustavan, ehkäpä sellaistaikin, että meitä pidetään mustista mustimpina, kunnes opimme oikein kestämään ja odottamaan. Mutta jos pysymme hiljaisina ja luotamme Herraan, niin on hän tuova esille oikeutemme kuin auringon ja viattomuutemme kuin keskipäivän, silläkun Herra, suuri sulattaja ja saventalaja, polttaa meitä valkeiksi, silloin syntyy siitä taideteos. Kenen tiet Herralle kelpaavat, ja kelle myös Herran tiet kelpaavat, hänelle kääntyy kaikki lopultikin hyvin päin. Olen usein kuullut sanottavan: "mitä korkeampi herra, sitä helpompi olla hänen kanssaan asioissa". Ja onhan muun muassa paljon parempi puhella meidän rakkaan kuninkaamme kanssa kuin jonkun "herra poliisin" tai vaikkapa herra toimiston päällikön kanssa. Moni sanookin: "vaikka minä menetänkin asiaini ala-oikeudessa, voitan varmasti ylä-oikeudessa." Parasta lienee siis olla asioissa juuri korkeimman Hallitsijan kanssa,

joka on taivaassa, ja viisainta heti jättää asiansa tämän ylimmän ja viimeisen oikeuden ratkaistavaksi, sanoen: "Aja sinä Herra, minun sieluni asia!" — Laskettiinhan Joosef vankeudesta ja istutettiin Faraonin vaunuihin. Astuihan Daniel jalopeurain luolasta, ja tulivathan hänen kolme ystävänsä tulusesta päästä syyttömiksi todistettuina, asiansa voittaneina. Ja niin tapahtui yhteensä aina Pietariin ja Johannekseen asti, jotka niin iloisina palasivat raatihuoneen portailta, sekä Paavaliin asti, jonka haavoja vanginvartija pesi, ja jolle sodan päämies toimitti niin loistavan saattojoukon vankeudesta. Ken vaan saavuttaa tuon suuren taidon, jota sanotaan "odottamiseksi", hän saa nauttia ja tuta paljon.

Tapaus, josta tässä län den kertomaan, on osoittava, että ken Jumalan valitsee asianajajakseen, hänelle ei pahoin käy, vaan hänen säästy monesta harmista, vielä monesta kulungistakin.

* * * * *

Tämä tapahtui vapautussodan jälkeisenä vuonna. Ei minun tarvinne tästä sodasta kädäsen laveammalti kertoelemaan, sillä jokainen Saksan mies, aina nuorimpaan koulupoikaan asti, on velvollinen tietämään, mitä silloin tapahtui, ja heidän sydämensä sykähä ja silmäleimahtaa tämmuistellessa. Syvällä säälly, kiitos Herran, vielä muisto tästä sodasta, vaikka kahdeksattakymmentä vuotta on kulunut siitä ja vaikka vaan harvoja rautaristin saaneita enää näkyy keskuudessamme. Syvämmällä asuu se kuin viimeisen sodan kauhujen muistot, jotka melkein liian pian unhoittuivat. Tämä nykyinen rautateitten aikuinen sukupolvi onkin tavattomasti unhoittavainen.

Vietettiin vuosipäivää G:n taistelusta. (Tämä paikasta olkoon vaan sen verran sanottu, että se sijaitsee jonkun matkan päässä erästä suuresta, kuuluisasta kaupungista.) Seurakuntalaiset astuivat kirkkoon. Kellot, jotka edellisenä vuonna niin kiihkeän kumeasti olivat häällömoitelleet, ne soivat nyt niin rauhallisesti. Ja vaikka kaikki ihmiset olivat mustissaan, ja vakavuus asui jokaisen kasvoilla, saattoi kumminkin silmissä huomata pienen ilon vähdyn, niinkuin aurinko toisinaan, kovan ukonilman jäljestä väkähentelee vielä kosteilla lehdillä ja heinäkorsilla, joita rajutuulien jälkeen niin tuimasti tuiverteli. Monta surupukuista vierastakin oli tähän tilaisuuteen saapunut. He aikoivat sitten kirkolta lähteä rakkaitten vainajain lepokammioille tuolla taistelutantereella. Saarnan piti apulaispastori Reinhausen. Hän oli kookas, vakavan näkönen mies. Murheitten teräsaaura oli tosin kyntänyt syviä vakoja hänen kasvuihinsa, vaan ilon sato näytti niistä nyt orastavan. Hän vei kuulijansa ulos taistelutanterelle, niille kukkuloille, jotka heidän uljaat poikansa olivat valloittaneet, mutta sitten otti hän heidät myös kanssaan Herran vuorelle, josta apu tulee, ja josta nytkin vuoti johdutusta, suloista kuin balsami, näihin haavoitettuihin sydämiin. Oikein hän siinä tekikin, että kukkuloille kohosi, sillä jos saarna vaan maassa matelee, ei se saata nousta taivaaseen asti. Ken kyynelregistreillä vain soittaa, hän saa kuulijat kyllä liikutukseen, mutta mitään kasvua siitä ei synny enempää kuin kukkaruukussa, johon ei mitään ole kylvetty, vaikka siitä kuinkakin vedellä valeleisi. Lopuksi kiinnitti puhuja silmänsä mustaan tauluun, johon kaikkien tästä taistelussa kaatuneitten nimet olivat kirjoitettuina — hänen oma poikansakin heidän joukossaan — ja hänen äänensä värisi hiljaa, kun hän lausui siunauksen näiden kaikkien, isänmaan puolesta kaatuneitten, edestä

Syvä hiljaisuus vallitsi kuulijain kesken, kun pastori saarnan loputtua kulki heidän ohitsensa, ja jokainen heistä tiesi, miten raskasta isän sydämelle tämä oli ollut puhua. He kiittivät myös samalla Jumalaa, että Hän oli antanut heille sielunpaimeneksi miehen, joka tunsi vanhan liiton pappiusvalan: virassa sinun ei pidä muistaman isänsä, eikä äitinsä,

eikäpoikaas eikä tyttäriä.

Muutettuaan pukua, kutsui apulainen tyttönsä Lyydian luokseen ja sanoi:

— Nyt lähdemme ulos taistelutantereelle, lapseni, rakkaan Josefimme luo.

— Niin, tuolla metsänrinteessä hän kaatui, — sanoi tytär, heidän noustuansa lähelle kukkulalle. — Siellä puitten takana äkky suuri kivinen risti, jonka alla meidän Josefimme lepää muitten sotilasten kera.

He pysähtyivät kumpikin ja katsoivat liikkumattomina metsään päin. Nyt, kun apulainen oli yksin lapsensa kanssa, pääsi isän suru valloilleen, ja vetreiset vedet valuivat nyt noista silmistä jotka eivät kirkossa edes kostuneet, omia kärsimyksiä muistellessa. Syleillen toisiaan seisoivat he siinä kumpikin aatoksiinsa vaipuneina. Tytär tunsi, että hänen täytyisi isää lohduttaa, mutta sitä saattaa joskus tehdä sanoittakin, ja monasti tuntuu uskollisen ystävänsä helläkäden kosketus suloisemmalla kuin toisen pitkäpuheet. — He eivät huomanneet, että vaunut silloin olivat pysähtyneet kukkulan juurelle. Kaksi herraa oli astunut vaunuista ja kulkivat nyt ylös kukkulalle heitä kohden. Toinen näistä oli vanha, toinen nuori, kaiketi isäpoikineen. Tulijat pysähtyivät kunnioittavasti väänsen matkan päähän noista kahdesta kukkulalla seisojasta, vaan sitten astui vanha herra apulaisen luo, ojensi hänelle käteensä ja sanoi osanottavasti:

— Minä olen myöskin isä — Onko Teidän poikanne täällä kaatunut?

— On. Täällä metsän reunassa hän kaatui, — vastasi Reinhen ja kääntyi pois päin, salatakseen kyynelensä

— Isäparka! — sanoi vieras. — Vaan ettekö kuullut lohdullista saarnaa tänään tuolla alhaalla kirkossa?

— Olen lohdutellut toisia sillä mitä itsekin olen lohtua saanut, — vastasi apulainen. — Minä tiedän, että lapseni on tallella.

Silloin tunsi vieras saarnaajan, jota hän päivällä oli kuunnellut, ja syleili häntä lämpimästi. Vanha herra ja apulainen syventyivät nyt keskusteluun menneistä ajoista, ja silloin nuorukainen, jolla itselläänkin oli käsi siteessä kyseli Lyydialta lähempiä tietoja hänen veli vainajastaan. Suuri oli hänen hämmästyksensä kun hän sai tietää, että se nuorukainen, joka yhtä aikaa hänen kanssaan oli yliopistosta astunut vapaaehtoisten riviin ja sittemmin taistelussa kaatunut hänen viereltään, juuri oli ollut tämän tytön veli. Nyt kertoi hän taas vuorostaan tytölle, miten ankara tuo ottelupäivä oli ollut. Häneltäkin oli kuula katkaissut sormet vasemmasta kädestä ja kauan oli hän maannut maassa tainnoksissa, kunnes toverit kantoivat hänet siinä pois. Niin hyvin muisti hän vielä kaatunutta asekumppaniaan. Tämä oli saanut kuulian sydämeensä ja pitkittäuskitta vaipunut kuolon uneen.

Aurinko oli jo laskeutumaisillaan ja kultasi kiviristiä ylhäällä metsän kukkulalla, kun molemmat vieraat tekivät lähtöä. Vanha herra oli tiedustellut yhtä ja toista ja, saatuaan selville, miten pienipalkkainen tämä apulaispapin paikka oli, sanoi hän:

— Mutta minua ihmetyttää, että äniin lahjakas mies, kuin te, pysyy näin pienessä paikassa.

— Minä olen tyytyväinen tähän, — vastasi Reinhen. — Minä olen vasta kaksi vuotta ollut täällä. Olen mennyt sinne, jonne Herra on minut johdattanut, enkä ole koskaan sitä katunut. Lienehän tämä oikea paikka minulle. Muutoin ei Jumala olisi siirtänyt minua tänne alempaan luokkaan.

— Te olitte siis ennen paremmassa paikassa? — kysyi vieras.

— Niin olin — vastasi apulainen, tehden omituisen liikkeen. — Minun päiväni

olivat kerran valoisat ja kirkkaat, vaan ne ovat muuttuneet pimeiksi, niinkuin silm änikin ovat surusta ja murheesta samentuneet... Oletteko kuullut kerrottavan papista, jonka sanotaan Kainin tavoin murhanneen veljensä?

— Mit ä! — huudahti vieras. — Etteh än toki liene Tuomas Reinhausen?

— Olen niinkin — sanoi pastori rauhallisesti.

— Jos niin on, — sanoi hetken vaiettuaan vieras. — Jos te olette se mies, niin murhaaja ette ainakaan voi olla. Min äen ole teitä unhottava.

Vaunut läksivät vierim ään, ja kauan vielä seisoi Reinhausen tytt ärinensä katsellen niitten poistumista. T ään äkohtaus, vaikka niin hetkellinen, oli syvästi liikuttanut pastoria. Vieras oli avannut lehden hänen el ään äkirjasta, pimeimm ään ja kyyneleistä rikkaimman kaikista. Ken on kokenut, milt äntuntuu, kun tuommoiset menneet päiv ä taas el ävin änousevat silm ämme eteen, h ään tiet äämy ös, miten helposti silloin vaipuu apeisiin mietelmiin ja unhoittaa sananparren: "Mikä ollutta, olkoon mennyt ä", — varsinkin koska Herra siinä on ohitse auttanut.

Mutta tyt ärtarttui lempe ästi is äns äkäsi varteen, kehoitti hänt äkotiin lähtem ään ja koetti lapsen hellyydellä johtaa synk ä aatokset pois hänen mielest ään. Min ätaas koetan tässä lukijoilleni kohotella sitä synkk ääverhoa, joka näytti peittävä ään t ään miehen el ään ääjä kärsimykseksi ä

* * * * *

Apulainen oli ennen ollut pappina J——n pit äj ässä Tässä luonnonihanassa ja varakkaassa seudussa oli nimittä ään hänen is äns ääaikaisemmin ollut tuomarina. S äästöll ään oli is äsitemmin ostanut itselleen siellä pieneen maatilaa, jossa aikoi uskollisen vaimonsa kanssa viett äävanhuutensa päiv ä. Tuomarilla oli kaksi poikaa, joista vanhempi, David, kävi kauppakoulua, nuorempi, meidän apulaisemme, tutki jumaluus-oppia. Vanhempi pojista oli jo lapsena selv ästi osoittanut, mille alalle h ään oli k ääntävä kauppiaksi samoin kuin runoilijaksi täytyy nimittä ään synty ä muutoin ei ik ään semmoisena menesty. Kauppaa tehdä ja voittoa ottaa osasi t ään änuorukainen mestarillisesti, ja kertolasku sujui häneltä aina taitavammin kuin jako. Kysymykseen: kuka on lähimm äseni? vastasi h ään syd äness ään aina: min äitse. Oliko h ään silti onnellisempi Tuomas velje äns ä jolle laskento oli kovaa visaa — sen j ään suosiollisen lukijan päättevä äksi. Vanha is äkatseli surulla vanhinta poikaansa, vaikka hänelle kaikki asiat hyvin menestyivät ja hänt äkaikkialla ylistettiin erittä ään etev äksi nuoreksi mieheksi. Is äarveli itseksensä:

— David voi kyll äsäada paljonkin aikaan täällä ämaailmassa, mutta h ään ei ole mies Jumalan mielen j äkeen; hänell äon liian väh ään syd änt ä tuolla nuorukaisella.

Valmistuttuaan kauppiaksi, sanoi David jäähy äset vanhemmilleen ja läksi, vastoin heidän tahtoaan, merten taa, eik äsitten antanut mit ään tietoja itsest ään. Semmoisia lapsia löytyy vielä meidänkin aikoinamme, jotka saattavat unhoittaa kaiken muun, paitsi itse äns ä T äänm ösen murheen saivat nä äkin vanhemmat vanhoilla päivill ään. Kummallista onkin, kuinka usein pienistä lapsista on suurtakin iloa, suurista taas varsin väh ään riemua. Vanha sananparsa: "pienn ä äidin polvea painoi, suurena hänen syd änt ään", toteutuu toisinaan vielä nytkin.

Vihdoin, väh ään ään äidin kuolemaa, saapui Surinamista kirje, jossa David kertoo olevansa nyt rikas mies, sokeriviljelysten omistaja ja naimisissa er ään toisen tilanomistajan tytt ären kanssa. Kirjeessä puhuu David monista orjistaan, suuresta älyst ään ja viisaudesta, ja miten h ään vaan omin toimin oli kaiken onnensa saavuttanut.

— Hän unhoittaa aivan pääkohdan — sanoi isä luettuaan kirjeen, — Herran Jumalan, jota paitsi ei kuitenkaan mitään siunausta ole. Missä vaan ei siunausta tule ylhäältä siellä ajettakoon onnea vaikka kuormittain ovesta sisään, akkunasta se kumminkin taas pakenee pois.

Tätä kirjoittikin isä sittemmin pojalleen Surinamiin. Äiti oli nimittäin silloin kuollut, ja hänen lähdeään kirjoitti nyt isä ja pyysi samalla poikaansa palajamaan kotimaahan.

Mutta David ei tullut eikä äedes kirjoittanutkaan. Sen sijaan tuli kuolema ja otti isänkin pois, ennenkuin hän oli saanut poikaansa lähdeä ja siunata. Hän nukkui nuorimman poikansa syliin. Tämä oli nimittäin jo pari vuotta perheeseen asunut isänsä luona eli siinä aasti kuin seudulla raivonnut suuri tulipalo oli polttanut pappilan ja pastorin kaiken omaisuuden poroksi. Reinhausen ilmoitti isän kuoleman veljellensä Surinamiin. Kertoi myös samalla, minkä verran oli isältä jäänyt omaisuutta, sekä pyysi saada pitää omanaan heidän kotitalonsa, luvaten vaimellensa suorittaa veljellensä hinnan.

Kokonainen vuosi kului tämän perässä. Sitten tuli vihdoinkin tieto Hampurista, että David veli oli äskettäin laivalla sinne saapunut ja aikoi muutaman päivän perästä olla Tuomas veikkonsa luona. Silloin nousi ilo ylimmilleen pastorin talossa. Lapset olivat niin monasti kuulleet kerrottavan rikkaasta sedestä Surinamissa: hän osaa sokeria tehdä, hänellä on mustia orjia, ja hänen taskussaan kilisee kultakolikot. Monasti olivat he itsekin kerskaileet kyläläisille tästä sedestä, joka tuo heille jokaiselle sokeritopan tuomisiksi. Reinhausen iloitsi isänkin sydämellisesti veljensä tulosta. Kun kerran vanhemmat kaatuvat pois, silloin on perhe koossapitäjävillä, silloin tulee veljen liittyä veljeen, sisaren sisareen, ja mitä vanhemmaksi elää sitä selvemmin tuntuu, että veri on vettä sakeampi.

Koko talo koristettiin nyt, ja paraimmat huoneet järjestettiin veljelle asuttaviksi. Lapset menivät isän kanssa pitkän matkaa tulijoille vastaan. Vihdoinkin vaunuissa David setäerään pienen herran ja mustan palvelijan kanssa. Lapsille ei nyt tosin käynyt aivan niinkuin entiselle pojalle, jolta rupesi mieltäköntään, kun kauemmin katseli neekeriä vaan kovin heitä kuitenkin kauhisti musta iho, valkeat hampaat ja villainen tukka. Setän jä hänen tähtensä kerrassaan takalikkolle. Sydämellisen vastaanoton perästä saatettiin David sisään taloon. Kaikki, mikä saattoi muistuttaa mieleen nuoruuden aikoja, isää ja äitiä se oli koottu ja somasti järjestetty hänen huoneeseensa. Hänen piti pitkän poissaolon jälkeen kerran oikein lämmittää veljessyleilyä.

Mutta vähänpä vältti David lämpimästä pysytyään ensimmäisin päpävinä jotenkin rauhallisena ja katseltuaan taloa ja tilaa näennäsellä välinpitämättömyydellä kutsui hän neljäntä päivänä veljensä huoneeseensa.

— Tuomas veikko! Käykäämme nyt asioihin käiksi. Niittenhän tähden minä olen tänne tullut. Joutaviin jaarituksiin ja turhiin armasteluihin olemme me jo liian vanhat. Leväkötööt kuolleet rauhassa. Parasta olikin heille, että läksivät. Isä oli jo kyllä kauan nauttinut elämästä. Tuopas nyt kirjat ja laskut esille, että saisimme kaikki selvitettyksi, silloin äjumaluus-oppeinesi et kumminkaan ymmäräniistä mitään ja tahdot elää vaan pelkät äilmasta.

Reinhausenia hämmästytti tämän önen puhelu, mutta hän vastasi vaan hiljaisesti:

— Rakas David! Kirjat ja laskut saat kyllä heti, mutta minä rukoilen sinua, menetelkäämme kuin veljet läkäämme käkäköriitelemään isän perinnöstä.

— Perintöjäjakaessa on veljeys tiessä, veikkoseni, — sanoi David virnastellen.
— Asiat selvitetään aivan pennilleen; siitä ei sinun tarvitse yhtään huolehtia.

Pastori antoi hänelle kirjat, ja David sulkeutui nyt huoneeseensa tuon pienen herran kanssa, lukitsi oven eikä tullut näkyviin kuin päivällisaikoina. Mutta muutaman päivän perästä kutsui hän taas veljensä luokseen ja ilmoitti hänelle:

— Nyt olemme jo pääasioista selvillä ja olemmepa tehneet monta hupaista löytöäkin kuolinpesälle, joita et liene lainkaan muistanut. Tämmöisissä asioissa muisti usein pettää ja siksi päme kaksi tulimmekin avuksesi. Ensinnäkin kuuluu kuolinpesälle tila kaikkine varastoineen sekä yhden vuoden vuokramaksu isän kuoleman jälkeen; sitten tulee jälkeenjäänyt irtaimisto, joka ei edes ole laillisesti kirjoihinkaan merkitty, ja kolmanneksi se rahasumma, jonka isälainasi sinulle tulipalon jälkeen. Lopuksi tulee vielä maksu asunnosta ja ruuasta kahden vuoden ajalta, jolloin olet asunut täällä isän luona, sillä kirjoista käy selville, että isä on sinua ja perhettä täällä elänyt. Tätä viimeistä vuotta isän kuoleman perästä en tahdo kuitenkaan ottaa lukuun, sillä minä tulen apulaisineni kenties vielä pitemmän ajan olemaan täällä sinun ruuissasi.

Pastori seisoikin kivettyneenä kuullessaan tätä veljensä puhetta, ja saattoi tuskin uskoa korviaan. Luoden surullisen katseen kovasydämiseen veljeensä sanoi hän sitten:

— David, älkäämme riidelkö! Tuon rahasumman sain isältä lahjaksi tulipalon jälkeen, ja asunnosta sekä ruuasta ei isä koskaan tahtonut minulta mitään maksua, yhtä vähän kuin minä tahtoisin pienintä penniäkään korvaukseksi isän hoidosta, jota varsinkin vaimoni, hänen sairaana ollessaan, yöt ja päivät uskollisesti toimitti. Äidin kuoleman perästä pyysi isä hartaasti, etten jättäisi häntä yksin, ja näinkö kylmästi sinä isän ja pojan välisiä asioita harkitset?

— Kylmästi tai lämpimästi, se ei kuulu tähän, — sanoi David: — Missä on sinulla todistukset? Summat pysyvät täällä sinun velkanasi, kunnes ne suoritat. Luonnollisesti saat sitten taas kuolinpesäoman osasi, kun tila saadaan myydyksi.

— Ethän toki, — keskeytti pastori, — aikone myöskin perintötilaamme enimmänsä tarjoovalle? Muistahan, miten monta vaikeutta isällä oli sitä hankkiessaan. Hänen viimeinen tahtonsa oli, että se pysyisi meidän sukumme omana. Älä tee sitä David, äläkä saata murhetta isälle hänen haudassaan.

— Hempeämielisyttä ja saarnanuottia ei tässä tarvita, Tuomas. Nyt on kysymys siitä mikä on sinun, mikä minun. Perintö on ilmankin niin pieni, paljoka pienempi kuin luulin, ja minua melkein kaduttaa, että äläksin tänne tuolta merten takaa. Ei mitään verukkeita siis, jos veljellinen rakkautemme on sulle vähänkään arvoinen. Voithan huutokaupassa ostaa itsellesi tilan, jos sinua haluttaa, ja lainata itsellesi rahat maksuksi.

Näillä sanoin lopetti David keskustelun, ja Reinhagen seisoikin aivan masentuneena, tuijottaen eteensä Sanat takertuivat hänen kurkkuunsa, ja katkeruuden tunne valtasi hänet, vaimoan ja lapsiaan muistelllessansa. Kotitila oli nyt häneltä mennyt ja sillä ostonhaluisia ei varmaankaan tulisi puuttumaan. Davidin tilityksen kautta oli pastorin velat kasvaneet niin suureksi summaksi, että uuden lainan ottamista ei voinut ajatellakaan. Vieläkerran koetti hän miestä ystävällisimmin taivuttaa veljeänsä muuttamaan mielipidettä mutta sai osakseen yhä jyrkempää kohtelua. Vihdoin näytettiin hänelle jo sanomalehti, jossa laillisesti määrätty huutokauppa-äoli ilmoitettuna.

Tänälehti kädessään meni pastori sitten vaimonsa luo ja kertoi hänelle asianlaidan.

— Siis täytyy meidän taas lähteä vaeltamaan, armas emäntäseni. Meidän elämme täällä onkin vaan teltoissa asustamista, ja meistä sopii sanoa kuin Israelin

kansasta muinoin: "Herran sanan jälkeen he telttansa rakensivat ja Herran sanan jälkeen taas vaelsivat eteenpäin." Ensimmäisestä kodista karkoitti meidät liekit, toisesta karkoittaa veli. Jumala antakoon sen hänelle anteeksi! Parempi on langeta Herran käsiin kuin ihmisten. Mutta älä vään salli katkeruuden juurtua sydämeesi, sillä se tekisi kuormamme kaksin kerroin raskaaksi. Ottakaamme tänä Herran kädestä ja se on lopulta kääntynyt meille siunaukseksi.

Pastorin rouva taisteli ankarata taistelua. Hänen täytyy siis nyt lähteä pois tästä kodista, joka oli käynyt hänelle niin rakkaaksi!... Nähtyään kumminkin, miten raskasta tämä oli hänen miehelleen, ei hän mielipahaansa osoittamalla hennonnut hänen taakkaansa lisää. Onneksi oli veli veijarimaisen, pienen kirjurin kanssa lähtenyt jonkekin pois. Se asia helpotti jonkun verran heidän tuskaansa.

Pastorin lapset olivat vaittellen solmineet ystävyiden liiton setänsä mustan palvelijan kanssa eivätkään ääpeljänneet häntä. Lasten hilpeys ja luottavaisuus sekä ystävällinen kohtelu, mikä pastorin talossa tuli neekerin osaksi, teki sanomattoman hyvää poloiselle Tuarolle — tämä oli neekerin nimi. Hän osasi saksankieltä ja kertoi, että pieni kirjuri on sedan orjavouti ja päällysmies, ja että hän kohtelee orjia aivan armottomasti. He olivat kaikki sydämellisesti iloinneet, kun vouti matkusti pois isänsä kanssa, joka myös on samallinen julmuri. Davidin poika, nuori herra, sen sijaan oli ystävällinen ja lempeä orjia kohtaan.

Eräänä iltana, Davidin ollessa matkoillaan, kun Tuaro taas istui pappilan perheen keskuudessa, ja lapset sekä vanhemmat tiedustelivat häneltä yhtä ja toista, kertoi hän heille näillä sanoin elämänsä vaiheet:

— Minä ja vaimoni Gumilla olimme onnellisimmat ihmiset maan päällä. Meillä ei tosin ollut taloa, niinkuin teillä ainoastaan pieni maja kaisloista ja sammaleista, vaan Gumilla oli hyvä ja lempeä kuin kuutamoni! Hänen ihonsa oli musta, niinkuin minunkin, mutta silmät loistivat kuin tähdet, ja huulet punoittivat kuin aamurusko. Minä kuljin metsissä miesten kanssa ja pyysin metsäriistaa monenlaista, nopeita hirviä ja julmia tiikereitä ja kun palasin kotia, seisoi Gumilla majan ovella odottamassa minua.

Silloin tuli luoksemme mereltä suuri laiva. Se oli kuin iso talo; siinä oli paljon ikkunoita, ja monta valko-ihosta oli laivassa. Me menimme suurta taloa katselemaan, ja meille annettiin laivassa väkeviä viiniä semmoista, jota emme koskaan ennen olleet maistaneet, ja meille näytettiin kauniita tavaroita, koralleja ja lasihelmiä jommoisia emme ikään olleet nähneet. Nämä he pyysivät saada vaihtaa niihin tavaroihin, mitä meillä oli. Gumilla ja minä tahdoimme juuri ostaa kauniit kädelyt, kun laiva alkoi heilua, ja me huomasimme, että ankuri oli nostettu ja laiva jo kaukana rannasta. Silloin itkivät ja huusivat nuo kaikki mustat, mutta valko-ihoisilla oli tuliluikkuja ja sapeleita, he voittivat meidät, sitoivat meidät köysiin ja heittivät syvälle alas laivaruomaan... Pitkään aikaan emme saaneet päivänvaloa nähdä. Maihin vihdoinkin tultua, vietiin meidät torille ja — myytiin. Gumillan ja minun onnistui päästä samaan taloon. Eräs herra, teidän setäni, osti meidät. Mutta pian sairastui Gumilla liiallisen työn rasituksesta. Setäni sanoi lähtävänsä hänet lepäämään ja vahvistumaan. Mutta Gumilla ei palannutkaan takaisin. Minä tein kaikki, pehmittäkseni setäni sydämen. Opin teidän kieltäni, tein aina raskaimmat työt, ja kun orjat nostivat kapinan ja tahtoivat murhata isäntäni, pelastin minä hänet. Silloin sanoi hän minulle:

— Tuaro, minä kiitin sinua. Sinä olet saava hyvän palkan tästä

Minä lankesin maahan ja rukoilin:

— Antakaa minulle takaisin Gumilla.

Mutta hän kääntyi pois hän ja sanoi:

— Häntä et voi saada.

— Onko hän kuollut? — kysyin minä

— Ei, — vastasi hän — myöty!

— Myöty! — huusi musta orja. Kuuletteko, hyvä ihmiset ja te lapsukaiset!

Gumillan ja minun lapseni on teidän setänne myönyt!

Mutta lapset syleilivät hellästi Tuaroa, ja pastori sekä hänen rouvansa itkivät poloisen orjan kanssa. Nyt käsittivät he vastatydelleen, kuinka julma David oli.

Kaksi kuukautta oli kulunut, ja päivä jolloin talo oli huutokaupalla myötävä lähestyi lähestymistä. Moni ostaja oli käynyt sitä katsomassa, ja pastori toivoi, saada pitääse omanaan, vaimeni päiväpäivätä Sentänden kokosikin hän yhteen väiset tavaran ja varustautui muuttamaan pitäjän koulutaloon. Hänen mielensä oli nyt levollinen, sillä katkerimmat pisarat hänen murheittensa maljasta oli jo tyhjennetty. Kun kerran sydän sisällisesti on oikein irtautunut, silloin saattaa viimeisten ulkonaisten siteitten katkeamisen myös kestää Niinpä Abrahamkin ensin sisällisesti uhraisi poikansa ja sai sen jälkeen voimaa nousta hänen kanssaan Morian vuorelle.

Mutta pastori rouva ja lapset eivät vielä olleet päässeet niin pitkälle. Asiat näyttävät aivan toisenlaisilta kauempaa katseltuina, kuin ihan edessämme ollessaan. Nyt, kun eron lopulta piti tapahtuman, eivät he olleetkaan siihen sisällisesti valmistautuneet, ja suru ja valitus sai heissä vallan. He istuivat parhaillaan ulkona lehtimajassa, kertoellen toisilleen sydäntuskiaan, kun Tuaro, kauhistuksen leima kasvoillaan, riensi heidän luokseen:

— Minä kuulin, että teidän täytyy lähteä pois tästä talosta. Setänne ajaa teidät pois. Onko se totta? Tavarannekin ovat jo pakattuina.

Lapset heittäytyivät itkien hänen syliinsä ja vakuuttivat asian todeksi.

Silloin kohotti Tuaro käntäivästä kohti, ja hänen silmissään leimahti niin, etteivät lapset enää tunteneet ystävänsä melkein päälköivät taas peljättä

— Minun täytyy lähteä pois tänä yönä Isäntälähtetään minut Hampuriin, toimittamaan tavaroitamme laivaan. Jääkää hyvästi ja kiitos rakkaudestanne. Älkää unhottako Tuaroa! Rukoilkaa hänen ja poloisen Gumillan puolesta.

Tuaro läksi, ja pieni kirjurikin lähetettiin kaupunkiin. David yksin jäi odottamaan huutokaupan päättymistä ja aikoi sitten hänkin lähteä kotia. Huomispäivänä piti pienen herran tulla häntä noutamaan. Tämän iltaa oli siis David yksin veljensä ja hänen perheensä kanssa. Mutta he eivät vaihtaneet sanaakaan keskenään, sillä pastori pelkäsi veljensä taas suuttuvan. Äänettöminä he istuivat siinä vastapäätä toisiaan, kunnes David nousi ja läksi makuuhuoneeseensa. Tämä oli viimeinen yö Reinhausenin perheen levätä entisessä isäkodissa. Ei ollut enää talossa ketään kuin he ja David veli.

Pastori kokosi vielä kerran perheensä jäsenet ympärilleen ja varoitti heitä pysymään lujina ja luottavaisina, muistaen aina, että me olemme täällä muukalaisia, joilla ei pysyvästä kaupunkia ole.

Toisena aamuna olivat perheensä jäsenet jo kaikki varhain liikkeessä valmistuakseen lähtöön. Davidia vaan ei näkynyt.

— Hän nukkuu varmaankin vielä — sanoi pastori vaimolleen.

Mutta tuntia myöhemmin nähtiin pastori hengästyneen äjuoksevan katua pitkin tuomarin asunnolle.

— Tulkaa heti meille, herra tuomari! — sanoi hän. — Kamala rikos on tapahtunut!

Kun tuomari kahden todistajan kanssa saapui paikalle, näkivät he vierashuoneen olevan verellä tahratun ja Davidin vuoteellaan verissänsä ja — hengetön — Hänellä oli useita haavoja rinnassa. Syvimmässä haavassa, sydämen kohdalla, oli vielä puukko pystyssä Vasen käsi, jossa kallisarvoinen, Davidin nimellä varustettu sormus tavallisesti kimalteli, puuttui kokonaan. Se oli katkaistu ranteen kohdalta. Yölamppu paloi vielä mutta murhatun paperit ja rahat olivat koskemattomina pöydällä

Silläväin kuin viranomaiset laativat asiasta pöytäkirjaa, ja pastori koetti rauhoittaa kauhusta ja säköhdyksestä menehtymässä silmään olevaa perhettä, saapui pieni kirjuri kaupungista. Hän astui Davidin vuoteen luo, katseli häntä kauan ja sanoi:

— Niin, niin! Sinä olet äänetön, vaan minä ymmärrän sinua kumminkin.

Sitten sanoi hän pastorille, joka taas oli tullut huoneeseen:

— Nyt, herra pastori, on huutokauppa tarpeetonta! Eikö niin?

Pastori ei ymmärtänyt tätä puhetta, vaan tahtoi käydä hänelle kertomaan, missä tilassa hän oli aamulla löytänyt veljensä mutta pieni herra sanoi:

— Kyllä se selviää! Minä otan itse selvän asiasta.

Hän lähetti heti sanansaattajan Tuaron luokse, käskien neekerin kohta ensi laivalla matkustamaan Surinamiin, siellä olevalle perheelle surusanomaa saattamaan. Itse tahtoi hän silläväin järjestää asiat täällä Sitten kiiruhti pieni kirjuri heti läheimpään Oikeuteen ja syytti siellä pastori Reinhagenia veljenmurhasta. Epäluulo pastoria kohtaan näytti tosiaankin perustetulta. Vainajan tylyys veljensä kohtaan oli yleisesti tunnettu. Tiedettiin hän, että pastorin oli heti lähdettävä pois kotitalta; olihan rouvan ja lasten muka usein kuultu valittavan, ja tiedettiin vielä että pastorin oli suoritettava veljelleen suuri rahasumma. Päälle päälle ei sinä yönä ollut ketään talossa, paitsi pastorin perhettä ja ulko-ovi oli ollut kiinni vielä aamusella, sen oli pastori itse myöntänyt. Puukko, joka löydettiin haavasta, oli pappilan kyökiveitsi. Se kauhu, mikä oli pastorissa huomattavana, kun hän saapui kyläntuomarin luo asiasta ilmoittamaan, se hänen sittemmin osoittamansa levollisuus oli omiaan epäilystä lisäämään. Kun viranomaiset olivat tulleet siihen luuloon, että tässä oli veljenmurha tapahtunut, johtivatkin he kaikkiin tavoin kysymyksillä asiata sinne. Kysymyksillä saattaa nimittäin se *saada* syytetyltä vastauksia että *panna* hänen vastauksia.

Pastori pantiin kiinni ja vietiin tutkintovankilaan. Siihen aikaan kulkivat oikeusjutut vielä sangen hitaasti, niin että viikkoja ja kuukausiakin kului, ennenkuin asiasta selvät tuli. Mutta pastorin vakava luonne ja koko hänen nuhteeton elämänsä puhuivat kuitenkin hänen syyllisyyttä vastaan. Eikö ollut myös luultava, että pastori olisi jättänyt oman puukkonsa haavaan, jos hän olisi murhan tehnyt. Mitään veren jälkiä ei myöskään voitu huomata hänen vaatteissaan, eikä vihdoin voinut kukaan selittää mitään varten murhatulta oli leikattu pois vasen käsi. Jos se oli tapahtunut kalliin sormuksen tähden, miksi äsitte arvopaperit ja rahat olivat jääneet pöydälle koskematta?

Puuttuvien todistusten takia laskettiin sittemmin Reinhausen vapaaksi. Silläväin oli kuitenkin hänen paikkaansa määrätty toinen pappi, koska hänen vaikutuksensa tässä seurakunnassa ei enää saattanut olla siunausta tuottava. Joku osa pitäjän äsistä epäili nimittäin häntä kuitenkin murhaan syylliseksi. Löytyyhän aina joukossa niitä jotka mieluummin uskovat pahaa kuin hyvää eikä tiedä puolustamisesta, hyvän puhumisesta ja kaikkien asiain parhain päin käänneistä mitään.

Talon sekä murhatun muun omaisuuden otti Oikeus haltuunsa. Rakennus annettiin vuokralle ja tila arentimiehille. Sen vähäisen taitteen kanssa, mikä Reinhausenille jä jäljelle isänsä perinnöstä päätti hän siirtyä pois tädä kotiseudustaan, missä haikat muistot joka askeleella johdattivat hänen mieleensä tädän äleTTYä raskaita murheenpäiviä. Suuri osa seurakuntalaisia saattoi pastoria pitkän matkan, ja surulla he erosivat uskollisesta sielunpaimenestaan.

Mutta Reinhausenin maineeseen jä kuitenkin tahra, jota ei saatu pois pestyksi. Kertomus tädä tapauksesta kulki aina vielä miehestä mieheen. Sormusta etsittiin ja kyseltiin kaikilta kultasepiltä isoimmista kaupungeissa, mutta turhaan. Asia pysyi selittämättömänä arvoituksena.

Syrjäseen seutuun, kaukana kotitienoiltaan, asettui pastori asumaan. Siellä osti hän pienen talon ja eläti itseään ja perhettään, pitämällä koulua.

Sota-aika, tämän vuosisadan alulla, oli koittanut kaikkine kurjuuksineen, tauteineen ja puutteineen eikä äästänyt sitä ään seutua, missä Reinhausen eleli. Kun sitten kävi kuninkaalta kehoitus, että kansa nousisi vapautta ja isänmaan kunniaa puoltamaan, silloin astui Reinhauseninkin poika, joka juuri oli aloittanut lukujaan yliopistossa, vapaehtoisten riviin. Rynnäkössä vihollista vastaan läheisellä mäenkukkulalla hän kaatui, uhraten kuten monet muutkin, alttiisti ja iloisesti nuoren elämänsä. Äiti ei tääsürua kauan kestänyt. Hän oli jo siittäpitä kuin lanko taloon saapui, sisälisesti murtunut ja alkanut ennen aikaa vanheta. Ainoastaan miehensä tähden koetti hän pysytellä pystyssä. Ennen kuolemaansa kutsui hän tyttärensä vuoteensa viereen ja sanoi:

— Rakas Lydyia! Päiväni rientäehtoollen! Rukoile Jumalaa, että Hän minun ajallisen majani hiljalleen maahan hajoittaisi. Sinä tiedät, miten pimeitä polkuja Herra on meitä kuljettanut. Mutta ei Herran tietä pimeitä ole, vaan meidän silmämme. Herrasta sanotaan: "Hänen tiensä on sula valkeus." Älä unhoita tätä! Minä olen sen tuskalla oppinut. Nyt pyydän sua: älä jätä isääsi yksin. Hänellä on luja usko, ja hän on mies Jumalan mielen jälkeen. Mitä kuulletkaan hänestä kerrottavan, usko ainoastaan tämä isä ei ole murhaaja; hän on syytön. Minä olen jakanut hänen kanssaan kaikki ja olen saanut katsahtaa hänen sydämensä syvyyteen. Siksi pärohkenen kaikille ihmisille todistaa tämähän. Herra on toimittava hänen asiansa ja saattava hänen viattomuutensa ilmi, sillä Hän tuottaa oikeuden niille, jotka väryyttäkäsivät. Älä jätä häntä lapseni.

Pian sen jälkeen äiti kuoli.

Nyt oli Reinhausen ylös yksinään tyttärensä kanssa. Sotalaumat olivat ryöstäneet häneltä kaiken omaisuuden, ja tässä ahdingossaan hän kääntyi esimiestensä puoleen, ilmoittaen heille yksinkertaisin sanoin tilansa. Silloin annettiin hänelle se apulaispaikka, jossa me, tuona taistelun vuosipäivänä hänet ensin tapasimme. Lukija käsittänee nyt, että vieras herra ensin hieman häikähti, kuultuaan Reinhausenin nimen.

* * * * *

Useita viikkoja oli kulunut tämän kohtaamisen perästä kun pastorille saapui kirje, jossa hänelle mitä ystävällisimmin tarjottiin runsastuloinen kirkkoherran paikka kenraali von V:n seurakunnassa. Tämä tarjous ilahdutti pastoria, ei sen vuoksi, että hän nyt oli pääsevä suurille tuloille, — hän oli oppinut tulemaan vähäläkin toimeen, — vaan siksi, että häneen taas luotettiin ja hänen syyttömyyttään uskottiin.

Hän suostui siis, muutti tyttärensä kanssa uuteen paikkaansa, piti siellä ensimmäisen saarnansa ja voitti kohta kaikkien sydämet. Saarnan perästä kutsuttiin hänet tyttäriin.

linna, ja vanha kenraali otti erinomaisella ystävyydellä hänet vastaan. Esitettyään pastorin kaikille vieraille, vei hän hänet eräseen syrjähuoneeseen ja sanoi:

— Tässä on vanha ystäväni taistelutantereen vuosijuhlasta, kreivi R. Hänen suositustaan on meidän kiittäminen siitä että tulitte tänne laumamme paimeneksi.

Pastori ojensi käensä kreiville, joka myös oli hovioikeuden presidentti, ja lausui hänelle kiitoksensa, mutta kreivi ei lainkaan tahtonut mitään kiitosta vastaanottaa.

Lyydia neiden hiljainen, mutta suora luonne voitti kerrassaan kenraalittaren suosion. Hän suuteli Lyydiaa, tämän lähtiessään pois, ja lupasi olla hänelle hellä äiti. Nuori kreivi, joka oli ollut vuosijuhlissa silloin isänsä kanssa ja siellä nähnyt Lyydian, oli myöskin täällä. Hän oli jo aikaisemmin kertonut paljon Lyydiasta, vaan sittenkin arvelivat kaikki hänet nähtyään, että kreivin ylistys oli pikemmin ollut liian niukka kuin ylen runsas. Tämä nuori tyttö oli kypsynyt karsimysten koulussa, ja koko hänen olentonsa ilmaisi todellista sydämen sivistystä jota ei voi kirjoista saada, vaan ainoastaan hiljaisessa seurustelussa Jumalan kanssa. Ja tämä se onkin ainoa oikea sivistys. Ei asu se ulkopinnalla kiiltana, jonka ensimmäiset vedet saattavat huuhtoa pois, vaan se tulee sisästä ja tunkee läpi koko ihmisen olennon.

Kun pastori ja hänen tyttärensä sitten olivat asettuneet omaan kodikkaaseen pappilaansa asumaan, tuntui heistä kuin olisi heidän kovien karsimystensa jakso loppuun kulunut ja päivän säde taas päässyt valaisemaan heidän elämänsä.

— Jos äiti kultakin olisi saanut tämän nähdä! — sanoi Reinhen. — Hän sai niin monta kovaa koetusta kanssamme kestä. Kun hän nyt olisi joukossamme, olisi ilomme täydellinen. Mutta olethan sinä luonani, rakas lapsi! Täytä hän sinä äiti armaan ja Joosef veikon sijan sydämessäni.

— Kernaasti sen tekisin, isähyvä. Minun onkin aina kaikkein hauskipa olla yksin sinun kanssasi. Ihmiset ovat kaikki niin ystäviä ja hyviä minua kohtaan, mutta kuitenkin minua pelottaa heidän seurassaan. Muistojen synkät varjot kiitävät kautta sieluni, ja hänen ääni aavistukset valloittavat mieleni selittämättömällä tavalla.

— Rauhoitu lapsi kultani, — sanoi Reinhen lempeästi. — Muista Vapahtajan sanoja: "Jokaisella päivällä olkoon suru itsestä." Ota vastaan ihmisten rakkaus semmoisena kuin se on sulle suotu, nimittäin lahjana ylhäältä. Väärin on murhepäivinä antautua epätoivoon, väärin hyvinpäivinä olla niistä iloitsematta. Älä vaadi itsellesi ihmisten ystävyttä, älä kiinnitä sydäntäsi siihen; sitä runsaammin se on odottamattasi tuleva osaksesi.

Pappilan perheen ja kunnan kenraalin ja hänen rouvansa väli muodostui yhä tavallisemmaksi ja ystävällisemmäksi. Presidentti, kreivi R., tuli myöskin usein sinne poikansa kanssa, joka toimi isänsä apulaisena hänen kansliassaan. Seurustelu näitten ystävällisten ihmisten kanssa sekä seurakuntalaisten suoma rakkaus tarjosi pastorille niin runsasta hyvitystä että menneitten päivien haavat alkoivat arpeutua. Davidin murha se vaan pysyi yhä edelleen salassa. Mutta kohta sattui tapahtuma, joka uudestaan syvästi järkytti Reinhenin hiljaisen onnen.

Löytyi yksi, joka ei olisi suonut Reinhenille hänen paikkaansa, koska olisi tahtonut sen erälle sukulaiselleen. Tämä oli kouluneuvos, superintendentti V. S:in kaupungista. Monasti oli hän jo lausunut pitävänsä anteeksiantamattomana, että tämän önen paikka uskottiin miehelle, jonka nimeä musta tahra pimitti, ja jonka syytömyyttä ei oltu toteutettu. Eräällä tarkastusmatkallaan kävi hän myöskin Reinhenin alueella olevassa koulussa, ja pastori pyysi häntä ystävällisesti luokseen.

Vierashuone pappilassa oli aivan Lyydian huoneen vieressä Kun vieras näki Lyydian olevan puutarhassa kukkasia hoitamassa ja lintujaan syöttämässä hiipi hänen huomaamatta tyttönsä huoneeseen tarkastelemaan sitä. Kaikki oli siellä sievästi järjestetty ja todisti asukkaansa hienoa aistia. Jonkun verran saattaakin huoneesta huomata, minkälainen on ihminen, joka siinä asuu, vaikkei henkilöitä vielä ole nähnytkaan. Herra kouluneuvos ei kuitenkaan tyytynyt tämmöisten huomioitten tekemiseen, vaan astui kirjoituspöydän luokse, huomasi avaimen laatikon suulla ja aukaisi sen. Laatikossa oli kirjoituspöytä ja niitä alkoi hän lukea. Hänen, kouluneuvoksen, olisi pitänyt tietää, että tämä oli yhtä paha kuin varastaminen, ja että Englannissa kerran eräs mies hirtettiin siitä kun oli lukenut vieraan kirjeen, mutta uteliaisuutensa oli suurempi kuin kaikki hänen tietonsa. Kirjeet olivat kaikki Lyydian veljeltä joka oli kaatunut taistelutantereella. Mutta kouluneuvos jatkoi yhtä tutkistelua. Laatikon perältä löysi hän hyvästi tallennettuna pienen lippaan. Utelias vanhus avasi sen, ja siinä päikimanteli kaunis sormus, jossa kirjaimet D.G.R. selvästi olivat nähtävänä. Heti iski hänelle mieleen, että tämä varmaankin on tuo kauan etsitty sormus ja nuo kirjaimet murhatun David Reinhagenin nimen alkukirjaimet. Hänestä tuntui nyt päivän selvältä, että Reinhausen sittenkin oli murhaaja.

Hänestäytyneen tästä löydöstään sulki kouluneuvos lippaan sekä kirjoituspöydän. Syyttäen äkillistä pahoinvointia, kiiruhti hän heti pois, saattamaan hovioikeuteen — vanha kenraali ei ollut kotosalla, vaan kylpymatkalla — tietoa tästä asiasta. Viranomaisille kuvaili hän mitä tärkeimmillä väreillä löyönsä. Tämä kertomus liikutti kovin presidentti R:in mieltä eikä hän mitenkään tahtonut uskoa tuota suuresti kunnioittamaansa miestä syylliseksi, vaan hänen täytyi kuitenkin ryhtyä virkansa vaatimiin toimiin, koska asia kouluneuvoksen ilmiannon kautta jo oli tehty viralliseksi. Hän lähetti sen vuoksi kriminaalineuvoksen Herbstin asian tutkistelua alkuunpanemaan, mutta käski hänen menettelemään mitä suurimmalla sääliväsydellä. Jos kuitenkin tuo sormus löytyisi sieltä tuli hänen tuoda pastori ja hänen tyttärensä vangittuina Oikeuteen.

Vielä samana yönä läksi kriminaalineuvos matkalle ja saapui varhain seuraavana aamuna muitten viranomaisten kanssa pappilaan. Reinhausen kuunteli levollisesti neuvoksen puhetta ja myhänteli, kun syytös hänelle ilmoitettiin, sillä hän ei tiennyt mistään sormuksesta. Hän tahtoi heti kutsua tyttärensä paikalle, vaan neuvos tahtoi itse mennä hänen huoneeseensa. Lyydiaa hämmästytti suuresti vieraan herran tulo hänen huoneeseensa, mutta vielä enemmän oudoksui hän, kun vieras vaati häntä heti avaamaan kirjoituspöydän laatikon. Kriminaalineuvos huomasi Lyydian punastuvan ja heti taas kalpenevan, avatessaan laatikkoa, ja hänen käteensä vapisevan, kun hän vieraan käskystä ojensi tälle tuon pienen rasian, jossa sormus oli.

Tästä hämmästytti nyt itse neuvoskin ilmeisesti, ja huomaamatta pääsi häneltä huudahdus:

— Totta tosiaan! Te olette siis kuitenkin veljenmurhaan syyppää.
Näinhän ne juuri ovat nuo kolme kovan onnen kirjainta D.G.R.!

Lyydia ei ymmärtänyt, mitä hän näillä sanoilla tarkoitti, mutta pyysi vaan, että hänet laskettaisiin isänsä luo, jolle hän oli kertova kaikki. Tästä vastasi kriminaalineuvos:

— Minun on mieleni paha, etten voi sitä sälliä. Te ette saa enää puhella isänne kanssa.

— Mitä enkö minä enää saa puhella isäni kanssa? Mitä olemme sitten, minä tai isä tehneet? — huudahti Lyydia suurimmassa tuskassa.

— Rauhoittukaa, minä pyydän! Asia on selvenevä. Seuratkaa vaan minua.

Neuvos julisti pastorille ja hänen tyttärelleen vangitsemiskäskyn, ja kohta sen jälkeen ajoivat he viranomaisten saattamina kaupunkia kohti. He eivät saaneet vaihtaa sanaakaan keskenään. Syvällä osanotolla katseli Reinhaven tytärtään, joka istui hänen edessään kuin taittunut kukka. Pastorilta oli kyynelleet loppuneet; hän huokaili vaan hiljaa Herran puoleen ja pyysi Häntä asiansa ajajaksi. Oikeustalon edustalle tultua täytyi heidän sanoa hyvät toisilleen, sillä heidät vietiin kumpikin eri koppiinsa.

Kun presidentti oli kriminaalineuvokselta kuullut, että sormus todella oli löytynyt, että siinä lähelposti erotti veripilkkuja ja nimenkin aivan selvästi, — nykyhän surullisesti päätti ja sanoi:

— Minä olen taas pettynyt, uskoessani hyvä ihmistä olen taas menettänyt palasen luottamustani heihin. Minä luulin tätä ilkeäksi ilmiannoksi kouluneuvoksen puolelta, kun tiedän, ettei hän siedä Reinhagenia, vaan nyt, kun asia on tälläkannalla, koskee se minuun sanomattomasti. Mitenkä muuten Reinhaven käyttäytyi?

— Reinhaven oli kaiken aikaa tyyni, ystävällinen ja tasainen, niinkuin ihminen, jolla on hyvä omatunto — vastasi kriminaalineuvos.

— Entäs tytär? — kysyi presidentti.

— Hän oli hyvin hämmästynyt, punastui ja vapisi kovasti. En ole koskaan ennen nähnyt häntä semmoisena.

Samassa astui presidentin poika huoneeseen. Hän oli kovin kiihtynyt ja kysyi kiireesti:

— Onko se totta, isä, että Reinhaven ja hänen tyttärensä on tuotu tänne tuosta murhasta syytettyinä?

— Totta se on, poikaseni. Meitä on, ikäväkyllä, epäillisesti petetty. Mitä minä nyt sanon puolustukseksi tuolle kelpo kenraalille? Minä hän niin lämpimästi suosittelin hänelle tämmöistä

— Sallikaa minun puhutella noita kahta, isä hyvä. Se on selvittävä enemmän kuin kymmenen kuulustelua. Säästäkäämme heitä julkisuudelta.

— Se ei käy laatuun. Oikeudella täytyy olla oma kulkunsa. Vaikka he olisivat veljeni ja tyttäreni, niin en voisi toisin menetellä Tuomio-istuimen kunnia vaatii, että se tuomitsee, katsomatta henkilöä säätyä tai muita suhteita.

— Saatatteko uskoa, isä, että tuo tyttären, joka niin lempeän ja hiljaisena isänsä kunnioittaa ja käsiillään kantaa hartaammin kuin kenenkään olen nähnyt sitä tekevän, että tuo tyttö, jonka otsalla puhtaus päilyy, olisi murhaan syyllinen? Luulisin ennen taivaan saattavan suistua sijoiltaan.

— Minua ilahduttaa sydämesi vilpittön kieli, poikani, mutta omantunnon täytyy hallita sydäntä. Sinä tunnet valan, jonka oikeusvirkamiehen olet vannonut, ja vala sekä virka on pyhä asia. Malta mielesi ja jätä asia Hänen haltuunsa, joka oikein tuomitsee. Rukoile, että Hän meitä neuvoisi ja ohjaisi tässä asiassa oikein menettelemään.

Nuori kreivi riensi pois isänsä luota.

— Lapsi parka! — sanoi kreivi itsekseen — Pelkään, että sydämesi vielä tekee sulle monta vastusta virantoimituksissa.

Tutkistelu kulki omaa kulkuaan. Pöytäkirjat entisistä aikaisemmista tutkisteluista täytyi hankkia käsille ja uudestaan läpikäydä. Siten kului kappale aikaa, ennenkuin kuulustelu alkoi. Oikeuden edessäanoi Reinhen nyt, samoin kuin ennenkin, olevansa syytön ja vakuutti, ettei hän tietänyt mitään sormuksesta. Lyydia sanoi sormuksen olevan hänen omansa eikä murhatun sedan, mutta kun kysyttiin, miten hän oli sen saanut, vaikenä tyttö ja pyysi vaan, että häntä kuulusteltaisiin isän läsnäollessa. Isälle oli hän ilmaiseva kaikki. Niin päättyi ensimmäinen kuulustelu. Pitkien neuvottelujen perästä toimeenpantiin toinen kuulustelu pastoriin läsnäollessa.

Jälleen näkeminen oli syvästi liikuttava näille molemmille, isälle ja tyttärelle, he kun eivät niin pitkään aikaan olleet nähneet toisiaan.

— Rakas lapsi, olethan syytön ja uskothan samaa minustakin? — sanoi Reinhen, syleilyään tyttärettä.

— Syytön olen minä isäni, ja syytön olet sinäkin. Ja näiden molempien herrojen kuullen tahdon kertoa, miten minä tuon sormuksen sain. — Sinä tiedät, isäni, — jatkoi hän — miten raskaasti suru, suurten murheittemme aikana, painoi minun sydäntäni, samoin kuin omaasikin. Sinä tiedät myöskin, että äminulla kaksi kertaa olisi ollut tilaisuutta päästä naimisiin ja perustaa oma koti, mutta sinä tiedät että rakas äiti vainaja kuolinvuoteellaan pyysi, etten jättäisi sua, vaan olisin aina luonasi ja koettaisin sinua lohduttaa voimieni mukaan. Puhumatta sinulle mitään, kieltäydyin minä naimisiin menemästä ja kun tuntui niin rauhattomalta, läksin metsäkummulle, veikon haudalle käymään. Siellä äitkin sitten kerran oikein kylliksi ja rukoilin Herraa neuvomaan minua, mitä tehdä. Kauan siinä istuin, mietteisini vaipuneena, ja katselin ympärilläni, nähdäkseni, eikö Jumala antaisi minulle mitään merkkiä. Sitten kyykistyin alas, poimiakseni maasta muutaman kukkasen. Yksi niistä joka oli vankempi varreltaan, nousi juurineen kätteeni, ja sen mukana kohosi maasta tämä sormuskin. Minä puhdistin sen ja ajattelin itsekseni: tämä se on oleva minun kihlasormukseni, koska minä sen vainajan kummulta löysin, ja rakkaan isäni luona tahdon olla minun tai hänen kuolemaansa asti. En tahtonut siitä sinulle mitään virkkaa, koska pelkäsin, että sanoisit minua pieneksi hupakoksi etkä kenties tahtoisuuhraustani vastaanottaa. Vaan siitä hetkestä asti olen ollut niin iloisella ja reippaalla mielellä ja olen voinut kaikesta luopua sinun tähtesi. Ja nyt se on sanottu, — päättyi tyttären hymyillen. — Mutta anna anteeksi, armas isä, että taas minun tähteni olet joutunut epäluulonalaiseksi. Jos täällä olisin voinut aavistaa, niin olisin jo kauan sitten kertonut sinulle koko asian. — Hän syleili hellästi isänsä ja kuiskasi:

— Sinun kanssani olen kernaasti vaikka vankeudessakin.

Presidentti ja kriminaalineuvos, jotka olivat kertomusta kuunnelleet, tunsivat jotain omituisen lämmintä sydämen tienoilla. Tämmöstä ei ollut vielä milloinkaan heidän toimintansa aikana sattunut, ja moisessa kuulustelussa olivat he ensi kerran. Ikävä kyllä oppivat oikeusherrat tuntemaan ihmisiä enimmäkseen vaan pahalta, harvoin hyvätä puolen. Siksi päkävikin tämäniin heidän sydämiinsä.

Presidentti katkaisi äänettömyyden ja pyysi nähdäksensä sormusta. Välttääkseen syytöstä epäluullisuudesta, oli presidentti jättänyt alustavan tutkinnon kokonaan kriminaalineuvoksen huoleksi eikä niinmuodoin vielä ollut nähnytkaan sormusta. Suurella tarkkuudella katseli hän sitä nyt. Sormus oli äsken puhdistettu, vaan kuitenkin näkyi siinä veritäpliä. Mutta presidentin terävä silmä huomasi samalla, että G ja R kirjainten väliin vielä oli pistetty pieni z kirjain. Silloin koetti hän painaa erästä

sormuksen sisäpuolella olevaa, tuskin huomattavaa nappulaa, ja heti avautui sormuksen nasta, ja sen alta tuli näkyviin aivan vaalistunut naisen kuva.

Hän määstyneen ät ät ä n äöst ä huudahti presidentti:

— Jumalan kiitos! Tässä on paras todistus teidän viattomuudestanne, armas ystäväni. Minä tunnen tämän sormuksen. Kuva tässä on vaimo vainajani kuva. Kutsukaa poikani tänne, herra kriminaalineuvos! Kertomus tästä aikeesta on otettava protokollaan.

Nuori kreivi tuli, ja presidentti puhui hänelle erikseen:

— Poikani, minun täytyy pyytää sinua vaikeaan tehtävään. Minä tahdon säätäää Reinhagenia ja hänen tyttäriään enkä kutsu tähän kuulusteluun enää muita vieraita. Pidä sinä siis tarkka pöytäkirja tästä

Poika totteli äänensä

— Nyt, neiti Reinhagen, pyydän teitä kertomaan, miten te saitte tämän sormuksen — sanoi kriminaalineuvos.

Lyydia uudisti kertomuksensa lyhyeen ja selvään. Hajamielisen epäpiirteli nuori kreivi alusta hänen sanojaan paperille, vaan sitten laski hänen kynän kädestään ja kuunteli vaan täynnä hämmästyttä Kun Lyydia oli lopettanut kertomuksen, hyppäsi nuori kreivi pystyyn ja huudahti:

— Näyttäkää minulle se sormus, hyvä herrat! Oi jospa olisitte antaneet minun heti puhua näiden kanssa!

Hän otti sormuksen, suuteli sitä ja sanoi:

— Sainhan sinut jälleen, rakas sormukseni. Niin äkki äh ävisitkin minulta sormieni kanssa.

Reinhagenille ja Lyydialle sanoi hän sitten:

— Siinä taistelussa, missä teidän poikanne ja veljenne kaatui, sain minäkin haavan ja menetin kolme sormea vasemmasta kädestäni, kuten tässä näette, — hän veti hansikkaan pois vaivaisesta kädestään. — Etusormessa oli minulla sormus, jonka nastassa oli äitini kuva. Sen tahdoin viedä kanssani taisteluun, että muisto rakkaasta ädistäni minua suojelisi. Mutta silloin vei äkillinen isku minulta sormuksen sekä sormet. Minä menin tainnoksiin, kumppanit kantoivat minut pois, enkä sormusta enääsen koommin nähty.

Nyt painoi hänkin pienestä nappulaa ja näytti Lyydialle äitinsä kuvan.

— Tässä on vielä nimikin, — lisäsi hän, — "Dietrich Graf z. R."

(Dietrich R:n kreivi).

— Onko tämä unta vai totta? — kysyi Lyydia isältään.

— Totta se on eikä mitään unta! — huudahti nuori kreivi. — Tiedän vielä muutakin, joka on totta. Jumala on antanut sinulle merkin siitä kuka on oleva sulhosi. Isäni Minä olen kestänyt koetuksen ja aina luottanut Lyydian viattomuuteen. Nyt siunaa Lyydiaa ja minua, niinkuin äitikin tämän sormuksen kautta on meitä siunannut.

Presidentti, joka kauan oli pitänyt Lyydiasta, siunasi heitä molempia ja syleili Reinhagenia.

Riemusaatossa noutivat seurakuntalaiset ja kenraali Reinhagenin kotiin. Kutsuttiin vanha kouluneuvoskin tuliaisjuhlaan ja noudattiko hän kutsua, siitä ei kertomus mainitse mitään. Kenraalitar, joka rakasti Lyydiaa kuin omaa tyttäriään, tahtoi välttää ätömästi pitävältä hänen myötäjäisistä, ja pastori, kovien koettelemusten mies, sai vastaanottaa ystävyiden ja rakkauden osoituksia monelta taholta. Muutaman

kuukauden perästä aiottiin viettää sitä sillä Reinhaven oli sanonut tyttärelleen:

— Nyt tiedän, lapseni, miten tuon sormuksen laita oli, mutta lupauksestasi en tahdo mitään tietää. Siitä minä sinut täydellisesti vapautan tai siirrän sen — sulhollesi.

Mutta noin kaksi kuukautta tännä jälkeen saapui omituinen häälähjä.

Vaikka Lyydia erinomaisella ystävytyydellä oli otettu presidentin perheen jäseneksi, vallitsi kuitenkin heidän keskuudessaan, tuon selvittämättömän murhan takia, hänen ää vastenmielisyyttä Lyydian isää kohtaan. Silloin saapui presidentti erään päivän odottamatta kotiinsa kaupungista.

— Minä tuon mukaan häälähjän, jota ette kenties ole odottaneet, — sanoi hän ja osoitti kookasta, päivän polttamaa miestä joka nousi hänen kanssansa rattailta. — Tämä on teidän veljenne poika, Reinhaven, murhatun Davidin poika. Hänellä on paljon kertomista Teille.

Reinhaven katseli vierasta tulokasta ja huomasi hänen epäian monta veljensä piirrettä vaikka nuori mies oli ystävällisemmän ja lempeämmän näköinen.

— Rakas setä — sanoi vieras, — minä olen tullut tänne suurta vääryyttä hyvittääkseni. Sinä olet kärsinyt paljon isäni tähden. Jumala antakoon sen hänelle anteeksi, ja anna sinäkin hänelle anteeksi! Hänen murhaajansa on — Tuaro, orja, joka oli hänen mukanaan. Isä oli ottanut hänen vaimonsa ja myöntänyt hänet. Sitä ei Tuaro voinut unhoittaa, ja matkalle lähtiessä oli hän toisille vannonut, etteivät he enää tulisi isäni näkemään. Mutta meitä hän rakasti, ja siksi hän odotti, kunnes kaikki asiat tulisi järjestetyiksi, ja kuultuaan, että sinutkin, setä ajettaisiin pois kodistasi, tahtoi hän murhaamalla isäni tehdä teillekin hyvän työn. Näön vuoksi matkusti hän pois, vaan palasi yöllä takaisin, aukaisi hiljaa akkunan, jonka jo päivällä oli ruuvannut irti, ja hyökkäsi huomaamatta isän kimppuun. Näytteenä muille orjille tästä koston työstä äyttämiseksi leikkasi hän irti vasemman käden, jossa sormus oli, ja kiiruhti sen kanssa kotiin. Tämä tunnutti minulle Tuaro juuri ennen kuolemaansa ja antoi minulle isän kuivettuneen käden ynnä sormuksen, ja tässä se nyt on. Katkera suru ja varmaan myös kalvat omantunnon vaivat mursivat ennen aikaa Tuaron elinvoimat. Mutta minä en ole tullut ainoastaan näitä sinulle kertomaan, vaan myös puolestani asiasta hyvitystä antamaan, siten enemmän, kun vasta kuulin, että vielä toistamiseen olet saanut sen tähden kärsiä. Minä en tarvitse isoista taloista ja perintöä. Minä olen rikas, ja minulla on tavarata enemmän kuin tarvitsen. Minä tahdoin nähdä kotimaatani ja sinut ja tuoda sinulle tännä lohdutuksen. Lyydia saakoon perintötilan sinun kuolemasi perästä se olkoon minun osaltani hänelle myötäsiksi.

Lopun lukija mielessään kuvitelkoon. Lyydia ei kreivittären ään unhottanut lapsenvelvollisuuksia isää kohtaan. Reinhaven kuoli ijäkään ämiehenä. Mutta sulavina vuotivat aina silloin sanat hänen huuliltansa, kun hän saarnassaan puhkesi puhumaan, miten hyvä on pitää Jumalata asiansa ajajana ja psalmistan kanssa sanoa: "Sillä minä tiedän, että Herra raadollisen asian ja köyhän oikeuden toimittaa".

Kuinka juristista tuli teologi

Toisin nyt kuin ennen. Moni seikka on vuosien kuluessa paljon muuttunut. Jos esimerkiksi tulee johonkin pieneen kaupunkiin, jossa ei ole käynyt 40:een vuoteen, niin tuskin siten äätunteekaan. Kaupungin vanha tulliporttirakennus rautaristikko-ikkunoineen, joiden takana vangitut pahantekijät ennen istuivat, muille pelottavaksi esimerkiksi ja korkealle Oikeudelle kiitokseksi, on jo korjattu pois. Katua on lavennettu, ja vähän oikealla entisestä portin paikasta seisoo "Rautatiehotelli." Siellä tosin moni veijari nytkin majansa saa, mutta eipähän enää tydydykään veteen ja leipään,

niinkuin hänen virkaveljensä äentisin aikoina.

Kenties tunsit niinkään ennen muinoin jonkun sotilaan hessiläisestä jalkaväestä Hänellä oli yllään silloin hännystakki ja päässä pannukakun muotoinen huopahattu. Hänen herra kenraalinsa taas käytti töyhtöniekkaa kypäriä ja purjehti eteenpäin kuin kolmimastoinen, puolet kasvoista uponneena korkeaan kaulaliinaan. Pilkottipa vielä palmikkokin esille kolmimaston alta vähän varhaisempina aikoina. Toista on nykyään. Ahdas asetakki on nyt hänen yllään ja päässä kaski. Mutta ellei arvoisa lukija ole tyytyväinen viimemainittuun, vaan tahtoisu mieluummin tshakoa tai keepiä niin on ainakin tänään kirjoittaja yhtämielisen schwabilaisen isännän kanssa, joka ratkaisi tämän asian näin: "keepit ovat hyvät, kaskit ovat hyvät, mutta — päätä ne eivät ole hyviä"

Paljon on maailmassa muuksi muuttunut, eikä yksistään tulliportit ja jalkaväen pukimet. Löytyy kumminkin olemassa eräs laji ihmisiä, jotka ovat muuttumattomina pysyneet, ne ovat — ylioppilaat. Iloisia, reippaita, tulevaisuudesta huolettomia he ovat, kunnes sitten tutkinnot astuvat heidän eteensä pelottavana hirviönä Sydän kepeä kukkaro myös. Vähän kireitä vielä tosin viimemainitun kera, vaan sitä parempi tuttavuus tuon jalon rikkaruohon kanssa, mikä tupakaksi nimitetään, sekä ohrain ja humalain kanssa. Semmoisia he olivat sata vuotta sitten, ja samallaisia he ovat vielä tänäkin päivänä. Ja kuitenkin piilee tuon mustan, liivittömän samettitakin alla, kaiken iloisuuden rinnalla, miehuullinen mieli, jolla on oikea tarkoituspäätä ja joka kuohuu ja käy kuin jalo viini, kunnes se viimein kirkkaaksi selkenee. Siksi pätemme tahtoisikaan hyljätä saksalaisten ylioppilasten elämämmekä vaihtaa sitranskalaisten pakkotakkiin, vaikka nämä herrat koulupojat ahkerammin penkeillään pysyvätkin ja hiukan paremmin käyttäytyvät. Kellä ei nuoruutta ole, sille ei vanhuuttakaan tule.

Ylioppilaitten mielessä asuu, paitsi lukuhalu, myöskin eräs toinen halu, ja se on matkailemis-halu. Sentähden onkin monelle professorille sangen vaikeata esimerkiksi helluntailuvan jälkeen taas saada kuulijakuntansa kokoon. Useat ylioppilaat arvelevat nimittäin: professoria saa kyllä vielä äkuulla, ja voihan häntä ilassa kopioida hänen vihkonsa taikkapa ostaa kirjan, jossa tuo viisus seisoo oikein prääntätynä mutta täätai tuota seutua en kenties enää koskaan elässäninä, ja siksi päsitännyt pitää ihaillla. Ja jos matkarahat ovatkin niukat, niin löytyyhän hyväntahtoisia ihmisiä kaikkialla, jotka näkäläselle ylioppilaille vähäisestä palkkiosta pöydän kattavat.

Näin ajatteli viime vuosisadan lopulla myöskin kaksi ylioppilasta, jotka Leipzigissä olivat antaneet sydämensä lakitieteelle, tuolle neitoselle, joka silmät sidottuina vaakaa pitelee. Lakitieteessä on jotain ylevää eikä pidä läheskään aina paikkaansa sanat: "lainoppineet ovat huonoja kristittyjä", sillä ätosikristittyjä on kyllä heidänkin joukossaan. Ihanaa onkin olla leskein ja orpoin auttaja ja heidän oikeuttaan täällä ämaan päällä ähoitaa.

Niin kulkivat sitten nuo kaksi nuorukaista eteenpäin maantietä pitkin ja istuivat myös joskus jonkun säälivän talonpojan rattaillla. Tuommoiset kaupunkilaisjalat ovatkin enemmän tottuneet asfaltilla astelemaan kuin maantietä myöten tallustelemaan, ja niihin saattaa pian ilmestyä ärakkoja ja sen semmoista.

He katselivat nyt vanhaa kunnianarvoista Quedlinburgin kaupunkia, jossa keisari Henrik Linnustaja on haudattuna, ja jossa Otto keisarin kaunista rukouskirjaa sälytetään, ja jossa Klopstockin, Messiaan laulajan, synnyintalo on nähtävänä ja paljon muuta ihmeellistä. Nousivatpa portaita myöten ylös Noidankukkulallekin ja katselivat alas sen pyöryttävää korkeudesta, vähäkään vielä äntämät siit ä että professorit Leipzigissä sillä

väin vakavina istuivat katedrassa, luennoita pitäen. — Mutta mitä syvemmälle he Harz-vuoristoon tunkeutuivat, sitä syvemmälle saivat he myös sukellella kukkaroihinsa, löytöksensä sieltä vielä jonkun kolikon, ja lopulta he eivät enää löytäneet siitä yhtään mitään. Tosin kiinnittivät he vielä pari tuumaa kireemmälle, ettei vatsa mitään huomaisi, mutta — ei tämäkään ajan pitkäntäntä ollut. Tupakka, jota he polttivat, ei myöskään ollut hienointa lajia, eikä saattanut näköä sammuttaa. Silloin päättivät he seuraavassa pitkästä pistäytyä pappilaan ja ilahduttaa sikäläistä pastoria kynnillä, "sillä", arvelivat he, "hän on varmaan yö yksin änen ja riemastuu, kun saa taas ihmisiä nähdä. Ylioppilas yksin ansaitsee ihmiseksi kutsuttua; kaikki muut ovat joko vasta siksi tulemassa tai jo laanneet sinä olemasta". Niin ajattelivat ylioppilaat ja toisekseen myöskin hän: "Pastori on hänkin kerran ollut yliopistossa ja tietää, miten kallis ja monimutkainen tieteen ura on, sekä miten pieni ylioppilaan kukkaro; hän on kylläkin ässä asian. Toivottavasti on hänellä myöskin hyväntahtoinen rouva, joka nurisematta jakelee vieraanvaraisuutta joko kananmunan tai kukonpojan muodossa, ja onhan siitä aina pappilassa suolattua ja savustettua juhlapäivien räpäisiksi."

Samassa sukelsikin jo sieväkyläesille ihanain hedelmäpuistojen keskeltä Suippea kirkon torni viittaili heitä luokseen, ja pappilan huomasivat he myös heti. Mutta silloin heräsi heidän mielessäkin äkkiä ajatus, joka tuskallisesti kouristi heidän sydäntään: heidän olivat juristeja eikä teologeja, lakitieteen eikä jumaluusopin oppineita. — Saattaapa vielä olla, ettei pastori lainkaan suvaitse ensinmainituista, vaan kyllä mieluisasti ottaisi vastaan jumaluusopin tutkijoita.

— Silloin, — sanoi toinen heistä, — ei auta muu kuin esitellä itsensä teologeina ja pastorin tulevina virkaveljinä. Olemmehan mekin kristillisiä ihmisiä olenhan minä väihin jo puheitakin pitänyt ja osaan vielä katkismuksen sekä ulkoa että sisästä.

Toinen teki vastaväitteitä sillä hän ei ollut tottunut hätävalheisiinkaan, mutta hänen toverinsa selitti asian pitkän ja poikki ja sai hänet rauhoittumaan. Nyt olivat he jo saapuneet viimeiselle pienelle vuoren kukkulalle ja näkivät uhrinsa, pastorin, jonka kimppuun he olivat päättäneet hyökätä kärkelemässä läheisessä puutarhassaan. Hänellä oli yllään suurikukkainen aamunuttu ja sen päällä samettikaapu sekä pitkä piippu hampaissa.

— Mies polttaa, — sanoi ensimmäinen ylioppilas, — se on hyvä merkki se.

— Tarkoitat kai, että hänellä on tupakkaa, — vastasi numero kaksi.

— En, poikaseni, sitä en tarkoita, mutta polttavien ihmisten kanssa tulee aina helpommin toimeen kuin semmoisten, jotka eivät polta. Hyvällä tuulella ollessaan he näet aina ensin puhaltavat savupilven ilmaan, ennenkuin rupeavat puhumaan, tai jos pahallekin tuulelle sattuvat, niin puraisevat kumminkin ensiksi piipun hammasluuta ja jupisevat vasta sitten. Siinä ase etu on. Huomaatkos?

Ja niin he soittivat ovikelloa. Pappilan piski juoksi haukkuen esille, vaan rauhoittui heti, huomattuaan, etteivät tulijat olleet kerjäläisiä. Vanha palvelijatar, valkoinen tanu päässä tuli ulos ja kysyi ystävällisästi, ketä herrat etsivät.

— Herra pastoria, — sanoivat nämä.

— Hän on tuolla puutarhassa, hyvä herrat.

He astuivat sitte ominpäin läpi pihan puutarhaan. Huomattuaan pastorin, paljastivat he kunnioittavasti päänsä ja tervehtivät häntä latinan kielellä sillä ase kuului asiaan. Pastori vastasi ystävällisesti heidän tervehdykseensä vaan rupesi sitten heti puhumaan saksankieltä se kun paremmin häneltä sujui. Vähän olikin pastorilla

talonpoikien keskuudessa ollut tilaisuutta latinan harjoitteluun. Nyt antoi pastori pienellä pillillä merkin, ja emäntä piika ilmestyi puutarhaan. Hänen kanssaan puheli pastori viittauskieltä jota emäntä piika näytti hyvin tajuavan, koska heti toi paikalle kolme seideliä ölutta, leipää ja juustoa sekä kaksi suurta piippua ynnätupakkamassin. Jo tuntui elämä molemmista ylioppilaista paljoka helpommalta. Pian olivat he kokonaan syventyneet keskusteluihin päivän tapauksista ja tieteistä mutta toimeva emäntä ilmestyi uudelleen ja muistutti ruuan jo aivan jäähtyneen. Molemmat matkalaiset noudattivatkin kernaasti kutsua, ja niin astuttiin sisään. Siellä näkivät he runsaasti katetun pöydän, ja vöitä äytyi hieman väjentää jotta olisi helpompi hengittää

Aterian perästä osoitettiin heille oma huone, jossa oli kaksi sievää valkoista vuodetta. Niin suloista oli niissä levätä ja katsella ulos viiniköynnösten reunustamista akkunoista, kaukana maailman pauhinasta. Täällä oli palanen paradiisi ja ylioppilaalle numero kaksi, tuolle hiljaiselle, tuntui tänä päivänä niin kodikkaan tuttavalliselta, sillä ölihan hänen vaarinsa myös ollut pappi.

Iltapäivällä lähdettiin kävelemään, ja pastori kertoi sillä matkalla paljon elämästä. Hän oli jo tullut sille rajalle, josta Moses 90:nessä psalmissa sanoo: "Meidän elinaikamme on seitsemänkymmentä vuotta", ja tuskaa ja työtä ei siinä suinkaan ollut puuttunut. Hänen vaimonsa ja lapsensa olivat kuolleet, viimeiseksi se hänen pojistaan, joka oli tutkinut jumaluusoppia yliopistossa. Pastori kertoi pappistoimestaan ja siinä kokemistaan iloista ja suruista. Ihanata oli näin maan sydämessä olla rauhan sanansaattajana, Jumalan rakkauden saarnaajana ja seurakuntansa paimenena ja ystävänsä Hän ei tahtonut komentaa seurakuntalaisiaan kuin sotamiehiä vaan kaitsea heitä kuin paimen lampaitaan. Hän oli myös kokenut, että rakkaudella saa monta vertaa enemmän toimeen kuin vihalla ja toralla.

Sydän oikein lämpeni rinnassa molemmilla juristeilla, kun vanha pastori niin hartaasti neuvoi heitä heidän tulevaa ammattiaan varten. He jäivät yksi pappilaan ja kun sitten toisena päivänä alkoivat lähtötehdä pyysi pastori heitä toki viipymään muutamia päiviä Hän otti heidät mukaansa, käydessään kouluissa ja sairasten luona. Siellä he saivat nähdä kuinka sairaat loistavin silmin ottivat pastorinsa vastaan ja hänen lähtiessään taas siunasi häntä ja nimitti hä Herran lähtöksi taivaan mailta. Kelle vei hänen taskussaan linnunpaistin, kelle pullollisen viiniä vahvistukseksi. Parhainta oli kuitenkin hänen sydämensä hellä antimet — osanotto ja rakkaus. Mutta kuumaksi löi kummankin juristin, kun vanha herra heille selitti, miten usein vasta sairauden päivinä näkee kylvönsä ihmisyydessä itänsä ja taimelle nousevan, vaikka jo aikoja sitten on kaiken toivonkin menettänyt. Sentähden tuli heidänkin tulevaisuudessa työskennellä loppumattomalla kärsivällisyydellä Joka ei kärsivällisyydessä kylvää ei hän mitään niitä ikään.

Tuli siitä sitten välttellen lauantapäivä ja matkalaisemme iloitsivat, että saavat sunnuntaina kuulla vanhan pastorin saarnaavan. Mutta lauantaina sairastuikin vanhus aivan äkkiä kesken päivällisateriaa. Hänen täytyi käydä vuoteelle ja panettaa käteitä rinnalleen. Pastorilla oli hänen poikansa kuoleman perästä ollut usein sydänkouristuksia, ja nuorten miesten kanssa seurusteleminen oli taas niin elävästi muistuttanut hänen mieleensä rakasta pois mennyttä Kun pahin tuska oli ohitse, kutsutti hän nuoret vieraat vuoteensa luo ja puhui heikolla äänellä

— Kaiketi menee tänä taas välttellen ohi, vaan saarnata en jaksa huomenna. Sydänestäni kiitin nyt Herraa, että hän on lähtenyt talooni juuri kaksi teologia. Toivon jommankumman teistä huomenna saarnaavan minun sijastani. Olette tosin vielä nuoria,

mutta siit äei kukaan teit ämoiti. Selitt äkä ää vaan nuoren syd ämenne k äsityksen mukaan Herran totista sanaa, ja seurakuntalaiseni ovat kiitollisia teille. Teetteh ään minulle tuon mielihyv ään? —

Siin äsit änyt oltiin. Arvoisa lukija arvannee heid ään asemansa. Vanha herra antoi heille viel äraamatun, paperia ja kyn ään sek älis äsi:

— Suostukaa kesken äänne, kuka saarnaa. Kenties on toisella enemm ään rohkeutta kuin toisella.

He j ätiv ä nyt pastorin rauhaan ja vet äytyiv ä omaan huoneeseensa.

Mutta t ääl äp ääsi myrsky valloilleen.

— Nyt sen n äet, mink äsiit ä saimme, kun rupesimme valheen kengill ä kulkemaan!
— sanoi ylioppilas numero kaksi. — Nyt ollaan koreasti kiikiss ä

Pulmalliselta tuntui t ään äseikka numero yhdest äkin. Arveltuaan asiaa sinne t äänne, esitti h ään viimein, ett äkarattaisiin akkunan kautta y öän hiljaisuudessa. Kirjeess ä joka oli j ätett äv ä huoneen p öyd älle, teht äsiin t äydellinen tunnustus.

Mutta pappilan piski oli kovin valpas, ja kiviaita oli kovin korkea, ja sen takana ojakin viel äniin syv ä Vaarallinen yritys sent ään. Sopimattomalta tuntui sit äpaitsi t ämm öinen k äyt ös numero kahdesta ja aivan kiitt äm ät öm ält äsairasta, hyv äntahtoista pastoria kohtaan. H ään l ähetti toverinsa ulos k ävelem ään, ja kun t ään ä sielt ä palattuaan, alkoi pakomatulle valmistautua, sanoi h ään:

— Min äj ään t äänne ja saarnaan huomenna.

Suuresti h äänm ästy t äst ä numero yksi ja j ä h äänkin sitten pappilaan. Puoleen y öän istui nyt nuori saarnaaja, kirjoitellen ja valmistellen. Sitten laskeutui h ään muutamaksi tunniksi nukkumaan, mutta varhain aamulla nousi h ään taas ja meni ulos pappilan kauniiseen puutarhaan. T ääl äoli niin ihanaa. Aamukaste kimalteli viel ä ruohossa ja kukkasilla. Pyh äp äv ään tunnelma valtasi h äänen mielens ä ja syd ään l ämpeni rinnassa. T ukalalta h äänest äkuitenkin viel ä tuntui, ett ä h äänen nyt piti saarnata, vaikkei ollutkaan teologi. Mutta, arveli h ään, onhan ennenkin moni ylioppilas saarnannut jonkun sairaan pastorin sijasta, ja pannaanhan joskus lukkarikin saarnaa lukemaan seurakuntalaisille. N ään h ään lohdutteli itse ään, vaan ei sittenk ään saanut syd änt ään kokonaan rauhoitetuksi.

Silloin kajahti kirkontornista aamukellon soitto, ja pistos k ävi nuorukaisen syd ämen l äpi. Mutta pian soitettiin yhteen, ja viimein kuului jo papinkellotkin. Vanha pastori oli taas sen verran parantunut, ett äsaattoi tulla mukaan kirkolle. Omin k äsin puki h ään sakastissa talarin (papinkaapun) juristin ylle ja, laskien vanhan k ätäns änuoren p ään päälle, siunasi h änt ä

Saarnavirsi oli veisattu loppuun, ja nyt kulki matka yl ös saarnastuoliin.

Ja juristi saarnasi.

H ään saarnasi siit ä mit äh ään oli n ähnyt n ään ä viimeisin äp ävin ä ja mit äh äänen ätins äennen oli h äänen syd ämeens äistuttanut. H ään kertoi, mit äh ään varhaisena sunnuntaiaamuna oli lukenut joka lehdelt ä ja kukkasesta: Jumalan suuresta rakkaudesta luonnossa, ihmissyd äness ä ihmisel ään ässä äsekk äpyh ässä äRaamatussa. H ään vakuutti, ett ä Jumalan armo ja hyvyys l ähett ääs äteens äkaikkialle, jos vaan ihmiset tahtovat sen k äsitt ää ja vastaanottaa. Mutta h äänen siin äsaarnatessaan, valtasi uusi, voimakas tunne h änet itsens ä H äänest ä tuntui kuin joku toinen olisi seisonut siin äh äänen vieress ään ja saarnannut h äänen kanssaan. Ja kerrassaan valkeni h äänelle nyt p äv ään selv äksi p ää ös:

"Sinusta täytyy tulla teologi. Se on oikea kutsumuksesi". Näin kuului hänen sydämensä sisimmistä

Hän sanoi amenen, mutta sen sanoi eräs toinenkin, nimittäin vanha pastori papinpenkissä. Ja kun juristi oli tullut alas saarnastuolista, vastaanotti pastori hänet sakastissa ja suuteli häntä

— Sinusta tulee oikea saarnamies, jos vaan pysyt uskollisena.

— Uskollisena tahdon totisesti pysyä mutta ensin antakaa minulle anteeksi kuin isälapsellen.

— Anteeksi? Mutta mitä? Teidän olette tehnyt hyvän työn minulle!

Silloin kertoi nuorukainen, pastorille koko asian, ja siellä hiljaisessa sakastissa hän puheli paljon muutakin, mikä oli hänen sydäntänsä painanut. Mutta mitään ämätä kaksi silloin haastoivat, se ei kuulu tähän, se on toisaalla muistiin pantu. Mainittakoon vaan, että nuori saarnamies, hetken kuluttua, loistavin silmin astui ulos sakastista, käsi kädessä vanhan pastorin kanssa.

Numero yksi ei voinut ymmärtää, mitä oli tapahtunut hänen toverilleen. Mutta kun he sitten olivat sanoneet hyvät pastorille, ja kun kotimatalla jo Leipzigin tornit alkoivat kaukaa siintää silmään, silloin virkkoi numero kaksi:

— Viljon veljyeni! Nyt eroavat tiemme tästä puolin, vaan pitäkäämme kuitenkin aina toisiamme rakkaina. Sinusta tulee tuomari, minusta saarnaaja. Sinähankit oikeutta maailmaan, minä tahdon rakkautta istuttaa, jotta sinun virkasi tulisi sinulle kepeämmäksi. Jää hyvästi ja muistele joskus viime sunnuntaita. Siellä ylhäällä saarnastuolissa tapahtui jotain. Sinä et sitä huomannut, mutta minä sen tiedän, ja eräs toinen, joka on taivaassa.

Ja numero yksi katsoi häneen suurin silmin, ja kyynel vierähti pojan parrakkaalle poskelle.

— Totisesti! Jotain minäkin huomasin, eikä paljon puuttunut, etten minäkin olisi papiksi ruvennut.

He syleilivät toisiaan ja pysyivät uskollisina ystävinäkautta elämään.

Teologista tuli kuuluisa mies ja viimein superintendentti, ja moni on hänen muistoansa siunannut. Jos nykyään siis tapahtuu, että teologi yliopistossa muuttaa suuntaa ja rupeaa juristiksi, niin on ainakin kerran — monelle siunaukseksi — päänvastoin tapahtunut, että juristista tuli teologi.

Syvydestä

Sait kuiluhun,

Sait syvyyteen,

Mut Herra sun

Viel' auttaa voi

Taas valkeuteen.

Ken markkoja ja pennejä on oikein säästänyt ja sitten tahtoo niistä pian pääsemällä pästä häntä matkustakoon vaan ihanaan Sveitsinmaahan. Vaikka hän on laskenut menonsa ihan tikusta tikkuun, ja vaikka hän, niin herrasmies kuin onkaan, matkustaisi jonkun matkaa neljän luokan vaunussa, pistettyään eväkkeeseen voileivän ja makkaraa ja nauttien niitä Aatamin veitsellä ja kahvelilla nädäkaiken kansan, ja vaikk'ei hän yömajaansa ottaisikaan "Hôtel d'Angleterressa" tai "Hôtel Berner Hofissa", vaan pysytteleisi pelkässä maailmassa, jossakin "Vanhassa Karhussa" tai "Valkoisessa Haikarassa", — niin rahat ne sittenkin rupeavat taskussa elämään aivan kuin kuuluisa

Rocquefortin juusto, josta herkkusuut niin paljon pitävät. Maksa vaan ja maksa myötänsä ja ellei sinulla ole mukana Noakin arkin kokoisia matka-arkkuja, vaan pelkkä käsilaukku, niin sijoitetaan sinut numeroon 180 kellarikerroksessa.

Mutta tänä taidon ovat herrat Sveitsiläiset oppineet vasta viime aikoina. Toisin oli viisikymmentä vuotta sitten. Nykyään, kun matkailijoita tulvi sinne kuin heinäsiirkoja Egyptinmaahan, ja jokainen tahtoo kaikkein parasta, ja moni vielä Finsteraarhornillakin sösi makuisata lientä ja joisi Scheckhornilla lämmintä punssia, — nykyään ei ole kummakaan, jos uljaat Sveitsin miehet ovat oppineet hantia kynimään, ja oveloita he siinä ovatkin. Tämä jutelman kirjoittaja puolestaan, joka aina kerran vuodessa tapasi kädessä Sveitsissä tutkimassa 19:nettä psalmia ja 104:nettä kanssa, pysytteli heidän syrjessä maanteistä ja rautateistä ja oli iloinen, kun hän, päästyään Hauenstein'in tunnelin kautta Olteniin, oli saanut jätetyksi kansainvaellukset asemallakin selkänsä taakse ja saapunut sellaiseen paikkaan, missä Herra Jumala on naulannut lautoja insinöörien eteen.

Syrjessä maantiestä matkustaa rauhallisemmin ja halvemmalla, eikä siellä kansakaan ole niin viehastä ja ylenpalttisen varovaa. Siellä kohtaa vielä tänäkin päivänä Sveitsiläisen, jonka saattaa luulla polveutuneeksi suorapäätä Rütlin miehistä tai Arnold von Winkelriedistä. Saattaapa siellä mikä vielä enempi on, kohdata matkailijan, joka oikeana kotimaanansa pitää taivasta.

Jospa toki matkalla olisi aina mukana taikasauva, josta käy se taru, että kyllä sellainen sauva on, hän huomaa, missä kulta on kätkettyä. Semmoisen sauvan avulla näkisi heti matkatoveristaankin, piilekö hänen sydämessään kultaa. Monikin istuu äänetön ja kylmänä kuin kivi, ja sittenkin on hän kultasuonia täynnään, odotellen vain taikasauvan kolausta.

Niinpä olin kerran laskeumassa alas Rigiltä muutamain muukalaisten kanssa. Me olimme toivoneet saavamme nähdä siellä auringon nousun, mutta näkemättä meiltä oli jäänyt, meiltä niinkuin sadoilta muiltakin. Torviin siellä kyllä oli puhallettu, tietysti eri maksua vastaan, mutta päiväkulta ei suvainnut näyttäytyä, jonka vuoksi ihmiset olivat, kylmät ähytisten, peitteineen, päähineineen, kaattuvineen pujahtaneet vuoteisiinsa. Sattumoisin oli meitänyt joitakuuta yhdessä ja matkamme piti alas Zugin järvelle. Muutamat toruivat kovia vuoteita, toiset kalliita laskuja, kolmannet torvensoittajia, neljännet armasta aurinkoa, kukin kielellänsä ja murteellansa. Torua näet osaa kaikilla kielillä ja kukaan ihminen on yhtä epähauska kaikkialla maailmassa.

— Entäs te? — sanoi minulle muuan seuralaisista, — Tehän ette sano mitään.

— Minä teen, niinkuin tekin, — vastasin minä — ettehän tekään mitään sano.

— Sen taidon olen jo aikaa sitten unhoittanut. Kiitollinen pitää olla kovastakin päivästä

Tuohan helähti hopealta. Minä katsahdin miestä silmiin: niissä asui niin herttainen vilpittömyys.

— Niin, — virkoin minä — eihän se parku pahasta päivästä pästä

— Eipä suinkaan, — liitti hän, — ja perästä sittenkin huomaa, että

Herra on hyvä tarkoittanut.

Minä huomasin, että hänellä oli auringon piiloittumisen johdosta sama lohdutus kuin minullakin. Hän oli nähnyt toisenlaisen auringon nousevan, ja ken sellaisen on nähnyt, se saattaa olla lohdutettuna.

Muu seura saavutti meid ä kohta. Suurin osa astui h öyrylaivaan, p ääst äkseen kiireimmiten kovan onnen Rigist äkauemmas. Moniaat l äksiv ät meid än kahden seurassa astumaan jalkaisin Zürichin j ärven rantaan.

Matkalla ei monta sanaa vaihdettu. Löytyy seutuja, joissa ihminen k äy hiljaiseksi ja harvapuheiseksi. Sellaisia on Sveitsi. Miss ävuoret ovat niin korkeita ja mahtavia, siell äon ihminen niin pieni, ja kun lumisten vuorten huipuilta pyh äs ähiljaisuudessa Herra Jumala saarnaa, silloin ihmisen viisus lymy ää Muut ottivat oikealle Zürichin kaupunkiin p än; me j ämme ensinmainitun herran kera kahden kesken.

Me enn äimme viel äjunalle, ja olimme illalla jo kolmannen j ärven rannalla. Ravintola, johon poikkiesimme, oli oikea vanhanaikainen majala. Meid än l ähestyess ämme, matkareput hartioilla, ei sy össyt ovesta parikymment äpassaria ahtaat h ännystakit yll ä jakaus keskell äp ää äja ep ält äv än valkoiset liinat kaulassa. Ovelle ilmestyi itse is änt ä joka jo kaukaa oli huomannut meid än kristillis-yst äv älliset aikomuksemme rynn ä äh änen "Ratsunsa" kimppuun. H än ei ollut noita uusimuotisia ravintolan-is änti ä jotka eiv ät milloinkaan tule n äkyviin, vaan istuvat konttorissaan, kirjoitellen laskuja numerolle 20 tai 140, toinen silm ärahalaatikossa. H än ojensi meille karkean k äens ä virkkaen: "terve tultua" ja pyysi sis ään. Musta samettihippa valkoisilla nivuksilla, sen alla punaposkiset kasvot, iso, valkoinen esiliina vy öt äsill ä — kaikki oli niin puhdasta ja somaa ja lupaavaa. Tervehditty äns ämeit ä h än kutsui vaimonsa ja esitti h änet meille: "T äss 'on meid än mamma". Senj äkeen saattoi h än meid ä kumpaisenkin eri huoneeseen, jossa kaikki makuuvaatteet olivat valkoisia kuin vasta satanut viti. Avonaisista akkunoista puhalteli huoneeseen j ärvelt äraikas ilma, ja korkeat vaarat katselivat tuossa niin l ähelt äkuin olisi niiden tehnyt mieli tulla akkunasta sis ään. Pian olimme kuin kotonamme, heitetty ämme raskaat alppikeng ät saamaan ravintoansa, rasvaa, ja hetken kuluttua istuimme runsaasti katetussa p öyd äss ä V ähitellen saapui vakinaisia p öyt ävieraita, jotka kukin tervehditty äns äk äviv ät omille sijoillensa.

Puheltiin sitten p öyd äss äkaikenlaisista asioista, entisist äajoista ja n äst ä nykyisist ä kalliista leiv äst äja huokeasta ylellisyydest ä ilmasta ja p äämasta, Rigist äja "Zürichin herrasta" (F öön nimisest ämyrskytuulesta). Ja sittenkuin herrat olivat kaiken viisautensa n äkyville tuoneet, ja kun pikarit ja piiput ja p äät olivat tyhjin ä silloin he hiljakseen l äksiv ät tiehens ä Yksi vieras vaan ja is änt ä sek ämatkatoverini ja min ä j ämme j äjelle. Olimme jo t ä äennen koetelleet taikasauvaa liikutella, mutta se oli tiennyt vaan pelkk äälyijy äja katinkultaa, mutta nyt, muitten menty ä alkoi sauva j äleen el ähdell ä

En tied ä miten se k ävi, mutta ennen pitk ääoltiin jo vilkkaassa keskustelussa siit ä mit äteit äHerra lapsiansa milloinkin kuljettaa, ja siit ä kuinka n än ätiet, hamasta Jesaiaan profeetan ajasta saakka, "ovat niin paljoa korkeammalla ihmisten teit äkuin taivas on korkeammalla maata". Vanhan is änn än syd än aukeni sekini; sanasta sukeutui sana ja jutelmaa seurasi jutelma.

Matkatoverini kertoi, kuinka h änen el äm äns äkovimmasta p äv äst ätuli h änen paras p äv äns ä H än oli ollut aikoinaan h äinkin varakas mies, villatehtaan omistaja. Mutta tehtaan ohella oli h änell äollut velipuoli ja sisarpuoli, joitten kanssa h än luuli olevansa tehtaan omistaja. Emintim äkuoli, mutta h änen testamentissaan oli ollut senkin seitsem än nastaa ja nappulaa, ja n ähin nyt tarttuivat kiinni velipuoli ja sisarpuoli ja asianajajat, eik ä aikaakaan, niin t äytyi h änen vaimoinensa, lapsinensa l ähte äkotitalostansa — maantielle. Ja maantie, niinkuin jokainen tiet ää, on kovanpuoleinen ja kylm ä T äss äkovassa h äd äss ä

muistui hänen mieleensä muuan vanha talo, jonka edustalla hän nuoruutensaakin päivin ä kerran oli seisonut, ja hän osasi ovelle, ja hän löysi avaimen ja avasi oven. Hän näet puhui Jumalalle varpusista ja kaarneenpojista ja muista eläimistä jotka kukin ajallaan ravintonsa saavat, — ja se auttoi. Hän sai paikan. Siitätosin sanat kuuluivat: "Pääsiana pidetään hyväkohtelua; palkkaan kiinnitetään vähemmän huomiota", mutta iloinen hän oli siitäkin. Ja siitäsen oikeastaan näkee, onko vastuksien rankkasade löytöläpi ja mennyt pari jalkaa syvälle maaperäänkin, vaiko päällimmästäsydämen pintaa vain hiukan huhtaissut. Ken heti tahtoo pitkäksi puuksi kasvaa, ei siinäside syvälle ole mennyt.

Isäntänuori ja rikas herra, mielistyi piankin hiljaiseen kirjuriinsa, joka suuttumatta, puuttumatta teki työtä Ensimmäisenä hänen työhön tuli ja viimeisenäsiitä läksi, eikäennen lähtenytään, ennenkuin oli pöytäjärjestänyt hyvään kuntoon. Mutta ettäkirjuri monenakin aamuna istui työssänsä vatsa tyhjänä ja kesken kaikkia kirjeitä lähetteli tuon tuostakin kirjeitäHerralle Jumalallekin jokapäiväisestääleivästäja viidestä lapsesta, sitäei rikas herra osannut aavistaakaan. Vastaus ylhäältätuli kuin tulikin. Tarjoutui näet tilaisuus hyvin edulliseen pumpulikauppaan, ja kirjuri — yksi niitätaitavia liikemiehiä jotka kuulevat ruohonkin kasvavan, — kiinnitti isäntänsähuomion siihen.

— No niin, — virkkoi isäntä — onhan minulla jo tarpeekseni, mutta sopii koettaa. Jos onnistuu, niin saatte puolet voitosta.

Isäntäpani yritykseen 50,000 frankkia, toimi onnistui, ja kuuden viikon perästä oli viidestäkymmenestätuhannesta tullut satatuhatta. Neljän viikon perästä tuli vielä 20 tuhatta lisää, niin ettäpumpulikauppa oli tuottanut 70 tuhatta frankkia puhdasta voittoa. Isäntäpiti sanansa, vaikka kirjuri, säkäntäen summan suuruutta, antoi hänelle sen takaisin, sanoen tyytyvänsäpieneen voiton-osuuteen.

— Ei! — sanoi isäntä — Ilman teitäei minulla olisi 35,000 frankin lisäystä Te olette onnen lapsi. Eikätäsäkyllä Olen tarkastellut teitäja luotan teihin täydellisesti. Tämäliike alkaa minua väyittä ja mielelläni väyityisin syrjään. Ruvetkaa te minun liikekumppanikseni. Minäjäntänteidän haltuunne toiminimeni ja liikkeen pääomat. Olkaa te onnellisempi minua, jolla on kaikki, mutta ei onnea sittenkään.

Isäntäon siitäpitäen ollut matkoilla hakemassa onneansa, jonka köyhäkirjuri löysi monen kyynelen kautta. Tämäon nyt rikas mies hänenkin. Jos hän olisi pysynyt villaliikkeessä olisi hän joutunut perikatoon, niinkuin hänen veli- ja sisarpuolensakin. Heille koitti kovat ajat. Tappioita tuli myötänsä kunnes kaikki meni vasaran alle. Ei ollut liikkeessänsäsiunausta. Nyt on entinen kirjuri ostanut entisen kotitalonsa, ja nyt on hänelläse ilo, ettäon saanut suoda siinäsuojan veljelleen ja sisarelleenkin. Näättenkin sydän on kurjuuden päivinäennätännyt sulaa, ja nyt he asuvat jälleen yhdessäkaikki. Ja näinhänen kovimmasta päivästänsäkoitui heidän kaikkien onnellisin päivä

* * * * *

Ääneti katselimme kauppiasta, joka niin vilpittömästi ja koristelematta oli kertonut ihmeellisistävaiheistansa. Vanhan isännän silmissäkiilsi suuret kyynelkarpalot.

— No niin, hyvä herrat, — virkkoi hän, — lahja lahjaa vaatii, hyväpäivä vastausta. Kerronpa minäkin teille tarinan. Käypä Lisli, vieläviiniäkellarista.

Me pistimme vieläkerran piippuun ja valmistausimme kuulemaan. Emäntäja tyttäret siirtyivät rukkeinensa lähemmäksi pöytää Ulkona pauhasi aaltoileva järvi, sillä tuuli oli yltynyt, mutta kuta kovempi oli ulkona kohina, sitäkodikkaammalta tuntui täällä huoneessa.

— Jos te, hyvät herrat, viipyisitte täällä kauemman aikaa, niin veisin teidät kernaasti järvelle ja näyttäisin, missä tuo tapaus sattui, silläsen paikan tunnen niin tarkoin kuin jos itse olisin pohjassa käynyt. Meillä on vesi täällä syvä ja tutkimaton se on, niinkuin ihmissydän: juuri kuin luulee olevansa selvillä vesillä silloin sitä vasta pohjaan mennäänkin. Ja milloin taas ei tuuli käy, silloin on järvi hiljainen kuni viaton, nukkuva lapsi, jossa ei luulisi olevan pahaa verta ei pisaraakaan. Mutta kun Föön puhaltaa, silloin tuo lapsi herää, silloin se temmeltää ja huutaa, aivan kuin ihmissydänkin, pahan-elkinen kappale, silläkun myrsky sen sisästä käy, silloin sen silmistä ja suusta syöksee mutaa ja vaahtoa. Totisesti: Jumalattomat ovat kuin pauhaava meri, eikä heillä rauhaa ole. Mutta ennenkuin järvelle tullaan, pitääteidän tulla toiselle rannalle. Kahden tunnin matkassa sisämaahan Glarnin alueella seisoo muuan talo, upeampi minun taloani, eikä ole silmän kantamissa toista sen vertaista. Edessä kirkasruutuiset verannat; kaikki niin siistiä ja somaa; karja navetassa sellaista, että sitä lystikseen katselee, ja kaikkea runsaasti ja yltäkyllin. Mutta ei osaisi kukaan päätellä arvata, että kerran sielläkin oli synkkää, synkkää kuin Föönin puhaltaessa, koska sammutettu on kynttilä kaikki. "Hunaja-Friedli", talon isäntä — nimensä saanut monista mehiläspesistä — oli kunnan mies ja minun hyvä ystäväni. Kuinka usein hän tapasi poiketa tänne meille pikimustilla hevosillaan! Leskeksi oli mies joutunut jo aikaisiin, ja hän meni uusiin naimisiin erään lesken kanssa, joka toi taloon kolmen entisen lapsen lisäksi vielä kaksi omaansa. Ja niin kauan kuin Friedli eli, kävi kaikki hyvin ja onnellisesti. Toinen vaimo oli oikea äiti kolmelle lapsipuolelleen eikä tehnyt mitään erotusta heidän ja omaan lastensa välillä. Täällä ikäydessään ei Friedli osannut kylläntänsä kiitellä äuljasta emäntänsä, joka niin erinomaisen hyvin taloa hoitaa ja lapset hyvässä kurissa ja hoidossa pitää. Keveä ei vaimo paran päiväkumminkaan olleet. Ensimmäisen vaimon vanhemmat näet olivat vielä elossa, ja ne olivat kovasydämisiä ihmisiä, jotka eivät köyhälle koskaan mitään antaneet, ja jotka karsain silmin katselivat, kuinka Hunaja-Friedlin emäntä muka niin leveästi elelee ja myötänsä köyhiä ravitsee. He sanoivat häntä runsaskäiseksi, joka kuluttaa lapsipuoltensa äidin-osan loppuun. Ja kun lapsenlapset markkinain aikana kävivät mummon ja vaarin luona, silloin heiltä tiedusteltiin, annetaanko heille kotona edes ruokaakaan tarpeeksi, ja onko äiti yhtä runsaskäinen kuin ennenkin, ja samalla heille sanottiin, että jos tällaista kauan kestää, niin kerjäläissauva heille lopulta käteen jää. Ja aina kuin lapset kotia palasivat, tuli äidin niin raskas olla, ja sydäntähänellään aina kouristi, kun taas tuli markkinat, ja lasten tuli lähteä mummolaan. Eihän ne lapset vielä tuosta paljoa käsitäneet, mutta rikkaruohoa oli heidän sydämeensä kumminkin kylvetty, ja rikkaruohonhan siemen itää pikemmin kuin nisunjyvä.

Monasti itki vaimo parka ulkona kedolla salaisuudessa, sillä ihmisille hän ei sydämensä suruja ilmaissut, ei edes miehellensä kään. Hän tiesi näet, että Friedli, vaikka olikin hyväsydäminen mies, saattaisi kiivastua, ja — niin ajatteli vaimo — on hänellä tarpeeksi huolia muutoinkin; miksi tähän taakkaansa minä vielä lisäisin? Tuleviin aikoihin hänen olisi kenties kumminkin ollut parempi, jos hän olisi siinä miehellensä puhunut. Mutta hän uskoi vaan asiansa Hänelle, jonka sydämelle niin monta huolta maailmassa lasketaan, ja sanoi vaan: "Hyvä Jumala! Sinä tänä asian tiedät; mitä se siinä muut?"

Lapset kasvoivat ja varttuivat. Hunaja-Friedli ei ollut enää nuori. Olisi hän sentään tahtonut lastensa tähden vielä ääparisen vuotta, mutta kuolema tuli ja toi

terveiset Herralta Jumalalta: "Tule kotia, Friedli!" Eikä sitätarvinnut Friedlille kahta kertaa sanoa. Hän alkoi hankkia matkalle, niinkuin oikean kristityn tulee.

— Äiti! — sanoi hän vaimollensa. — Ole huoletti nästä maallisista. Talossa sinä pysyt ja lapset kanssa. Siitä minä olen kirjan tehnyt. Se on kaapissa, siellä ylössä, missä rahatkin. Pysy lasten luona, että heille hyvin kävisi eikä siunausta heiltä puuttuisi.

Ja sitten hän kutsui lapset, niinkuin vanha Jaakob, siunasi heitä ja neuvoi heitä pitämään äitiä kunnialla ja elämään keskenänsä sovinnossa. Sitten hän rukoili hiljaa itseksensä käänsi kasvonsa seinään päin ja läksi kotia.

Seuraavana sunnuntaina kannettiin ruumis kirkkoon. Pastori piti ruumissaarnan, kehoittaen lapsia ja sukulaisia säilyttämään rauhaa keskenänsä. Minun tuntui silloin niin haikealta sydämessä. Tuntui kuin olisi kirkkoherra aavistellut jotain, mikä vast'edes oli tapahtuva. Tulin sitten noin sattumoisin katsahaneeksi surevien penkkiin: siellä äistui Elsbet, Hunaja-Fiedl'in leski, niin kalpeana, ei kyyneltäkään silmissä.

— Kuinkahan siinä lopulta vaan käynee? — ajattelin itsekseni.

Hautausmaalta lähdettiin surutaloon maahanpanijaisiin. Minä astuin ensimmäisen vaimon veljien kanssa, jotka puhelivat siitä kuinka lapset ensimmäisestä avioliitosta saavat peritua kauniin talon. Minulle johtui mieleen jotain. Minulla kun vielä oli neljän tunnin verran aikaa, kutsuin Elsbetin ulos puheilleni. Hänen täytyi, niin kalpea kuin olikin, passailla vieraita, jotka jo rupesivat käymään iloiselle tuulelle. Sellainen on miehillä paha tapa, nähkääs, hyvät herrat, että kun Herra Jumala tulee vakavana tupaan kuoleman kera, niin peijaisilla Hätet sieltä pois häädetään. Syömäiseltä ei muille ajatuksille sijaa jää, vaikka kukapa se ruokaa ajattelisi, kun suru sydäntä kalvaa, ja millekäs sen ruuan luulisi maistuvan siinä missä vast'ikään ruumisarkku seisoi! Elsbet tuli, ja minä sanoin hänelle:

— Elsbet! — sanoin minä — pitäkääte vaan kiinni orpoinisistä ja leskein holhojasta, sillä tiedättehan te, että leski se on talo kattoa vailla, ja vettä siihen sisään sataa ja lunta, ja olettehan te lukenut, mitä Lukas kirjoittaa 18:nessä luvussaan väärästä tuomarista, ja senkin te tiedätte, kuinka jokainen osalle pyrkii, kun ei vaimolla enää ole miestä.

Hän katsahti minuun niin kiittolisena.

— Kiitos, serkku, — sanoi hän, — kiitos lohdutuksestanne! Kylläpä se minulle ja lapsille tarpeen onkin.

— Kuulkaas, Elsbet, — virkoin minä — älkääpanko pahaksenne, jos kysyn: tottakai Friedli piti aikoinaan huolta siitä että te saatte pysyä talossa?

— Piti kyllä. Talossa saan olla lapsineni niin kauan kuin elän.

— Sitten on kaikki hyvä. Pitäkää tallessa paperi, että on tarvittaessa käsillä. Ja jos jotain tarvitsette, niin älkää unohtako serkkua. Pankaa valjaisin ja tulkaa meidän puolelle. Ja Jumalan haltuun nyt! Herra auttakoon teitä kovimman ajan yli!

Ulkona pauhasi järvi, ja tuuli jyskytteli akkunan luokkua. Isäntä lähetti tyttärensä katsomaan, oliko valkeat kaikki sammutettu ja oliko palvelusväki jo makuulla. Saatuaan tietää että kaikki oli hyvässä kunnossa, häppäsi ukko vielä kerran tuopistansa ja jatkoi:

Pitkään aikaan en sitten kuullut mitään Friedlin talosta, sillä vaikk'ei meidän talojen välikovinkaan pitkä ole, niin tulee tuosta vaan talvi, joka ei vanhaa päästä matkoille, eikä sitä kesällä kään vierailta minne pääse. Lienee kulunut puoli vuotta, kukaties kolme neljännestäkin, niin tulee tuosta kerran Elsbet meille. Tuskin olin häntä tuntea enää. Hän oli kalpeampi kuin silloin hautajaispäivänä.

— Mik äs teid ä, serkku kulta, t ällaisessa ilmassa liikkeelle pani? — kys äsin min ä — Eih än vaan mit äerinomaista liene tapahtunut?

H än purskahti itkem ään ja itki siin äkylliksens ä emmek äme estelleetk ään, sill ä Herra Jumala on antanut ihmiselle kyyneleet siunaukseksi, niinkuin sateenkin, ja kun sitten p äv äsiihen paistaa, niin n äkyy sateenkaari, ja sit äpaitsi tulee hyv ävuosi. Sitten h än tyyntyi ja k ävi kertomaan, miten h änen oli t äll äv äin k äynty.

Pari p äv ääoli h än saanut olla rauhassa suruinensa, mutta sitten oli ruvennut sukulaisia tulemaan, aina yksi er ält äns ä He olivat hiipineet talon l ähritteill äkuin kettu kanakartanon ymp ärill äja kutsuneet milloin minkin vanhimmista lapsista ja puhelleet salaisesti heid än kanssa. Vihdoin he k äviv ät yh äl ähemmin h änt äahdistamaan ja viittailivat, ett äh än saa nyt lapsinensa l ähte äminne vaan mieli ja niin pitk älle kuin tiet ä piisaa. Vanhimmat lapsipuolet eiv ät puhuneet mit ään, mutta he olivat muitten johdettavina, ja arvelivat, ett äolisipa hauskaa olla yksin ään talon herroina, ja niinh än he ajattelivat, kuten heille oli sanottu: "Jopa se äiti lapsinensa on tarpeeksi kauan meid än leip ääsy önyt." Mit ävaivaa h än heist äoli n ähnyt, kuinka uskollisesti heit ähoitanut, — siit ähe eiv ät puhuneet sanaakaan. Kaiken t än än takana olivat vaari ja mummo p äähenkil öin ä Tulivat sitten er ään äp äv än ähekin, mukanaan kirjuri, tekem ään pes äuutteloa. Elsbet kertoi miesvainajansa monta kertaa sanoneen, ett äh äinkin saa j ääd ä taloon, ja tiet äh än appivanhemmat varsin hyvin, kuinka s ääst äv äisesti h än oli hoitanut miehens äomaisuutta ja hyv ästi ja uskollisesti kasvattanut h änen lapsiansa.

— Saattaa olla, — virkkoivat he, — ett äh än on jotain sellaista sinulle puhunut, mutta siit äme emme mit ään tied ä ja valalle t äst ät äytyy k äyd ä Ja onkos sinulla mit ään kirjallista s ääd öst ä?

— On kyll ä — sanoi Elsbet.

— N äyt äp äs!

Silloin meni h än kaapille noutamaan paperia. H än ei ollut viel äkertaakaan ottanut sit äesille, arvellen, ett äsiell äh än se on k äden laskemassa, ja sielt äh än sen saa vaikka y ön pime äss ä Olihan Friedli niin selv ään sanonut, miss äse on. Mutta avattuansa laatikon, ei h än sielt äl öyt änyt mit ään. H än oli v äh äll äpy örtys äk äyksest ä ja kun h än katsahti muihin, huomasi h än, kuinka he ovat ihan nauruun purskahtamaisillaan.

— No, k äly hyv ä! — huusivat he yht'aikaa. — Miss äs se paperi nyt on?

N äyt äp äs vainenkin!

H ädiss ään h än haeskeli sit äviel äjoka paikasta, mutta turhaan.

Kirjuri veti silloin naamansa hyvin imel ään asuun ja virkkoi:

— Ellei sit äl öydy, em änt ähyv ä silloin on mieleni hyvin paha, mutta tiehenne teid än vaan t äytyy l ähte ä Kahdeksan p äv ääme kumminkin annamme teille haku aikaa. Kenties se l öytyy viel ä

Sitten he tekiv ät, niinkuin olisi talo nyt jo ollut heid än omansa, s öiv ät ja joivat parasta mit äoli ja l äksiv ät sitten matkoihinsa.

S ääd öst äei vaan l öytynyt, ja kahdeksan p äv än per äst ätuli yksi sukulaisista vaatimaan paperia n äht äv äksens ä Mutta sit äkun ei ollut, veti h än esille paperin, johon oli kirjoitettu, ett äh än, Elsbet, luopuu vaatimuksistansa pes ään, tyytyy pieneen rahakorvaukseen ja siirtyy talosta pois. Silloin meni leski viel äkerran yl äkertaan, jossa Friedli oli kuollut, lankesi siell äpolvilleen vuoteen ääreen ja rukoili, sanoen: "Hyv ä Jumala! Kuulithan toki Sin äFriedlin sanoneen, ett ämin äsaan j ääd ätaloon, ja kun Sin ä

sen tiedä, sitten on hyvä. Mutta tiedä hän Sinä kaikki, siis senkin, minne Friedli paperin pani. Mutta jos tahdot, että äminun pitää lähteä talosta pois, niin tapahtukoon Sinun tahtosi." Sieltä hän läksi jälleen tulemaan alas, mennäkseen kaapille. Porstuassa istui muuan vanha mies, pitkä puuseppä joka jo yhdenkin kerran oli talon ystävällisellä emännällä äsäännyt milloin lämmintälientä, milloin pikarillisen viiniä. Hän istuu nyt siinä katselee Elsbetiä ja kysyy, mikä emännällä vaivaa. Tämä vei puuseppän tupaansa ja kertoi, että niin ja niin on asiat, ja että hänen on pian lähteminen talosta tiehensä. Silloin itki vanha puuseppä hänen kanssansa, itki kuin lapsi. Mutta sitten hän nousi ja sanoi:

— Kuulkaas, emännällä! Minä korjailin monasti Friedlille vanhoja huonekaluja. Etsitäänkö vielä kerran. Olettekos te katsoneet perimmäistä laatikkoa, jossa on painettava nappula?

Elsbet ei uskonut korviansa.

— Mitä te tarkoitate, puuseppä? — kysyi hän hajamielisenä

— Sitä vaan, että olettekos te katsoneet sieltä perimmäisestä laatikosta, jossa se nappula on? Tulkaa, niin minä näytän.

Käytiin vielä kerta kaapin ääreen. Elsbet seisoi kädet ristissä sen edessä vanha puuseppä painoi nappulaa. Silloin aukeni perimmäinen laatikko, ja siinä oli rahat ja rahain vieressä paperi, johon Friedli oli kirjoittanut viimeisen tahtonsa.

Saattaa kukin mielessänsä kuvailla, mitä he silloin ajattelivat ja puhuivat. Sukulaisille pantiin sana tulla taloon, ja heidän saavuttuansa, ilmoitti Elsbet, että testamentti on nyt löydetty, ja ehdotti, että asiat sovinnolla ratkaistaisiin ilman riitaa. Silloin oli kuin ukkonen olisi iskenyt heidän keskellensä sillä kaikki oli jo ennalta suunniteltu, miten tehdäisiin. Toisen enon oli määrä muuttaa alataloon appivanhempain kanssa, toinen eno oli saapa ylätalon tilukset. Friedlin vanhimman pojan, joka enimmiten tuli äitiensä piti lähteä pariksi vuodeksi vieraisiin ihmisiin, sillä häntä he pelkälivä, — ja nyt tuli tämän testamentti ja oli tehdä kaikki tuumat tyhjiksi.

Pian he saivat nurkkasihteerinsäkin saapuville ja pyysivät saada testamenttia nähdäkseen.

Elsbet puolestaan oli kutsunut sinne puuseppänkin kertomaan, millä tapaa testamentti oli löydetty. Puuseppä oli neuvonut häntä ettei päästäisi tuota paperia käsistään ja Hän näyttikin vaan sitä heille, ja se oli todellakin Friedlin omakätinen kirjoitus. Kirjuri kurkisteli paperiin puolelta ja toiselta ja piti sitten sukulaisten kanssa neuvottelua.

— Ei siinä juuri mitään ole tekemistä — sanoi hän heille. — Friedli on sen kirjoittanut, mutta me nostamme moitteettoman testamenttia vastaan. Miks'ei hän näyttänyt sitä heti paikalla? Miks'ei hän voinut sitä löytää muka? Kunhan ei vaan olisi teettänyt koko testamenttia tuolla vanhalla puuseppällä joka on viekas kettu! Me nostamme häntä vastaan käräjätun G:n Oikeudessa. Sieltä hän kyllä lämpimän äsää.

Ja silloin tuli sukulaisten taas hyvä mieli, ja nurkkasihteeri arveli: "käyköön syteen tai saveen; riidelkööt he lehmästä minkä jaksavat, minä sen kumminkin lypsän." Lyhyet oli jäähyväiset.

— Me kohtaamme toisemme toisessa paikassa, — sanoivat sukulaiset Elsbetille. — Siellä saat tietää kuka on kuka.

Parin viikon perästä leski parka Oikeudesta kirjallisen haasteen, jonka mukaan hänen täytyy sinä ja sinä päivänä, sillä ja sillä kellonäkömällä äsääpua G:n Oikeuteen

testamenttia todeksi n äytt äm ään.

— Serkku! — sanoi h än nyt minulle. — Te lupasitte auttaa minua, jos h ä ä tulee. Te n äette nyt, millaiseen sudenkuoppaan min ä olen joutunut. Ettek ö l ähtisi nyt apulaisekseni k ä r ä jille?

Min ä lupasin hänelle sen ilomielin ja olin salaa jo ennakolta hyvilläni siitä että p ääsen yhteen noitten siev ään kyyhkysten kanssa ja saan kerrankin avata suuni selkoselj äleen lesken puolustukseksi. Hän oli y öt ämeillä Testamentti oli hänellä mukanaan, ja min ä luin sen omin silmin.

Seuraavana aamuna läksimme matkaan. Aikomuksemme oli päästä jo istuntop äv ään aattona järven yli höyrylaivalla, ollaksemme hyvissä ajoin perillä — Nyt tuntuu helpolta, — virkkoi Elsbet, — kun tied ään teid ään tulevan mukaan. Sittenh ään he eivät minulle mit ään saa.

Aamu tuli. Min äpu'in p äälleni parhaat vaatteeni, ripustin kultaiset kellonk äädyt kaulaani ja pistin nastasormuksen sormeeni, sanalla sanoen otin p äälleni parhaat tamineeni, jotta näkisiv ä, ettei Elsbetink ään apulainen mik ään repaleinen rutka ole. P äv ä oli autereinen, ja aurinko oli väiin pistellyt kuin neuloilla. Höyrylaivalle tullessani, oli Elsbet jo siellä myttyinensäminua odottamassa. Kävi kova tuuli, ja järvi pauhasi korkeissa aalloissa. Min ä vilkaisin ilmapuntariin: se ei tiennyt mit ään hyvä J äseneni olivat kuin lyijystä valetut, niinkuin ainakin, kun Föön tai ukkonen on tulossa. Per ämies oli samaa mielt ä kuin min äkin. Ep äluuloisin silmin hän katseli järvelle ja arveli: "Kunhan ei tässä vaan ennen iltaa kummia kuuluisi". Tästä meid ään järvi, niinkuin jo sanoin, on hiljainen kuin karitsa, mutta kun se suuttuu, niin ei toista niin äkästä ole koko Sveitsinmaassa. Kapteeni se nauroi vaan ja sanoi per ämiehelle: "Tekisi kai mieli pitää joutop äv äät ään, vai mit ä vanha veikko? En olisi uskonut, että teitäkin välist ä j änist ää" Per ämies ei sanonut mit ään, mutta hänen kasvoilleen nousi ilme, jota en milloinkaan unohda. Elsbet ja min ä meid ään oli hyvin tärkeä päästä järven yli; siksi p ä emme puhuneet mit ään, ajattelimmehan vaan: "Kyll ä kaiketi tästä kunnialla yli pääst ään". Laivankello soi, kone kohta kalkuttamaan, ja ennen pitk ää olimme keskellä järve ä

Rankkasade yltyi yltymistä ään, ja pian oltiin niin sakeassa sumussa, ettei eteensä nähty. Tultiin tuosta vihdoon siihen paikkaan, miss ä tuuli p ääsee puhaltamaan vuorten väisistä aukosta. Silloin täytyi koneen pys ähtyä ja vihuri kieputti laivaa kuin mit ä väkär ää Min'en ole kaikkein heikoimpia ja kestä ään yht ä ja toista, mutta tuo kieppuminen teki minulle niin paha, että vieläkin alkaa mielt äkänt ää sitä ajatellessani. Kajutassa meitä heittäli nurkasta toiseen ja laidasta laitaan, ja ylh ääl äkapteeni kiroili ja noitui ja matrosit huusivat. Äkki ä kuului ankara t äräys. Laiva kävi karille, luullakseni. Siitä pit ään en en ää muista, mitä tapahtui, eikä muista Elsbetink ään. Sen vaan tied ään, että meid ä oli viety maihin. Kirkkotamineissani ei ollut en ää kuivaa paikkaa. Elsbet oli pyörtynyt, ja meid ään täytyi ponnistaa kaikki taitomme, saadaksemme hänet tajuihinsa jälleen. Sadetta tuli yhä niinkuin saavista valuen, ja pime ä oli kuin yösyd ään ä vaikka vasta oltiin illansuussa. Matrosit, per ämies, kapteeni ja laivan moniaat matkustajat olivat siinä ympärillä mutta miss ä oli kaunis höyrylaiva? — Se oli nyt järven pohjassa. Rattaat olivat menneet rikki, ja laiva itse oli saanut vuodon. Nyt vyöryi korkeita aaltoja sen päällä J ärvi onkin silloin hirmuisen syvä Vihdoon pääsimme lähimp ään kyl ään.

Kun on vast äk ään päässyt kuoleman kidasta, silloin ei ajattele muuta kuin: "Jumalan kiitos, että vielä olen hengissä". Min äkin unohdin kirkkotamineet ja k ä ä äv ä ja melkein p ä Elsbetinkin, sillä mieleni paloi vaan kotia, ilmoittamaan omaisilleni olevani vielä hengissä. Mutta silloin katsahti Elsbet minuun, ik ään kuin olisi tahtonut sanoa: "N äyt äs nyt, serkku, ettet tahdo j ätt ää minua yksin", ja silloin min ä muutin mielt äni. Nyt muistin, että k ä ä jilleh ään meillä on matka, ja muistiini johtui vielä jotain muutakin, jota ei Elsbet tullut ajatelleeksikaan.

— Elsbet! — sanoin minä — Missäs teillä on se testamentti?

Hän tuijotti minuun hetkisen.

— Herra Jumala! — huudahti hän sitten. — Sinnehän se jää höyrylaivaan, nahkalaukkuun.

Mutta höyrylaiva oli nyt järven pohjassa.

Hän ei puhunut enää sanaakaan. Me nostimme hänet vuoteelle ja annoimme hänen maata. Minä sanoin itsekseen: "Nyt sinä panet sanan kotiisi, että olisivat rauhassa siellä ja lähdet huomenna aamun koittaessa vuorien poikki kaupunkiin".

Aamulla minä saavuin sinne, menin tuomarin luokse ja ilmoitin, milläkannalla asiat olivat. Tuomari kohautti olkapäitään.

— Eipä tässä suuria toiveita ole, — virkkoi hän. — Kun sukulaiset saavat tietää että testamentti on järven pohjassa, silloin on leskenkin asia mennyt järven pohjaan.

Ja niin se kävikin. Kun en minä voinut näyttää testamenttia alkuperäsenään, tarjouduin minä valallani todistamaan, että minä olin sen omin silmin nähnyt, ja että se oli Hunaja-Friedlin omaa käsialaa. Mutta toiset sanoivat vannovansa, että testamentti oli väärinnetty. Asia lykättiin toistaiseksi ja tuomari julisti, että Elsbet on myös kuulusteltava ja päästettävä valalle, jos tahtoo.

Minä palasin kotiini, ja siellä oli Elsbetkin odottamassa minua tuska sydämessä. Minä kerroin hänelle kaikki.

— Kiitos kaikesta rakkaudestanne, serkku! — sanoi hän. — Kun niin vaaditaan, niin menen minä kyllä kärsiviin ja teen minkä voin. Mutta päivittelemään minä en rupea enkä valallekaan mene. Kerran pidin testamenttia jo kadonneena, mutta löysin sen jälleen. Nyt on Jumala sen ihan silmiäni edestä ottanut pois. Omat lienee Hänellä tarkoituksensa silläkin, enkä minä voi Hänen toimiansa vastustaa.

Minun täytyi ihaillen katsella tuota leskettä

— Sinä olet uljas vaimo, — sanoin minä — Jumala auttakoon sinua ja vahvistakoon! Niin sitä kristityn pitää tehdä ja toimia kuin sinä

Kärsiviin hän meni sitten uudelleen ja kertoi vilpittömästi, kuinka testamentti oli joutunut järven pohjaan. Sukulaiset puolestaan pitivät ilmeisenä Jumalan tuomiona sitä että testamentti oli hukkunut veteen, sillä sanoivat he, eihän se väärä testamentti mitenkään olisi päivänvaloa sietänyt. Perkele on silloin pahimmillaan, kun hän hurskaan puvun päälensä ottaa. Tuomari kysyi sitten Elsbetiltä tahtooko hän valallansa vahvistaa testamentin olleen olemassa.

— Valan minä voisin tehdä — vastasi Elsbet, — mutta en tahdo sitä tehdä. Kyllä Jumala minulle talon säilyttäjä ilmin. Älkötkä sukulaisetkaan valaa tekoja ja sieluansa kadotukseen vannoko. Erotaan sovinnossa.

Mutta tuomari vaati sukulaisilta valan, jotta riidasta tulisi loppu. Ja he vannoivat sukauttivat häikäilemättä

Elsbet läksi kotiansa, pani tavaransa kokoon ja sanoi jäähyväiset. Ja kaikki köyhät, joita hän oli syöttänyt ja juottanut kovina aikoina, tulivat saapuville ja toivat mitä kultakin riitti. Jokainen tahtoi osoittaa hänelle rakkauttansa. Friedlin lapset ensimmäisestä avioliitosta oli jo ajoissa viety häneltä pois, jottei hän saisi niitä houkutelluksi mukaansa. Mutta vanhin poika oli tullut saapuville, kuultuaan palvelusväeltä että Elsbetin täytyy lähteä talosta pois. Metsän rinteessä hän tuli Elsbetin rattaiden ääreen.

— Äiti! — sanoi hän. — Ota minut mukaasi, sillä en minä jaksata tuolla talossa olla. Sinä olet aina ollut minulle hellä äiti. Minä autan sinua elättämään itseäsi ja siskoja.

Silloin tunsu Elsbet syd ämens älämpi äv ään, mutta pojalle hän sanoi:

— Mit äajatteletkaan, lapsi parka? Palaja sin ävain taloon takaisin. Ei sinun sovi tulla minun mukaani. Pid äminua rakkaassa muistissa; se on parasta sittenkin.

— Ei, äiti! — vastasi poika. — Taloon min äen jää Ei minulla olisi siellämit ään rauhaa, silläsiunausta sielläei ole oleva, sittenkuin sinut ovat sielt äajaneet pois. Ihmisiin minun t äst äkumminkin on lähteminen palvelusta hakemaan, ja kernaimmin min äj ään sinun luoksesi. Voisinhan palkkautua rengiksikin, kunnes tulen t äyteen ik ään.

Elsbet suostui vihdoinkin, ja niin he matkustivat kauaksi vuorten poikki Elsbetin ensimmäisen miehen kotipitä ään. Sielläoli hänell äviel äpari peltoa, ja niitten lisäksi hän nyt osti saamallaan rahoilla pienen mökin. Hänen lapsensa, kaksi tyt ärt ä oppivat nypl ään ään pitsejä ja veli teki peltot öt ä Nyt, kovina pävin ä oppivat lapset rukoilemaan ja tekem ään työt ä jota he ennen eiv ät olleet osanneet, sillätalossa oli ollut kaikkea ylt äkyll ä Nyt vasta ymm ärsi Elsbet t äydelleen, ett ään ään piti k äyd äkin.

Vanhinta poikaa ei hän pitänyt luonaan kauempaa kuin vuoden. Hän oli ymm ärt äv äänen ihminen.

— Kuules, Friedli! — sanoi hän. — Sin äolet is ävainajasi juurikuva, ja Jumala tiet ää ett äminulla on sinusta ollut paljon lohdutusta, mutta t äytyyh ään sinun lopulti kumminkin ruveta is ään äksi taloon, ja sit ävarten on sinun vieläyht äja toista oppiminen, mutta sellaista et t ääl äminun luonani opi. Nyth ään meid äänkin on jo koko lailla parempi olla, ja Jumala meist äedelleenkin murheen pit ää Mene sin äoppimaan, ja kun is ään äksi olet päässyt, niin saatathan meitämuistaa silloin. Jumala suojelkoon sinua!

Katkera oli ero, mutta t äytyih ään myönt ää ädin olevan oikeassa. Sisarukset rakastivat toisiansa nyt enemmän kuin koskaan ennen, ja kovin teki syd äness äkipe ä ä kun he, saatettuansa hänt äparin tunnin matkan, suutelivat hänt äja sanoivat: "Jumalan haltuun!"

Mutta talossa sielläei rauha suinkaan vallinnut, sillävanhusten ja poikain vääll ä ei ollut sopua.

— Olisipa toki äiti t ääl äviel ä! — huusivat lapset välist ä — Mutta teh ään ajoitte hänet pois, niinkuin Friedli veikonkin.

Ja he syyttiv ä toisiansa jos mist äkin, niinkuin Herodes ja Pilatus aikoinansa.

— Sin äolet tehnyt väär ään valan, — sanoi toinen.

— Enp äs, mutta sin äolet varas, — sanoi toinen.

Ja sen kuulivat muutkin ja panivat mieleensä

Kului sitten monta vuotta. Toinen Elsbetin tyttärist äjoutui naimisiin er ään kunnan miehen kanssa, joka otti hänet hänen ahkeruutensa tähden, tiet äess ään myös, ett ähyv äst ätyttärest ätulee hyvävaimokin. Nyt eleli Elsbet kahden kesken toisen tyttärens ä kanssa.

Istuu hän tuossa sitten kerran tyttärens äkanssa ompelupuitteitten ääress ä muistellen muinaisia aikoja talossa ja muistellen Friedli äns ätaivaassa, mietiskellen, mitenkäse kohtalo oli ollut niin monivaiheinen, ja mitenkäJumala sittenkin oli hänt ä auttanut. Samassa kulkee akkunain ohitse muuan oikeudenpalvelija.

— Eih ään tuo vaan tänne mahtane tulla! — huokasi Elsbet.

Mutta mies tuli kuin tulikin sis ään, mukanaan iso kirjelmäOikeudesta.

Elsbet parka itkem ään ja valittamaan.

— Antakaa toki, — vaikeroi hän, — antakaa toki köyh ään leskiparan olla rauhassa! Enh ään min ävaadi mit ään enk äole tiet ääkseni tehnyt mit ään pahaa.

— Olkaa rauhassa, em änt ähyv ä — sanoi sanansaattaja. — Ei ole t äss äpelon syyt älikimaissakaan. Herra Jumala tarkoittaa juuri teid ään parastanne. Kyll' oli puuhaa, ennenkuin löysin teid ä. Mutta mep ä olemme yhä muistelleet teid ä sill ä min ätunsin mies vainajanne, ja olen min ä teilt ä yhdenkin kerran saanut virvoitusta, ollessanne tuolla isossa talossa. Mutta ettep äs tied äk ään, mit äkaikkeaa on tapahtunut. Kaikki se Herra Jumala p äv äänvaloon tuo, tuo vaikka meren pohjasta. Ettek ös ole kuullut, ett äsinne tuli semmoinen mestari, joka nosti j ärvest ä yl ös sen höyrylaivan, jolla te matkustitte? Ihan se ihmeelt ään äytt ää mutta niin se kumminkin on, sill äei Jumala viel äk ään ole lakannut ihmeit ä tekem äst ä Joka vaan uskoo, se on n äkev äH änen kunniansa. Kovalle otti, ennenkuin tuo raskas kapine saatiin veden p ääll äkellumaan, senh ään arvaatte, mutta yl ös se vaan nousi ja vedettiin maalle kuin kala. Likom ärk ään ätietysti oli kaikki, ja paljo oli mennyt ihan pilallekin. Arkut ja mytyt ja penkit ja tuolit — kaikki ne oli mullin mallin. Oikeusherrat olivat saapuvilla silloin, kun laiva maalle vedettiin, ja kaikki he panivat paperille, mit äsuinkin löytyi. Ja siell äp äs se oli teid ään nahkalaukkunnekin. Siihen ei p äässyt veden pisaraakaan, sill äse oli pujahtanut kahden arkun v äliin, ja ne olivat pit äneet sit äkovassa puristuksessa. Onneksi oli teid ään laukkunne vahakankaasta, ja paperikin viel äoli ollut vahakankaasen k äärityn ä niin ettei vesi p äässyt sit äensink ään turmelemaan. Laukku avattiin, ja siin äoli teid ään nimenne, ja paperissa oli kirjoitus ihan ehj ään ätällellä. Nyt teid ään pit ääv iel äkerran tulla k ä äjiin, sill äjuttu otetaan uudestaan esille.

Elsbet ei osannut sanoa mit ään, vaan oli ääneti, mik äparasta olikin. Ihminen saa Jumalan k ädest äv älist äsellaisen iskun suutansa vastaan, ettei h ään osaa puhua yht ään mit ään, mutta v älist äsulkee Herra ihmisen suun sitenkin, ett äpaneer siihen hyvin paljon hyv ää eik äihminen silloinkaan kykene puhumaan.

Elsbet löysi k ä äjille, jonne sukulaisetkin haastettiin. Heill äoli, niinkuin sanottu, ollut paljo riitaa ja rettel öit äkesken äns ä He olivat moittineet ja syytelleet toisiansa, ja kukin oli puolestaan koettanut pest äk äsi äns äpuhtaiksi. Maailman yst ävytt äkest ää tied äteh ään te sen kyll ä kello kahdestatoista puoleen p äv ään, ja jos siin äv iel änousee kysymys siit ä mik äsinun on ja mik äminun on, niin jo siit äens i h ä ään loppu tulee. Nyt n äytettiin heille Hunaja-Friedlin testamentti, ja siihen verrattiin kaikenlaisia kirjoituksia, joita vaan Friedli vainajan k ädest äoli l ähtenyt, ja kaikki huomattiin samallaisiksi, ei puuttunut yhdest äk ään tuota koukeroista vekaraakaan i:n p äät ä Ja nyt he eiv ä en ää voineet valallansa vakuuttaa, ettei testamentti ollut Friedlin omaa k äsialaa. He olivat t äynn äh ämm ästyst ä niinkuin olisi ukonnuoli heihin iskenyt. Ja tuomari piti kauniin puheen, selitt ään, kuinka ei Jumalan edess äole mit ään mahdotonta, ja kuinka jumalallisella oikeudella on pitk äk äsivarsi, joka ulottuu hamaan meren pohjaan asti ja ajast'aikainkin yli, salattua ilmi saadaksensa, ja kuinka se ulottuu ihmisiinkin, jotka jo luulivat paksun turpeen kaiken p äälle kasvaneen.

Elsbetille tuomittiin takaisin oikeus asua talossa tytt ärens äkanssa. Ensi alussa ei h ään tahtonut muuttaa sinne, sill äh änen mielest ään oli h änen ollut hyv äolla siit äpit ään kuin oli sielt ämuuttanut pois. Eih ään h ään sinne osaa siunausta mukanaan vied ä Mutta kun vanhin poika hartaasti pyysi h änt ä tulemaan, jotta ädin siunaus taloon tulisi, niin suostui h ään vihdoinkin. Friedlin vanha äti oli viel äelossa, mutta oli halvattuna eik ävoinut paikaltaankaan omin voimin liikahtaa. Ja Elsbet sanoi: "Älk ää Herran t änden, mummoa minnek ään viek ö Min ähoidan h änt äh änen viimeiseen hetkeens äsaakka."

Ja sanansa h ään pitikin. Mini ään hyvyys sulatti vanhuksen syd änen. H ään kuoli

rauhassa, monasti pyydetty ään mini ält äns ä anteeksi kaikkea v ääryytt ä, mit ä oli h änelle tehnyt..

Elsbet el äänyt talossa, ja siellä v allitsee rauha ja sopu ja Jumalan siunaus. Jos teillä on aikaa, hyv ä herrat, niin saisitte k äv äst ä Elsbetin talossa. Elsbet itse kertoisi teille el ä n äns ä vaiheet.

* * * * *

Oli jo puoliy ö. Karsi oli kynttil äss ä palanut pitk äksi. J ärvi pauhasi ulkona. Is änt ä katsahti ulos akkunasta.

— Aamulla, hyv ä herrat, — sanoi h ä n, — sopii teid ä n maata hyvin pitk ään, sillä huomenna on sumu, ja silloin ette voi mit ään n ähd ä

Ja niin olikin.

Matkatoverini ja min ä l äksimme bernil äsillä ä rattailla rautatien asemalle.

Pitk ällinen sade oli k äkeissä ja kun se alkaa, silloin on paras joutua kiiruimman kaupassa Sveitsistä pois, sillä äken sadetta tahtoo katsella ja vilusta hytistellä h änen sopii tehdä kotonaankin, jossa se sent ään hieman paremmalta maistuu. Min ä sanoin j äähv äset tovereilleni. Meid ä n tiemme erkanivat, mutta meist ä tuntui kuin ei ne sittenk ään erkanisi. Jumalan teit ä kulkee kaikkialla, mutta ett ä niit ä kulkisi X:n j ärven pohjallakin, sit äemme olleet t ä äennen tienneet. Ja t äst ä opista kannatti maksaa yht ä paljon kuin jos olisimme saaneet n ähd ä auringonnousun Rigi vuorella. Siit ä h ä n muuankin herra kuului kerran luvanneen maksaa tuhannen frankkia.

Sor Federigo

Eip ä liene kenk ään niin iloisin mielin ja kepein kukkaroin laskeutunut alas Alpeilta Lombardian tasangolle kuin — sor [lyhennys sanasta signore = herra] Federigo. T äll ä nimellä tunnettiin Roomassa nuori saksalainen taiteilija, jolla oli korkea kotkanen ä ja aaltoilevat kiharat. H äness ä yhdistyi miellytt äv äll ä tavalla reipas iloisuus ja lempe ä vakavuus, vilkas mielikuvitus ja sen ohella jotain syv ämielist ä — ja kaikki t ä m ä kuvastui h änen kirkkaissa, tummissa silmiss ään. H änt ä t äytyi rakastaa. Vanhemmat taiteilijat, niinkuin Cornelius, molemmat Rhodet ja Thorvaldsen, osoittivat erityist ä yst ävyytt ä h änelle. Yksin j äykk ä vanha Wagenerkin — josta pahanilkisesti arveltiin: "Puhvelih ä r ä ja vanha Wagener ovat ainoat j äänn ökset vedenpaisumuksen takaisesta maailmasta" — yksin h ä nkin hemmotteli sor Federigoa. Luontainen vaatimattomuus koko h änen olennossaan koristi h änen suuria taiteilijalahjojaan. H äneen sopi oivallisesti Rückertin sanat: omasta sulostansa tiet ä m ä t ä kukkanen seudun kaiken sulostaa.

Kepe ä oli h änen matkalaukkunsaakin, ja paras kapine siinä oli kitara. Musta, isohko villakoira juoksi h änen vierellä ään, h änen astuessaan kaunista Domodossolasta tulevaa tiet ä my öden alas tasangolle.

Heti heid ä n tullessaan Italiaan, sattui n älle molemmille onnea ennustava tapahtuma.

Locarnossa asui laajalti tunnettu taiteenyst äv ä ritari Spada, jonka arvokkaat, antiikiset kokoelmat olivat kuuluisiksi tulleet. Eip ä ollut helppoa p ääst ä t ä m ä n varovaisen herrasmiehen luo, sillä h ä n vartioitsi argus-silmin aarteitaan. Mist ä ja miten sor Federigo lienee saanut l ämpim ä n suosituskirjeen t älle mesenaatille, se on meille tuntematonta, mutta semmoinen h änell ä vaan oli, eik ä h ä n aikonut j ä t ä ä sit ä k äytt ä m ä t ä Tarpeellinen toaletti tehtiin, kirje pistettiin taskuun ja, villakoiran iloisesti juostessa edellä asteli sor Federigo huvilata kohti, joka sijaitsi syv ä n j ärven rannalla.

Federigo soitti kelloa, portti avattiin, ja kun h ä n oli n äytt änyt kirjeensä vietiin

sekä taiteilija että puudeli odotushuoneeseen, jonne valikoima vanhoja vaaseja, terracotta- ja kipsikuvia oli järjestetty. Kaikki olisi ollut hyvä ellei samassa hetkessä myös kissa olisi päässyt puikahtamaan huoneeseen. Vaikka Federigon puudeli muuten oli saanut oivallisen kasvatuksen, niin yhteisesti ei kuitenkaan ollut oppinut: kohteliaisuutta kissoja kohtaan. Yhdellä loikkauksella hyppäsi se mirrin perään, kaataen esineitä tieltään ja koettaen kiipeä mäläpästä ylös sinne, missä tämäseltäkö öyryssä seisoi. Ei kuullut koira nyt isäntänsä kieltä eivätkä älyttänyt kissan vihoista. Tuimasti kävi ajo; ensin ympäri odotushuoneen, niin että kaikki kaatui mullin mallin, sitten viereiseen suojaan ja sieltä eteenpäin keittiöön, ylitse vatien ja lautasten, kunnes koiran viimein onnistui saada mirri niskasta kiinni, ja tämän sihisten ja säkytellen kohotti surkean valitushuudon.

Ritari, hänen rouvansa ja kaikki palvelijat riensivät meteliä kohti, saadakseen selville, mistä se johtui, ja siinä seisoi nyt sor Federigo suosituskirje kädessään ja aivan menehtymänsä äänhämpeästi

— Tekö olette koiran omistaja? — ärjäsi hänelle ritari ja tempasi kirjeen hänen kädeltään.

— Niin olen. Pyydän tuhannesti anteeksi! — änkytti taiteilija.

— Miten rohkenitte tuoda koiran minun talooni? Onko sekin suositettu tässä vai?

— Pyydän tuhannesti anteeksi — alkoi Federigo taas.

— Luuletteko sillä saavanne säjetyt kapineet ehjiksi? — vastasi ritari, joka tuskin enää saattoi hillitä vihaansa.

— Siksipää aionkin heti poistua — sanoi koiran omistaja alakuloisesti.

— Momolo! Tule pois!

Koira, joka oli saanut aimo selkäsäunan, lähestyi allapäin, ja sen perässä tuli näkyviin pieni, soma, noin viisivuotias tyttönen, talon ainoa lapsi.

— Isäkulta! — sanoi tyttönen. — Tämä koira on niin kovasti kiltti; et usko, miten kiltti se on. Se vaan ei voi tuota ilkeä kiskua kärsiä enkä minä myöskään. Älä tee koiralle pahaa. Se osaa niin monta temppua tehdä. Kun minä otin pois kepin Antoniolta, ettei hän enää saisi lyödä sitä, nuoli se minun käsiäni ja näytteli mulle temppujaan.

Pahoilla mielin katseli tyttönen, kun sor Federigo syvästi kumartaen, poistui ja Momolo seurasi isäntänsä hyppien ilosta, päästessään irti tästä talosta, missä se oli niin paljon onnettomuutta toimeenpannut ja itsekin kärsiä saanut.

Astuessaan takaisin hotelliin päin, ajatteli Federigo yhä vielä tuota kovan onnen tapausta.

— Tuolla herralla on suuret kokoelmat, — tuumiskeli hän itsekseen, — ja kuitenkin on hän itselleen niin vähän koonnut. "Minä olen" ja "minulla on" — kuinka suuri ero näissä! Hänen ruukkunsa ja kipsinäiveä häntä onnelliseksi tee, mutta sen tekee tuo lapsonen, — eikö niin, Momolo? Hän on elävälento, ja hänellä on lämmin sydän.

Federigo aikoi juuri tilata itselleen aterian, — kukkaronsa mukaisen, — kun Antonio, ritari Spadan palvelija, astui sisään. Momolo, huomattuaan pieksijänsä menneen kiireesti vuoteen alle ja murisi, ikäänkuin sanoen isännälleen: Älä toki enää rupea asioihin noitten ihmisten kanssa, jotka parin savivadin vuoksi semmoisen metelin nostavat.

Antonio toi kirjeen isännältään.

Federigon lähdeTTYä oli ritari vaitellun tyyntynyt, varsinkin huomattuansa koiran

tehneen tepposensa niin taidokkaasti, ettei ainoakaan noista antiikisista kaluista ollut särkynyt. "Kunhan vaan ei minulle mitään vahinkoa tullut", ajatteli ritari, kuten moni muu nykyajan mies ja puoliso, jolla on suuntäydeltälohdutuksia ja hyviä neuvoja rouvalleen, kun yökkipiika on tehnyt tuhmuuksia tai soppamaljasta toinen ja ainoa korva on katkennut, mutta joka joutuu vimmaan, jos pieninkin esine katoaa hänen kirjoituspöydältä.

Ritari lohdutti siis rouvaansa, selitellen, että särkyneitten yökkikalujen sijaan heti ostetaan uudet ja ettei hän sitäkoiran luonnolle mitään mahda. Sitten luki hänen suosituskirjeen, jonka poisajettu taiteilija oli hänelle jättänyt. Eräs ritarin ylhäisen ystävä suosittelee siinä lämpimän sanoin Federigoa, mainiten häntä rakastettavimmaksi ihmiseksi maan päällä ja mainioksi taiteilijaksi, ja päätääpyynnöllä, että Federigo vastaanotettaisiin samalla auliudella kuin kirjeenkirjoittaja itsekäin.

Ritari joutui suureen pulaan tämän kirjeen tähden ja sen kaikkea muuta kuin ritarillisen vastaan-oton johdosta, joka oli tullut kirjeessä suositellun osaksi. Kirjeessä pyytäähän nyt tuhat kertaa anteeksi, syyttää omituisuuttaan, hämmästyttää ja sanalla sanoen keksien puolustukseksi kaikkea, mitä "sivistynyt ihminen" tämmöissä tapauksissa tavallisesti keksii. Lopuksi pyytäähän kohteliaisan sanoin Federigoa saapumaan heille vieraaksi ja tuomaan, nimenomaan hänen pienen tyttärensä pyynnöstä mukanaan tuon kissoja vihaavan, vaan muuten niin viisaan ja taitavan villakoiran.

Federigo ei ollut niitä ihmisiä jotka, kun heiltä pyydetään anteeksi, lyövät rintoihinsa ja ryhtyvät pitkiin selityksiin loukatusta viattomuudestaan. Päinvastoin liikkutti häntä vanhan miehen anteeksipyyntö ja Momolollekin ulotettu kutsu. Itsekseen olikin hän jo tunnustanut tehneensä varomattomasti, ottaessaan koiran mukaansa linnaan.

Hän kutsui siis Momolon esiin syngyn alta, pisti päällystakin päälleen ja kiiruhti ritarin luokse. Tämä vastaanotti hänet tuhansilla anteeksipyyntöillä ja pieni Angelika, hänen tyttärensä uudisti heti tuttavuutensa Momolon kanssa. Pieni seura oli kiireesti saatu kokoon kuulun vieraan kunniaksi.

Aterioimisen perästä lähdettiin ihanaan puutarhaan, joka oli aivan järven rannalla. Täällä sujui keskustelu vilkkaasti, ja kaikki olivat yksimielisiä siitä, että Federigo enememmän kuin täysin vastasi mainettaan.

Mutta keskellä huvittavinta keskustelua kajahti kimakka hääuuto kautta puiston. Kaikki hypähtivät säikähtyneinä apystyyn ja riensivät äntäkohti.

Angelikan pienet leikkiverit tulivat suuresti häilytyneinä juosten heille vastaan.

— Mitä on tapahtunut? — huusi ritari kiihkeästi.

— Voi Angelika! Voi Angelika! — enempää ei lapset saaneet sanotuksi.

— Missä on Angelika? Sanokaa toki, — kyselivät kaikki.

— Hän putosi järveen, — sai joku lapsista vaivoin selittäneeksi.

— Mun lapseni! Ainoa lapseni ... — huudahti ritari ja vaipui tuskan murtamana maahan.

Sor Federigo ja muu seurue riensi rantaan.

Täällä kohtasi heitä ihmeellinen näky.

Rannan ruohikolla makasi lapsi lämpimällä ja puoleksi itkien, puoleksi nauraen nojasi päätään Momoloa vasten, sitä vuoroin suudellen, vuoroin silitellen. Momolo taas puolestaan nuoli lapsen kätösiä ja katseli sitä riemusta loistavin silmin.

Kun lapset äsken olivat saapuneet rantaan, ja Angelika leikin innossa oli hypähtänyt liian lähelle äyrästä ja siitä suistunut veteen, niin oli Momolo, joka

parhailtaan näytteli taidokkaita temppujaan lapsille, nuolen nopeudella hypännyt lapsen perästä järveen. Ennenkuin tyttönen vielä kerkesi vaipumaan syvyyteen, tarttui koira kiinni hänen vaatteisiinsa, kannatti pienosen päätä vedenpinnalla ja ui niin rantaan. Siellä laski se lapsen ruoholle ja koetteli nuolemalla sitä kuivatella.

Federigo nosti lapsen käsivarrelleen, Momolo teki ihmeellisiä ilonhyppyjä heidän ympärillä, ja niin vietiin tyttönen isänsä luo, joka sillä välin oli toipunut jälleen.

— Isä isä! — huusi lapsi. — Onpas se hyvä koira, enkö sitä sano! Kissoja se vaan ei voi kärsiä

Kesken kyöneleitävälähti hymy, ja semmoinen hymy onkin juuri kauniinta. Onpa kuin kesken kesästä sadetta aurinko pilkisti esille.

— Minun lapseni elää! Elää totisesti! Oi, sor Federigo, kiitos teille! Mitäpä siitä vaikka Momolo olisi kaikki mun vaasini särkenyt? Mitä ovat ne lapseeni verrat! En tahdo enää koskaan kiinnittää sydäntäni vaaseihin. Mitä on vaasi? Mitä on terrakotta? Tyhjä tyhjä kaikki!

Nän puheli ritari, puhjeten vuoroin kiitoksiin, vuoroin lupauksiin.

Sor Federigo koetti kaikin tavoin rauhoittaa ritaria ja hänen rouvaansa, ja nämä kertoivat nyt koko seurueelle aamullisen tapahtuman alusta loppuun asti.

Pieni tyttönen oli sillä välin riisuttu ja saatettu vuoteeseen.

— Mutta Momolon pitää ääminun luokseni, — pyysi pienonen.

— Sekä Momolo että sor Federigo! Heidän pitää molempien jätäne, — sanoi ritari, vielä liikutuksesta värisen äänin.

Antonio toi Federigon matkalaukun, ja kauniin huone järjestettiin hänelle asuttavaksi. Kolme viikkoa vieraili sitten Federigo ritarin linnassa. Juhlakulussa kulkivat he kaikki kappeliin, kiitos-uhriansa Herralle kantamaan pikku tyttösen pelastuksesta. Angelika oli valkeisiin vaatteisiin puettu, valkoisilla ruusuilla seppelöity ja kantoi kädessään suurta vahakynttilää Momolo kulki hänen vieressään niin ylpeän ja vakavan näköisenä kuin olisi se hyvinkin käsittänyt tämän asian. Viimein lähestyi eronhetki. Jäähyvät tuntuivat jokaisesta raskaalle. Vaikeinta kuitenkin oli Angelikan erota Momolosta. Parhaimpia herkkuuokia oli hän keittänyt sille jäähyls-ateriaksi, sitten ripusti hän lemmikeistösolmitun seppeleen sen kaulaan ja suuteli sitä monta kertaa.

Federigo oli maalannut tyttöselle Momolon kuvan. Sen ripusti Angelika vuoteensa yläpuolelle ja vakuutti, ettei hän koskaan unhoita sor Federigoa ja kilttiä Momoloa. Tämä oli ensimmäinen tapahtuma sor Federigon tiellä

* * * * *

Lago di Como pälyi ihanimmassa suloudessaan, kun sor Federigo Momolon kanssa, pienellä venosella kulki pitkin sen vihreitä laineita. Vanha, valkotukkainen, ahavan polttama kalastaja kertoeli vaiheita elämästään. Satoja maalareita oli hän jo soutanut tämän järven poikki Villa Plinianaan, Bellagioon ja Cadenabbiaam. Kahdeksan päivän aikana oli hän nyt ollut Federigon oppaana ja isällisellä mieltymyksellä kiintynyt häneen. Mitä suurimmalla huolella teroittelee hän Federigolle lyijykynä asetti varjostimen kohdalleen ja istahti sitten maalarin jalkain juureen kertomaan menneistä ajoista.

— Mutta Villa Serpelone täytyy teidän vielähdä missä tuo hyvä paksu herttua asuu. Niin, jospa voisitte päästä sinne! Mutta herttuatar on ylpeä Hän ei tahdo laskea ketään sisään ja on herttuan tietämättä antanut ankarat käskyt palvelijoilleen osoittaa

vieraita pois. Monta taiteilijaa olen jo tuonne ylös saattanut, mutta samaa tietä ovat he saaneet palatakin.

— Lähdetään mekin huomisen aamuna varhain onneamme koettamaan, — sanoi naurahtaen Federigo. — Te ette tiedä shur Paolo (tämä oli vanhuksen nimi) että minä olen sunnuntailapsi ja — Momolo myös.

— Ei se auta mitään. Sen saatte nähdä — sanoi epäillen vanhus. — Kun ei näet olisi sitäherttuatarta ja teillä tuota valkoista pölyviittaa yllä ja raskaita alppikenkiä jaloissa, niin sitten. Mutta eihän teillä ole edes suosituskirjettä Milanosta... Ei tule mitään...

Kello viiden tienoissa seuraavana aamuna lähdettiin kulkemaan Villa Serpelonea kohti. Päivä oli ihana kuin ensimmäinen luomispäivä. Laulua ja viserrystä kuului joka pensaasta ja hienoinen sumu kietoi helmaansa oksat ja lehdet.

— *G'è una matinata di Dio.* (Ihana Herran aamu) — sanoi shur Paolo.

He kulkivat kautta metsämaan ja saapuivat linnaa ympäröivän muurin ja siinä löytyvän porttikäytävän luo.

— *E chiusa*, (se on suljettu). Enkö sitä sanoanut? — huudahti shur Paolo. — Näin varhainkin, kun vielä kaikki nukkuu, itse ruhtinatar tietysti myös, jo nytkin on tämä paradiisi suljettuna.

— Onpa täällä ääkauneutta jo kyllin, tämä on suljetun paradiisin ulkopuolellakin — sanoi Federigo ja kipusi nauraen ylös muurille istumaan. — Katsokaa tuota järveä johon vuoret kuvastuvat kuin peiliin! Lumoavaa on täällä ääkaikki. Oikein sanoitte, shur Paolo: *G'è una matinata di Dio!* Täällä täytyy minunkin laulaa, kun kaikki täällä äläulelee.

Ja Federigo alkoi laulaa heleä ätenoriäänellä, joka kaikui kautta lumotun puutarhan ja yli kimaltelevan järven:

"Kennst du das Land, wo die Citronen blühen!" [Tunnetko maan, jossa sitroonat kukkii?]

Mutta kun Federigo juuri oli lopettanut laulunsa ja shur Paolo kätenpaukutusensa ja hyvähuudot, seiso eräs herra Federigon takana. Hän oli puettu vihreeseen aamunuttuun ja veti pitkiä savuja kädensästä piipustaan.

— Hauska kuulla saksalaista laulua, — sanoi vanha herra, huonolla saksankielellä — Minä pidän paljon Saksanmaasta.

Federigo kääntyi ja teki kumarruksen.

— Kenpä ei laulaisi täällä tässä suljetun paradiisin edustalla, hyvä herra, — vastasi Federigo — huolimatta herttuastakin ja hänen puolisostaan?

— No, — sanoi aamunuttuinen herra — minä voin antaa teidän katsahtaa tänne sisääinkin. Seuratkaa vaan minua. Mutta koiranne ja oppanne täytyy jäädä ulkopuolelle.

Federigo seurasi heti vanhaa herraa. Ja tosiaankin tämä oli paradiisi. Ihania, varjoisain laakerikäytävien kautta aukeni lumoava näköala järvelle päin. Äänettömänä aatoksiin vaipuneena seiso Federigo.

— Mikä ihana luonto! — sanoi hän vanhalle herralle. — Nyt käsitän, että herttua tahtoo pitäänsä yksin itseään varten, mutta en sittenkään sitä käsitä sillä tämä on liian suurta kahdelle.

— Niin, herttua on varsin kummallinen mies, — vastasi vanhus — mutta on hän kuitenkin parempi kuin mitähuhut hänestä kertovat. Ei ole jokainen alusta pitäen ollut se, mikä hänestä sittemmin on tullut, ja niin on herttuankin laita.

— Onko hän kovia kokenut? — kysyi Federigo osanottavasti. — Sitten on

mieleni paha, että tein hänelle vääryyttä

Vanhus veti pitkän savun kädensästä piipustaan ja sanoi:

— Voisinhan yhtä ja toista kertoa, — mutta syökäänme ensin vähän aamiaista.

Teidän lienee jo näkkin.

— Te olette varmaan herttuan hovimestari? — kysyi Federigo.

— Niin, jotain sinnepäin — vastasi vanhus hymyillen. — Tulkaa kanssani tuonne lehtimajaan; siellä lienee jo suuruspyötyä katettuna.

He astuivat puutarhan etulikolle, missä oli tuuheitten lehvien varjostama lehtimaja. Ja mikä näköala taas! Miettiväsenä ja unelmoiden seisoi Federigo.

— Oi sallikaa minun piirustaa, sillä välin kuin te aterioitte. Työ on minun suurukseni! — huudahti Federigo.

Nopeasti nousi hän muurille ja otti esille skitsikirjansa. Käyttän hyväkseen suotuisata hetkeä työskenteli nuori maalari kuumeentapaisella innolla, nostamatta silmiään työstään, sillä välin kuin vanhus tyytyväsenä nautti aamiaistaan.

— Te työskentelette kiihkoisasti, — puheli vanhus. — Te ette eläkään.

— Niin, kenpä tietää kauanko kevätäkestä ja miten pian herttua ja herttuatar voivat tulla, ja silloin on minun paradiisini kadotettu.

— Ei hätää! Herttua nukkuu vielä makeinta untaan, eikä herttuatar näyttäydy ennen kello yhtätoista.

— Voi poloisia ihmisiä! Nukkua tämmöisenä ihanana aamuhetkenä!

— Onko teidän isänne vielä elossa? — kysyi vanhus takalikalta.

— Elossa on. Ja siinäse vasta isäönkin! Vakuutan teille, että hän on paras mies maailmassa.

— Kaiketi rakastatte sitten häntä?

— Sepäkysymys! Isän ja äidin rakkaus on tutkimattoman syvä kuin meri ja loppumaton kuin meren laineet. Se luopi ikäänkuin palasen sinistä taivasta lapsen ylitse, — huudahti Federigo, työstään keskeyttämättä

— Kirjoitatteko usein hänelle?

— Luonnollisesti! Joka viikko kiittää sieltä kirje Alppien poikki tänne ja toinen täältä sinne.

— Isänne on kai hyvin onnellinen?

— Tietysti hän on, vaikka onkin hänelläniukka toimeentulo. Hän ajattelee samoin kuin roomalais-äiti Cornelia: Lapset ovat minun koristukseni ja jalokiveni.

Vanhus huoahhti kuuluvasti.

— Mutta miksi te huokailette? Kuka saattaa tämän suloisen luonnon helmassa huokailla?

— Nuori ystävä! Huokaus käy kautta luonnonkin, eikä täällä älyhälläkään aina ole niin valoisata kuin tähän. Ettekö te usko, että elämä voi antaa meille huokailemisenkin syyt?

— Uskon kyllä. Vaan ei ole mielestäni oikein antautua surun valtaan. Luulen kuin luulenkin, että se, joka luottaa Jumalaan, ei koskaan voi tulla niin murheelliseksi, ettei hänelle jonkun verran iloa jää

— Olette kaiketi jumalinen mies?

— En ole, vaan tahtoisin olla, — vastasi Federigo vakavasti. — Mutta miksi näitä kaikkia kyselette? Selittäkääte nyt jo kerrankin minulle, miksi te olette niin surullinen.

— No, minä tahdon sanoa sen teille. — Katsokaa, minä ajattelen herttuatarta, —

vastasi vanha herra. — Herttualla oli poika. Hän oli teidän näkösenne ja oli samoin kuin tekin isänsä illo ja ylpeys. Hän oli niin armas ja herttainen. Mutta, katsokaas, silloin tuli erään päivän taiteilijoita tänne ylös, — niitä kävi ennen paljon Serpelonessa — heidät otettiin vieraanvaraisesti vastaan, mutta he viekottelivat lapsen pois kodista. He kertoelivat hänelle vieraista maista ja kansoista. Ja poika ei enää saanut rauhaa isän luona. Hän läksi kulkemaan kauas pois Serpelonesta, Roomaan asti, ja vielä kauemmaksi eikä ole milloinkaan takaisin palannut. Polttavassa Afrikan hietikossa, pyramidien juurella on hänen hautansa, ja Serpelonen herttualla ei ole poikaa enää. Käsitätekö nyt herttuan ja miksi hän ei laske taiteilijoita linnaansa? Ne muistuttaisivat hänelle vaan aina hänen suurta onnettomuuttaan.

— Käsitän täydellisesti. Ja minun on mieleni paha, että sanallakaan häntä moitin.

— Herttua sen kernaasti antaa teille anteeksi, nuori ystäväni, — sanoi vanhus lempeästi.

Federigo kääntyi nopeasti. Asia alkoi hänestä tuntua omituiselta.

— Minun täytyy joutua, — sanoi hän, — en tahdo herttuan mieltä pahoittaa.

Mutta samassa sattui Federigo silmälemään komeasti katettua aamiaispöytää hopeakannuineen lehtimajan perällä jota hän ei ennen ollut huomannut.

— Te olette itse herttua! — huudahti Federigo äkkiä — Ajakaa minut pois, vaan sallikaa minun puristaa käteänne jäähyväisiksi.

— Ei, minä en laske teitä. Te olette minun vankini. Seuratkaa minua vastustelematta kanssani kotiin.

Ja vanhan herran kasvot loistivat kuin kirkastuneina, hänen tarttuessa nuoren maalarin käsivarteen.

— Mutta näyttäkää minulle toki kirjanne, — pyysi hän, — ja mitä olette piirtäneet tänä aamuna.

Federigo ojensi sen hänelle vitkallisesti. Maisema oli oivallisesti piirretty, harvoilla, mutta taidokkailla piirteillä kuvassa oli henkeä ja eloisuutta. Toiselle puolelle lehteä oli Federigo pikaisesti piirtänyt itse vanhan herran suurikukkaisine aamunuttuineen ja könniläisine piippuineen.

— Olettepa aika veitikka! Tämän täytyy minun näyttää herttuattarelle.

He olivat sillä välin saapuneet taikalinnan eteen, joka vaan vähän pilkisti esiin köynnöskasvien ja kukkasten keskeltä.

— Kotvikaa tässä hetkinen, — pyysi herttua.

Jonkun minutin kuluttua saapui kultanauhainen palvelija ja pyysi Federigon seuraamaan itseään. Kiertoportaita myöten kuljettiin toiseen kerrokseen, ja täällä aukaisi palvelija Federigolle viehättävän huoneen, josta oli hurmaava näköala järvelle päin. Yksi huoneen seinistä oli pelkkää peililasia, ja siihen kuvastui lumoavalla tavalla koko ihana maisema.

Federigo ei tiennyt, mitä ensin ihaili, maisemaa, peiliä vai telttakattoista vuodettako, paksulla damastilla verhottua, jossa ruhtinaallinen vaakuna koreili. Mutta kun hän sattui katsahamaan pöydälle päin, huomasi hän siinä matkalaukkunsa ja kynänsä sekä läheisessä nurkassa vielä maalarivarjostimensakin, sanalla sanoen, kaikki tavarat, jotka hän oli jättänyt shur Paolon huostaan. Federigo pyöritti päätänsä, vaan hämmästyti vieläkin enemmän, kun oven takaa kuului rapinaa, ja Momolo hypähti iloisena sisään.

Federigolta oli jäänyt huomaamatta, kuinka herttua lehtimajassa oli puhutellut erästä palvelijaa, jättäen hänen toimekseen pitävältä tältä kaikesta.

— Momolo! Oletko sinäkin täällä? Miltääs me nyt täällä näytämme?
Olemmehan kuin lumotut prinssit, — puheli Federigo, koiraa hyväillen.

Palvelija astui taas sisään, tuoden hopeakannussa vettä ja öljyä sekä hienosti tuoksuavia toalettaisuippoita, ilmoittaen samalla, että herttua puolen tunnin perästä odottaa Federigoa saliin.

Matkalaukku avattiin nopeasti ja parhaimmat vaatteet otettiin esille. Pukeutuminen onnistui kaikin puolin hyvin, kunnes tultiin paksuihin, nauloilla varustettuihin alppikenkiin. Niitten sijaan ei ollut Federigolla mitään jalkaan pantavaa.

Kun nuori maalari oli pessyt ja siistinyt itseään asianmukaisesti sekä tuoksuavalla hiusöljyllä haihduttanut viimeisetkin tärpätituoksut, riensi hän saliin.

Ylhäisen seurue oli sielläkoossa: kaksi herttuan veljentytär ja nuoruutensa kukoistuksessa, sekä useita muita talon ystäviä nähtiin siinä. Kohta astui herttuatarkin sisään. Silmänräpäyksen seisoivat hän miettivänsä nuoren maalarin edessä ikäänkuin muistojaan kooten, sitten astui hän reippaasti hänen luokseen, ojensi hänelle käensä ja sanoi Wienin murteella saksaksi:

— Mieheni on tänä aamuna ottanut teidät vangiksi.

— Olen maailman ihanimmassa vankilassa. Minua pitää täällä vankina lumoava luonto ja vielä enemmän ystävällisyys, joka ympäröi minua joka puolelta.

— *Ha, è molto gentile!* (Hän on sangen kohtelias), — virkkoi herttuatar, kääntyen vieraisiinsa. — Me tahdomme koettaa tehdä teidän vankeutenne niin suloiseksi kuin mahdollista.

Ituttiin pöytä, ja Federigo sai paikan herttuattaren vieressä joka puhutteli häntä saksankielellä hänen kun ennen jonkun aikaa oli oleskellut Wienissä Aterian loputtua täytyi Federigon näyttäskitsikirjansa. Kaikki ihmettelivät taidokkuutta ja eloisuutta hänen kuvissaan ja nauroivat, kun herttua suurikukkaisine aamunuttuineen tuli näkyviin.

Itasella käveltiin parittain puutarhassa. Federigo käveli herttuattaren kanssa.

— Nuori ystävä! Te olette tehnyt meille hyvän työn, josta emme voi teitä kiittää — sanoi herttuatar.

Federigo pysähtyi:

— Kuinka niin, armollinen rouva? Teidän olette minulle hyvän työn tehnyt.

— Ei, ei! Jo monen vuoden aikana on synkkä alakuloisuus rasittanut miesparkaani ja niin minuakin. Sittenkuin poikamme kuoli, ei ole ainoakaan valon säde päässyt kotiamme valaisemaan. Aamusin nousee mieheni aini varhain ja kävelee alakuloisena ja yksin puistossa. Sitten hän tuli tänään kuulleeeksi teidän laulavan. Laulunne kaiketi liikutti häntä, koska hän meni teidän luoksenne. Ja sitten — te muistutatte niin meidän poikaamme kuin vesipisara toista! Minun on vaikea hillitä itseäni, teitä katsellessani. Mieheni on kertonut minulle kaikki, mitä te keskenänne puhelitte, ja nyt on hän niin iloinen, etten ole vuosiin häntä semmoisena nähnyt. Tehkää meille mieliksi ja viipykää muutamia päiviä luonamme. Te tuotte päivänpaistetta taloomme.

Federigo suuteli liikuttettuna herttuattaren kättä

— Yhtykäämme nyt toisiin. He kenties jo odottavat meitä — puhui herttuatar ja riensi reippaasti eteenpäin pitkin laakerikäytäviä

Hupaisessa keskustelussa kului ilta.

Varhain seuraavana aamuna tuli herttua itse Federigoa herättämään upeain jalopeuran-taljain suojasta, koska tämä oli sanonut tahtovansa taas aamulla nousta piirtämään.

Pian olivat he jälleen yhdessä tuolla alhaalla puutarhassa. Siellä etsittiin ihanin paikka; sitten piirrettiin ja sitten syötiin yhdessä aamiaista. Momolo lähetettiin viemään runomuotoinen aamutervehdys herttuattarelle. Somasti kantoi se sitä suussa ja laski sievästi herttuattaren syliin.

Päivät kuluivat näin nopeasti, ja Federigo kävi yhä rakkaammaksi herttualle, niin että hän monasti syleilikin hellästi nuorta maalaria. Federigo oli kuin kotonaan talossa. Hän löi palloa veljentyttöriensä kanssa ja souteli gondolissa heidän kanssaan järvellä. He katsoivat häneen kuin veljeensä. Viikkoja oli kulunut, mutta herttua pyysi yhä uudelleen Federigoa viipymään "vielä kolme, neljä päivää".

Eräänä päivänä oli suuri joukko ylhäisiä herroja ja naisia kutsuttu linnaan. Aterioimisen perästä läksi koko seurue soutelemaan. Auringon laskiessa, kun ilta oli ihanimmillaan, kulki mandoliini kädessä käteen. Moni laulu siinä laulettiin, ja viimein tuli Federigon vuoro. Hän ei ollut laulanut tuon ensimmäisen aamun jälkeen. Nyt tarttui hän innolla soittimeen. Hän lauloi italialaisen arian. Heleä sydämeen käypää ääni, viehkeä esitys ja mestarillinen soitto — kaikki tämän älumosi kuulijat kokonaan.

Kun hän oli lopettanut, kajahtivat käntäputukset hänelle vastaan eikä tahtoneet ikään loppua. Nyt ei sallittu hänen enää laskea mandoliinia kädestä. Hän lauloi saksalaisia lauluja niin tunteellisesti, että italialaisetkin mielestään ymmärsivät joka sanan. Nuorten neitosten silmissä kimalteli kirkkaita kyneleitä. Nopeasti somittelivat he seppeleen laakerilehdistä, joilla vene oli koristettu, ojensivat sen herttuattarelle, ja hän laski sen lempeästi Federigon päähän. Herttua syleili nuorta ystävänsä ja muut seurassa olijat, jotka siihen asti vähän halveksien olivat katselleet alppikenkiä ojensivat nyt hänelle kätejä ja kiittivät häntä.

Federigon päätä huimasi. Laulut, tulinen viini, vieraitten kiitokset, kaikki kuohui hänen mielessään yhtenä pyörteenä.

Vieraat sanoivat hyvästi, ja herttua astui Federigon kanssa verkalleen siimeistä pinia-käytäviä myöten ylös linnaa kohti.

— Federigo, yksi sananen! Ettekö tahtoisi jäädä tänne minun luokseni? Te olette tänään lopullisesti valloittanut sydämemme. Olen oppinut tuntemaan sydämenne ja rakastan teitä kuin omaa lastani. Herttuatar rakastaa teitä myöskin, ja ettekö nähnyt kyneleitä veljentyttörieni silmissä? Kaikki pitävät sydänellisesti teistä Federigo! Sallikaa minun kirjoittaa isällemme. Hän on antava myöntymyksensä Ettehän toki tahtoneet jäädä menehtymään avaraan maailmaan, niinkuin minun poika raukkani?

Federigon sydän sykähтели kuuluvasti, ja hänen jalkansa horjahtelivat.

— Herttua! Te olette sanomattoman hyvä Aivan liian hyvä

— Nyt ei sanaakaan tästä enää tänä iltana. Mutta mieltikää asiaa itseksenne, — sanoi herttua ja puristi Federigon kuumeista käteä.

Huoneeseensa tultuaan katsoi Federigo kauan ulos viileään yöhön. Hänen päätänsä pölytti, ja levottomasti heitteli hän itseään sinne tänne vuoteellaan silkkisen peitteen alla. Mutta aamusella helähteli omituisia ääniä hänen korvassaan. Hän oli kuulevinaan saksalaisia lauluja. Hän heräsi tähän ja huomasi ulkona joukon saksalaisia musikantteja, jotka soittelivat kansanlauluja ja maalaispolskia. Herttua oli tahtonut

ilahduttaa vierastansa ja oli lähettänyt ne soittamaan hänen akkunaisa alle.

Kauan kuunteli heitä Federigo, ja vetehiset vedet alkoivat vierittää hänen poskilleen. Isä kotimaa, kutsumus — kaikki astui siinä hetkessä hänen sielunsa silmän eteen. Sanomaton mielen haikeus valtasi hänet ja koti-ikäväniin voimakas, ettei hän koskaan semmoista ollut tuntenut. Nopeasti nousi hän, pakkasi kiireisesti tavaransa matkalaukkuun ja riensi alas puutarhaan.

Ihmetellen katsoi häneen herrtua. Lyhyet olivat jäähyväiset. Muutamin sanoin selitti Federigo herrtuulle kaikki. Kotona odotti häntä isä ja morsian, ulkona maailmassa viittoili hänelle taide. Täälle oli Federigo pyhittänyt elämänsä vaikka herrtuan hyvyys oli ollut vähäläsaada hänet unhoittamaan velvollisuutensa.

Polvistuen pyysi hän vanhalta herrtualta siunausta matkalleen, jätti tervehdyksensä herrtuattarelle ja veljentytöille ja katosi vanhan porttiholvin taakse.

Kauan katseli herrtua hänen jälkeensä Alhaalla pienessä kalastajakylässä tapasi Federigo shur Paolon.

— Te olette onnenlapsi, sor Federigo. Te olitte Villa Serpelonessa.

— Niin, siellä olin, shur Paolo. Pankaa vene kuntoon ja soutakaa minut yli järven. Tänä iltana lähdän Milanoon.

Shur Paolo pyöritti harmaata päätään. — *In nome di Dio*, (Jumalan nimeen) — sanoi hän — jos niin tahdotte.

Fremersbergin luostarin risti

Vuonna 18... oli iloinen seurue vanhoja ja nuoria Baden-Badenista matkalla Fremersbergiin. Se on vuori, joka metsäisine rinteineen laskeutuu Reinin laaksoon. Mieli jotain nauttia Jumalan luomasta kauneudesta ja komeudesta, niin sinne sitä pitävä vaeltaa. Jalkojen juuressa lepäävät Reinin laakson kaupungit ja kylät, hedelmäpuitten ja viinitarhojen suojassa; niitten välitse pistäytyy Rein hopeaisena juovana näkyviin, ja etäällä kohoaa Vogesien vuorenhuippujen sinervä jono. Harmaaseen harsoon kiedottuna kohoaa Strassburgin tuomiokirkko, ikäänkuin jokin valtava sormenviitta, ja yli metsäyvänteeseen katselevat Iburg-linnan kolkot rauniot tummien kuusien välistä tuon linnan, jonka ympärillä sadut ja muratti kiertelevät. Katsella sieltä ylhäältä auringon laskua, kun koko seutu on kietoutunut iltaruskon vaippaan, kuulla kellojen kutsuvan iltakirkkoon ja iltatuulen huhahtelevan korkeitten kuusten latvoissa — siinä verraton näky.

Iltapäivä oli jo käsissä ennenkuin oli kuljettu tuo rasittava matka yli monien alastomien kivikallioitten. Vihdoin saapuivat väsyneet matkamiehet suureen, ihanaan puistoon, jota korkeat malvat ja liljat runsaasti koristivat, ja istuivat kohta hausassa majatalossa. Virkistettyään tälläitseen, asettuivat he erään varjoisan pensaston siimekseen.

— Tiedätkä kai, hyvä ystävä, — alkoi vanhin seurassa, jalomuotoinen, hopeahapsinen mies, — missä nyt ollaan?

— Tokihan nyt — Fremersbergin "Kotkassa", jossa saa hyvää Affenthaleria ja Limburgin juustoa, — sanoi nuori, kymmenvuotias poika.

— Niin kyllä sinäkin hänen herkkusuu, mutta tiedätkös myös, että täällä seisoi kerran luostari? Siinä missä sinä nyt istut, kävelivät munkit ruskeissa kaapuissaan ja päähineissään, veisaten Hora- ja Vesper-rukouksiaan.

— Luostari! — huudahti poika hämmästyksissään. — Sehän kuuluu varsin kunnianarvoiselta! Miksikäs tässä nyt on ravintola?

— Niin, se on pitkä tarina. Nätkö tuota korkeata, valkoista ristiä tuolla malvojen keskellä? Menepäs sinne ja kirjoita paperille värsy, joka on luettavana jalustassa. Sitten saat kuulla enemmän.

Pian tuli poika takaisin ja luki näin kuuluvan värsyn:
Vaikka raunioksi raukeis maa,
Risti ei voi koskaan horjahtaa.
Vaikka sydän sortuis taistohon,
Turvanani aina Kristus on.

— Mitenkä tuo värsy siihen on tullut? — kysyi vaaleakiharainen tyttö — se on niin kaunis ja kuuluu niin uudenaikaiselta. Ja luostarihan oli vanha.

— Kuulkaa sitten. Minä tunsin vielä luostarin viimeisen munkin; se oli pater Herman, vanha raihnainen mies, joka asui täällä kahden palvelijan kanssa. Hänellä oli viisas puudeli, joka joka päivä kori hampaissa, juoksi vuorien poikki Baden-Badeniin hakemaan leipää ja lihaa. Se tunsin tarkoin kaikki puodit ja toimitti kaikki asiat oikein. Vanhan paterin kuoltua myötiin vanha, räntynyt luostari huutokaupalla, ja nyt on siitä tullut ravintola. Mutta palatkaamme nyt tuohon kirjoitukseen. Katsokaas, tuolla, missä risti seisoo, oli muinoin Fremersbergin kirkon päälliköksi. Armon vuonna 1411 eleli tuolla keskellä synkin metsäerakko, veli Henrik, ammatiltaan kankuri. Siinä hän vietti ahkeraa ja hurskasta elämää. Lähikälystä tuli väkeväntä kuulemaan, ja pian yhtyi muitakin veljiä viettämään yksin äärelämäänsä hänen kanssaan. Tapahtui sitten kerran eräänä yönä, että erakkoveljet heräsivät unestaan pitkään metsätorven toivotukseen. He hypähtivät ylös, sytyttivät pikisoihdun ja lähtivät liikkeelle. Silloin kuulivat he rytinää pensaikossa; vaivoin ponnisteli siellä ratsu suossa ja kivikossa, seljässä verta vuotava metsämies, ritarin asussa. Veljet tarttuivat ohjaksiin, veivät eksyneen majaan ja pesivät hänen haavansa. Vielä puoleksi tainnoksissa ja kuumeessa puheli vanha metsämies:

Turvanani aina Kristus on.

Se ilahdutti veljiä. He huomasivat, etteivät he olleetkaan ottaneet kattonsa alle mitään peikkaa, vaan hurskaan ritarin. Eräs veljistä katseli ihmeissään kultaista koristusta, jota metsämies kantoi kaulassaan — keisarin kuva raskaissa kultakäädissä — ja oli hänellä siinä omat ajatuksensa, kun sitten metsämies aamulla aikaisin virkistyneenä heräsi, sanoi hän veljille: "Jumala teille, hurskaat veljet, palkitkoon sen, että otitte minut suojaanne. Ottakaa näinäkultaiset käädät palkaksi, mutta enemmänkin teen vielä sinne, missä teidän mökkinne seisoo, rakennetaan luostari pienine kirkkoineen, jotta siinä hoidettaisiin ja vaalittaisiin muitakin, jotka sattuvat täällä äeksymään. Minä olen Badenin maakreivi Jaakko". Veljet suutelivat hänen käätään ja kiittivät häntä. Pian alkoi siellä kilke ja kalke käydä kivi nousi kiven päälle ja hirsi liittyi hirteen, ja pieni luostari oli valmis vuonna 1426. Monet myrskyt senäki. Miekka ja tuli sitä usein havittelivat, mutta yhä se uudelleen kohosi. Moni vaeltaja raukka sai siellä suojaa ja apua, ja näkävuosina siinä monta köyhää ruokittiin. Mutta viimein kuolivat munkit kaikki. Kun viimeinenkin jälki luostarista oli kadonnut, tahtoi suuriherttua Leopold kunnioittaa luostarin perustajaa, laittamalla ihanan värsyn tuosta hänen silloisesta hartaasta huokauksestaan ja pystyttämään ääluon suuren hietakiviristin, muistoksi siitä että täällä muinoin oli ollut siunauksen hiljainen tyssija. Luostari on hävinnyt, munkit kuolleet, — mutta risti seisoo yhä. Ja risti on säilyvä aina, vaikka raunioiksi raukeis maa, ja autuas on se, joka voi sanoa:

Vaikka sydän sortuis taistohon,
Turvanani aina Kristus on.

Vanha herra oli lopettanut. Poikanen oli silinä nukahtanut hiljaa hänen jalkainsa juureen ja näki nyt lämpöisen äkesiltana unta munkeista, jotka täällä olivat vaeltaneet. Toiset taas oli vallannut omituinen äänttömyys, niinkuin monasti tapahtuu keskellä iloista seurustelua. Silloin ei kukaan tahdo ensimäsen äruveta puhumaan. Ellei ole mitään erityisen kaunista ajatusta lausuttavana, niin karkoittaa siten vaan nekin hyvät ajatukset, joita kukin kenties itseksensä miettii.

Kaikki nousivat ylös ja lähtivät ristien luo, joka näkyi kauas.

— Olisinpa minä elänyt luostarin aikoina, niin olisi minustakin tuonne munkki tullut, — sanoi eräs solakka nuorukainen, noin 18 vuotta vanha,

— Sinusta munkki! — sanoi tyttö, jolla oli päässä suuri florentinilainen olkihattu ja siinä aimo vihko kedon kukkasia. Naurusuinen hän katseli poikaa kirkkailla, ruskeilla silmillään, jotka ilmaisivat hehkuvaa elämänsä halua, — sinusta vainenkin kaunis munkki olisi tullut! Vahinko vaan ruskeita kiharoitasi ja komeata nenääsi, ne kun kokonaan olisivat kadonneet luostarin muurien taa.

— Kentiespä ne siellä juuri olisivat paremmin säilyneet kuin maailman melussa. Vähän siinä jos tukka ajetaan; lähtee se maailmassa kumminkin.

— Mikä minikin mieleen — vastasi tyttö, Veronika nimeltä — Minä vaadin elämäni muuta. Minä tahdon tulla täällä onnelliseksi, enkä ollenkaan ymmärrä miksi ei saisi siihen pyrkiä. Pitää maailma murheen laaksona on minusta aina ollut varsin sairasmielistä. Ja vaikka maailma sellainen olisikin, eikö meidän pitäisi tehdä siitä ilon majaa? Katsopas vaan näitä kukoistavia kukkasia, näitä reheviä kukoiksi, kyllä ne ovat paljon iloisimmat kuin valittelevien munkkien malvapensaat ja ristikäytävät.

— Sinäpä olet sanoja säätävä rakas lapsi, — sanoi vanha, harmaahapsinen rouva. — Kenties sinä myöhemmin ajattelet toisin ja pidät vähemmän ääntä kunhan huomaat löytyvän voimia, joita vastaan sinä olet voi taistella. Kenties voin sinulle joskus kertoa ihmislasten onnesta. Minun elämäkokemukseni on se, mitä tuossa jalustassa sanotaan.

Keskustelun kestäessä oli eräs tyttö asettunut Veronikan taakse ja kietonut käsivartensa hänen ympärilleen. Hartaasti ja mustat silmät suurina hän kuunteli vanhan rouvan puhetta. Veronika kääntyi äkkiä hänen päin.

— Sinä hän se olet, Klara! Täällä sopii juuri sinulle, joka pidät luostarielämästä

Eräs kahdeksan vuotias poika oli hiljaa asettunut ristien juurelle. Sysimustat, suuret silmät katselivat kysyvästi ja tutkivasti ulos maailmaan ja yhtäsyvästi taivaaseenkin. Löytyy sellaisia ihmeellisiä äläpsenkasvoja, jotka ovat suuria salaisuuksia ja kysymysmerkkejä. Mitä heistä tulee?... Näkyi, että hän mietti tuota lausetta ristissä. Äkkiä hän nousi ylös, juoksi vanhan rouvan luo ja sanoi:

— Äiti, hajoaako maailma sitten raunioiksi, täällä ihana maailma?

Mitenkä se on mahdollista? Vieläkö minänsä näen, ja sinä äiti?

Kuinkas sitten käy? Sanohan!

— Sinä kyselet liian paljon yhtäaavaa, lapsi! — vastasi äiti, katsoen hellästi poikaansa, — mutta kuulehan. Nätkö tuolla tuota kirjavaa perhosta? Eikö se kerran madellut pitkin maata rumana toukkana, ja mitenkä kauniit värit silinänyt on ja mitenkä keveitä sen siivet! Olisitko silloin luullut, että jotain tuollaista voisi tulla ryömivästä

matosesta? Niin se käy maailman ja ihmisenkin. Se, mitä nyt näet, on vaan alkua, mutta siitä tulee vielä jotain ihanampaa. Ymmärrätkös?

— Vaikkeata se on, — vastasi poika. Niin sanoi hän aina, kun sattui jotain kummallista hänen elämässään.

— Taasko hän kyselee, tuo pieni, mustasilmäinen filosofi, — sanoi sisaruspari, poika ja tyttö, jotka istuivat käsiyksin.

— Kyseleepäkyllä Se, joka ei kysele, hän ei mitään opi. Ettekö ole lukeneet kertomusta ritarista, joka ei koskaan kysellyt ja siitä syystä menetti sen, mikä paras on?

— Sen me kyllätunemme. Siitä hän kertovat satukirjat, tiedä hän äiti, ne Reutlingenissä painetut. Ritarin nimi oli Parzival.

— No niin, siitä pätekin sitte voitte jotain oppia. Vielä te ymmärtäte kirjoituksen tuossa ristissä te ja pieni mustasilmäinen myös. —

Aurinko oli jo laskemaisillaan, mutta pieni seura istui vielä pöydässä Hauskasti jutellessa olivat maidot, vaapukat ja mansikat ja Limburgin juustot ja punainen Affenthaleri kadonneet, ja vanhin joukosta teki lähtöä Hilpeitä lauluja laulellen kuljettiin läpi metsän takaisin Badeniin. Mutta ei kukaan aavistanut, että yöllä muutamat unissaan näkivät valkoisen ristin loistavan ja kuuluivat vienojen äänien laulavan:

Turvanani aina Kristus on.

* * * * *

Viisikymmentä vuotta runsaasti on kulunut edellä kerrotusta iltapäivästä. Mitä on tullut heistä, jotka silloin niin hauskasti jutellen istuivat siellä ja katselivat tuota vakavaa ristiä? Ovatko he oppineet ymmärtämään kirjoituksen siinä? Minä annan pikipäsin muutamien kuvien heistä kulkea sieluni silmien ohi.

Vanha herra, harmaahapsinen, — Jumala hänen muistoansa siunatkoon! — hänestä äytyy minun laulaa, niinkuin vanha Wandsbecker:

Sulo rauha kattaa kummunkin.

Miehen hyvän tähtien peittelitte.

Paljon häntä tekin rakastitte,

Minä — vielä enemmän.

Tuskin olen eläessäni sittemmin kohdannut yhtäkään sellaista päivänheleitä luonnetta, kuin hänellä oli. Jo kotona, lapsena ollessaan, oli hän isänsä päivänvalo. Hän oli ainoa lapsista, joka sai kutsua "sinuksi" vanhaa, kunnianarvoisaa vanhusta, kun muitten lasten sitä vastoin piti ankaran kurin ja vanhan tavan mukaan "teitittellä". Jokainen oikea, jalo sävel löysi vastakäiän hänen sydämessään. Löytyy ihmisiä joiden käsissä kaikki, mihin kajoavat, muuttuu kullaksi. Eivät he ole mitään noitua eikä kullantekijöitä mutta he osaavat löytää kullankin asian pohjalta. Mitä on esine, johon muut eivät ole huomiota kiinnittäneet — sen he nostavat maasta, tarkastelevat sitä ja antavat meille takaisin kultana ja jalokivenä. Ne ovat juuri rakkaudelle ja ilolle herkät silmät, joissa kaikki kuvastuu niin valoisana. Ja sellainen mieskö olisi kulkenut ristin ohi, silmälemättä sen ääretöntä ihanuutta? Ei — se valaisi hänen sydämeensä Hiljainen sielujen heimolaisuus veti häntä jonka silmää aina oli avoin kaikelle ihanalle, ihanimman ihmislapsen luo, eikä se tuottanut hänelle päivänvaivaa eikä sydämen murtumista. "*Jesus katsahti hänen puoleensa ja hän rakasti häntä*", niin kuului tässäkin; hänen vastauksensa oli vaan toinen kuin tuon rikkaan nuorukaisen. Hänen elämänsä tarina ei näet jatku sanoilla: "ja hän meni murheellisena pois, sillä hänellä oli paljon tavaraa", vaan "ja hän katsoi Häneen ja rakasti Häntä takaisin ja antoi Hänelle ei ainoastaan kaiken sen, mitä hänellä oli, vaan myös kaiken, mitä hän oli." Oletkos kohdannut sellaisia ihmisiä joiden

— kuten muutamissa maissa — aurinko koittaa ilman h ä n ä r ä n h ä n y ä ja taistelun pimeyttä ja sumua vastaan heti t ä y d e l l ä t e r ä l ä ä n ? — Ja h ä n e n e l ä m ä n s ä aurinko laskeusikin valoisana ja kirkkaana. Sairaana h ä n e i o l l u t m i l l o i n k a a n o l l u t , — ja kuolemakin tuli valoisana airueena vain. Viel ä e d e l l i s e n ä i l t a n a o l i h ä n k i r k k a a l l a j a v a n h o i l l a k i n p ä v i l l ä v i e l ä k o r k e a l l a t e n o r i ä ä n e l l ä ä n l a u l a n u t : " J u m a l a n k a r i t s a a . " P a n t u a a n p o i s p a e t i n j a p e n s s e l i n — h ä n o l i j u u r i m a a l a n n u t F r e m e r s b e r g i n v i e n o s s a i l t a - a u r i n g o n v a l o s s a — k u u l u i h ä n e n h u u l i l t a a n h u u d a h d u s : " S e o n k u o l e m a ! " j a t o i n e n : " R a u h a a n " , j a v i i m e k s i : " H e r r a J e s u s , o t a m i n u n h e n k e n i ! " E i k u l u n u t p i t e m p ä ä a i k a a , k u i n t ä m ä n k i r j o i t t a m i s e e n — n i i n s i l m ä u m m i s t u i v a t a j a l l i s e l t a m a a i l m a l t a , a u e t a k s e e n t u o l l a y l h ä ä l ä r i e m u s s a .

"Vaikka syd ä n s o r t u i s t a i s t o h o n ,
Turvanani aina Kristus on."

Niin kuului kuolemassa, eik ä s i i n ä s e n v u o k s i n ä k y n y t e i k ä t u n t u n u t k u o l e m a a o l e v a n k a a n .

* * * * *

Kuusitoista vuotta ennen h ä n e n l ä h t ä ä ä n , o l i v i i m e i s e n t a i s t e l u n s a t a i s t e l l u t s e s i s a r u s p a r i , j o k a s i l l o i n k e r r a n o l i i s t u n u t k ä s i t y k s i n , k u u n n e l l e n p i e n e n m i e h e n k y s y m y k s i ä N u o r u k a i n e n , h i l j a i n e n , h a u s k a o r i g i n a a l i , j o k a e i o i k e a s t a a n k e t ä ä n t a r v i n n u t , o l l a k s e e n o n n e l l i n e n , k o s k a h ä n o l i m u o d o s t a n u t i t s e l l e e n o m a n p i e n e n m a a i l m a n , j o t a e i m u i t t e n t a r v i n n u t y m m ä r t ä ä i s k i k i n s e n v u o k s i a i n a y h t e e n t y l y n , t o d e l l i s e n m a a i l m a n k a n s s a . S e s y s ä l i h ä n t ä j a h ä n s i t ä j a a i n a o l i h ä n s e n m i e l e s t ä l i i a n l y h y t t a i l i a n p i t k ä H ä n e n o p e t t a j a n s a e n n u s t i v a t k i n h ä n e l l e k a i k k e a m a h d o l l i s t a o n n e t t o m u u t t a , j a h ä n o l i v ä h ä l ä i t s e k i n s i t ä u s k o a . K u m m i n k i n k a t s e l i h ä n m a a i l m a a j ä l l e e n s u u r i l l a , r u s k e i l l a s i l m i l l ä ä n , i k ä ä n k u i n t a h t o i s i s a n o a : " E t t e t e m i n u a k u i t e n k a a n k a i k k i y m m ä r ä " R a s k a s v a m m a , ä t i n s ä p e r i n t ö ä p i t i h ä n e t l o i t o l l a i h m i s t e n r e m u a v i s t a s e u r o i s t a ; s i t ä e n e m m ä n n a u t t i h ä n s i s ä l l i s e s t i . H a r v a s a n a i n e n k u n o l i , a u k a s i h ä n a i n o a s t a a n s i l l o i n t ä l ä n p u h e e n s a s u l u t , j a s i l l o i n h ä n e n s a n a n s a o l i v a t t ä y n n ä h i l p e i t ä l e i k k i p u h e i t a s i i t ä m i t ä k a i k k e a h ä n o l i n ä h n y t j a k u u l l u t , v a i k k a h ä n m u u t o i n n i i n v a k a v a l t a k a n n a l t a m a a i l m a a k a t s e l i . M u t t a t u l l a j o k s i k i n t ä s ä m a a i l m a s s a , s i i h e n e i h ä n e s t ä o l l u t . H ä n a j a t t e l i j a a j a t t e l i p a l j o n k i n , m u t t a e i v o i n u t y h t e e n k ä ä n a j a t u k s e e n o i k e i n t o d e n t e o l l a k i i n t y ä j a p a n n a s i t ä t ä y t ä n t ö ö n . H ä n v a i p u i k i n a j a n p i t k ä ä n v ä l i s t ä r a s k a m i e l i s y y t e e n j a a l a k u l o i s u u t e e n , j o i h i n h ä n e n y k s i n ä s e t m i e t i s k e l y n s ä o l i v a t p a n n e e t h y v ä n a l u n . J o k a i n e n s y d ä m e l l i n e n k a t s e j a j o k a i n e n l e m p e ä s a n a t u n t u i h ä n e s t ä s i l l o i n h y v ä l l e . Ä k i s t i s a i h ä n k o v a n t u l e h d u k s e n k e u h k o i h i n s a . T ä s t ä h ä n k y l l ä n ä e n n ä s e s t i p a r a n i , m u t t a s e o l i k u m m i n k i n j ä t ä n y t j ä k e e n s ä k u o l e m a n i d u n . L o p u l t i r y h t y i h ä n j ä l l e e n s i i h e n t a i t e e s e e n , j o t a h ä n a i k a i s e m m i n k i n o l i h a r j o i t t a n u t . P i t i k e r r a n t e h t ä m ä n j o k u t e r ä s p i i r r o s j a m y ö t ä m ä n s e s a i r a s t e n l a s t e n h o i t o l a i t o k s e n h y v ä k s i . H ä n p y y s i s a a d a s e n t o i m e k s e e n . H ä n p i i r u s t i j a k a i v e r s i r i s t i n F r e m e r s b e r g i n p ä ä l t t a r i l l a k i r j o i t u k s i n e e n . T u o i h a n a p i i r r o s l e v i s i m o n i s s a k a p p a l e i s s a j a t u o t t i r a h a a r u n s a a s t i . S i l l o i n v ä l h t i i l o n s ä d e n o i l l a k a l p e i l l a k a s v o i l l a , j o i s t a k u u m e i s e t s i l m ä t s y n k ä s t i h o h t a e n k a t s e l i v a t . S e o l i h ä n e n v i i m e i n e n t y ö n s ä J a j o k a u a n o l i h ä n a a v i s t e l l u t , e t t ä t u o l a u s e s o p i i h ä n e e n . P ä v ä k ä v i v ä y h ä v a i k e a m m i k s i h ä n e l l e , m u t t a y h ä s u u r e m m a k s i k ä v i h ä n e n k ä r s i v ä l l i s y y t e n s ä k i n . H e r k e ä n ä t ä t u i j o t t i h ä n t e k e m ä ä n s ä t y ö h ö n , j o k a r i i p p u i s e i n ä l ä h ä n e n v u o t e e n s a y l ä p u o l e l l a . N u o r u u s j a k u o l e m a , p o i s p ä ä s e m i s e n t o i v o j a p a r a n e m i s e n t o i v o t a i s t e l i v a t k e s k e n ä ä n . M u t t a s i e l u v o i t t i t a i s t e l u s s a , j a k u n h ä n

kerran eräälle vanhalle, uskolliselle ystäväälle oli avannut koko sydämensä ja lapsellisesti tunnustanut kaikki, mikä hänen sieluaan ja omaatuntoaan painoi, lähene pelastus nopein askelin. "Minä olen niin onnellinen! Minä rakastan paljon teitä kaikkia, — minä menen kotiin." Ne olivat hänen viimeiset sanansa, ja katse ristiin kiinnitettynä sammui kauniit, tummat silmät. Hän oli täyttänyt yhdennenkolmatta ikävuotensa, kun "sydän sortui taistohon".

* * * * *

Entäs hänen sisarensa, tuo hento lapsi, paksuine palmikkoineen? Hän täytyi rakastaa tuota hiljaista olentoa. Usein pisti hänessä veitikka esiin, mutta hän osasi silloin nauraa niin sydämellisesti, ettei häneen voinut suuttua. Kaikissa leikeissä oli hän aina rauhanrakentajana rajujen poikain kesken, eikä kukaan tohtinut häntä vastustaa. Hän varttui neitoseksi, ja hänen runokyhäyksensä ja päiväkirjansa, joihin minä kerran sain vilaista, kertovat, mitä kaikkea hänen nuorena sydämessään oli liikkunut. Hänellä oli suuria soitannollisia taipumuksia ja heleän kirkas soprano-ääni. Felix Mendelssohnin laulut olivat juuri ilmestyneet, ja ihastuksella hän lauleli niitä Musiikki kiinnitti hänet suloisella mieltymyksellä eräseen nuoreen taiteilijaan, mutta kaikki jä kumminkin selvitystä vaille. Koitti päivä jolloin salaisuus tuli ilmi, vaikka toisella tavalla, kuin hän oli ajatellut. Eräältä matkalta palattuaan sai hän yöllä kuumeenväristyksiä jotka olivat alkuna ankaraan lavantautiin. Houreissaan puheli hän rakkaudestaan. Äiti piteli hänen kuumeenpoltteista, väriseväkättään ja lohdutteli häntä niin hyvin kuin taisi. Kuume hävisi, tauti näytti taittuneen, mutta sydän oli uupunut. Hän tunsi kyllä että päivät olivat luetut, ja nuori elämä taisteli kovasti kieltämystä vastaan. Kun hän oli saanut varmuuden siitä ettei enää ollut toivoa kuin vähän tai ei ensinkään, kohosi hänen henkensä tähteen selvyteen ja rauhaan. "Älkää antako minun enää nukkua — olkaamme nähetket vielä yhdessä Lukekaa minulle psalmeja! Muistatko, äiti, mitä sinä sanoit Fremersbergissä? Täytyy kysellä, sinä sanoit. Sinun pitää puhua minulle vielä paljon siitä miten tuolla ylhäällä on. Nyt minäkin tiedän, mitä se värssi merkitsee, jonka veikko kaiversi." Niin kului päivä toisensa perästä kunnes hän, ilman minkäänlaista kuolonkamppausta nukahti pois. Äiti laski myrttiseppeleen hänen otsalleen. Nuoresta taiteilijasta saimme hyvän ystävänsä, ja nuoren, kihlaamattoman morsiamen kuva on häntä seurannut aina läpi elämänsä. Vierekkään lepäävät sisarukset, he, jotka kerran käsitöksiin istuivat luostarin mällä

Ja Klara sitten? Niin, Veronika oli oikeassa. Ei hän tosin mennyt luostariin, mutta kyllä armeliaan rakkauden palvelukseen. Eipäsillä että hänen olisi ollut juuri helppo erota rakkaan kodin piiristä mutta hänen isänsä joka itse oli erään sairashuoneen esimiehenä oli hartaasti toivonut, että joku hänen lapsistaan, toinen tytär esimerkiksi, antautuisi sairaanhoitajaksi. Hän uhrasi itsensä muiden tähden, tuo liikuttava, epäitsekäs ihmlapsi. Kaksikymmentä ajastaikaa oli hän uskollisesti tuossa toimessa, pysyen lujalla rakkauden siteellä kiinni kaikissa niissä jotka kerran olivat hänen kanssaan ristin juurella istuneet. Nyt kantoi hän ristiä itse rinnallaan ja sydämessään. Jälkeen jääneitten tavarain joukossa löytyi Fremersbergin ristin kuva.

* * * * *

Ja tuo elämänhaluinen, vallaton lapsi, joka elämäntäniin paljon onnea vaati, minnes hän on jäänyt? Veronika! Täysin purjein laski hän elämään, etsien kaikissa asioissa ja ihmisissä paraita puolia ja löytäenkin niitä "Sinä vedät aina kerman päältä", oli hänen ätinsä nauraen sanonut, "ja me saamme sitten juoda piimän." "No, hyväälle se

maistuukin, kun vaan on oikein lämmitä', vastasi tyttönen ja tämän lause se kulki kauan sananpartena perheessä Sattuvilla sukkeluuksillaan ja luontaisella humorillaan veti hänen pian ihmiset puoleensa. Siksi päätettiin hälle tapahtuneen kaikenlaisia rakkausseikkailuja, huolimatta hänen siveellisestä ankaruudestaan. Kun häntä joku ystävä ärsytti, hän nuhteli siitä, että se tai se nuori mies oli astunut liian lähelle tulta ja saanut hänestä sydämenpolttoja, vaikka eräs toinen oli hänen mieltynyt, sanoi hän: "Ei se sellainen mitään rakkautta ole. Jos minä toista kohtaan osoitan vähänkin intressiä niin luulee hän heti, että nyt pitää mennä kihloihin. Miksi ei voisi löytyä ystäviä nuorten, eri sukupuolta olevien välillä? Pitäköös sitten heti mennä naimisiin?" Sama vanha rouva, joka hänelle kerran Fremersbergissä oli sanasen sanonut, otti hänet jälleen sanasta kiinni, kuullessaan hänen taas puhuvan samaan tapaan.

— "Rakas lapsi, niin sinä luulet, mutta uskopas minua: se ei pidä paikkaansa. Raja, jossa kunnioitus ja lempi muuttuvat rakkaudeksi, on liian hieno. Nuoret ihmiset, jos ovat luonteeltaan ihanteellisia, panevat ihanteensa johonkin luotuun olentoon ja rakastavat hänessä oikeastaan *itseään*, — eikä toinen enempää kuin toinenkaan pääse ilman pettymyksiä. Niin kauan sinä leikittelet tulen kanssa, kunnes poltat hyppyses. Sinun olisi paljoo parempi, että ottaisit jonkun kunnan miehen, joka voisi sinua johdattaa ja taluttaa vakaalla, mutta lempeällä kädellä. Silloin voisivat luonnonlahjasi kehittyä ja tulla siunaukseksi sinulle ja muille. Nyt en luule niistä olevan siunausta kellenkään."

Tyttö ajattelemaan. Hän ei koskaan unohtanut näitä sanoja, ei edes niiden pitkien vuosien kuluessa, jotka hänen, terveytensä vuoksi, täytyi viettää Ranskassa ja Italiassa. Orgaaninen sydänvika pakotti hänet näet jo nuorena lähtemään kotimaastaan, koska ilman lääkettä hänelle epäterveellinen. Riittävä sanoi, että hänen elämänsä oli jakso hauskoja hetkiä mutta vielä enemmän pettymyksiä. Parhaaksi kun hän luuli elämänsä saaneen vahvan tuen ja pohjan, silloin, viimeisessä silmänräpäyksessä joutui toivo haaksirikkoon, ainakin kärsimysten karille.

Niin tuli hän Palanzaan. Täällä tutustui hän erään nuoren, sairaan prinssin seuralaiseen, jonka koko olemus häntä suuresti miellytti. Vakava, mutta kumminkin sydämellinen tapa, jolla tämä kohteli sekä prinssiä että koko muutakin seuraa, lempeä totisuus, joka silmistä löysi — kaikki tuo teki Veronikan hiljaiseksi hänen läheisyydessään, kun muut sitä vastoin innostuivat ja vilkastuivat henkevästä keskustelusta, jota hän niin hyvin osasi ylläpitää. Kuka voi sanoa, kuinka ihmeellisesti erilainen persona vaikuttaa erilaisiin ihmisiin, ja mitä kaikkia vaikuttimia siinä on! Koska tuo prinssin mentori oli oikeastaan teologi, niin pyysivät vieraat, joille ei täällä mitään jumalanpalvelusta oltu pidetty, häntä saarnaamaan. Moneen vuoteen ei hänen enää ollut saarnannut, eikä hänen olisi ollut helppoa tehdä sitä nyt ja varsinkin sellaiselle seurakunnalle; lopuksi suostui hän kumminkin. Hän saarnasi eräissä pienissä salissa, joka tuota pikaa oli laitettu rukoushuoneeksi. Tekstinä oli hänellä "Kaikki, mitä minun isäni antaa minulle, se tulee minun tyköni; ja joka minun tyköni tulee, sitä en minä heitä ulos." Hän alkoi saarnansa eräänä nuoruuden-muistelmalla. Stuttgartin tuomiokirkossa — kertoi hän — soi muuan hopeakello aina puoliyön aikana. Siihen on antanut aiheita muinais-aikainen säädös. Oli näet kerran muutamia prinsessoja joutunut metsästyretkellään eksyksiin, mutta kellon ääni oli ohjannut heidät jälleen oikeaan. Siitä saakka — niin määrää vanha säädös — pitää hopeakellon aina soida sydän-yön aikana. Nerokkaasti sovitti hän tämän seikan Isän vetämiseen Pojan tykö ja kuvasi sitten sitä sydäntä joka kaikille avoin on, ja joka yksin ärsä rauhan antaa. —

Veronika istui kuulijain joukossa. Vanha, kauan unhoituksissa ollut kuva ilmeni hänen sielunsa silmien eteen: tuo risti tuolla Fremersbergissä Kuinkas se v ärsy kuuluikaan? Eik ös sielläkin joku eksynyt tullut löydetyksi? Hän koetti muistutella sanoja. Kenties vielä enemmän kuin saarna, oli häntä liikuttanut muistot kaikesta siitä mitä hän pitkien vuosien kuluessa oli kokenut ja kärsinyt — kärsimyksiä hän ei ollut puuttunut. Ääneti astui hänen huoneeseensa. Table d'hoten aikana joutui hän istumaan tuon prinssin seuralaisen — äskeisen saarnamiehen — viereen, Hänen täytyi kaikin mokomin sanoa vierustoverilleen muutama sana saarnan johdosta.

— Olette johdattanut mieleeni erään päivän nuoruuteni ajoilta, — sanoi hän ja kertoi sitten tuon kesäisen iltapäivän, — mutta v ärsy äen en ääoikein muista.

— Minäsen kyllätunnen, vastahan siitä on kahdeksan viikkoa, kun tein

Baden-Badenista matkan Fremersbergiin. Kirjoitin v ärsyn muistiin.

Ulkoa en minäkään sitä osaa, mutta kyllä minäsen pian löydän.

Hän otti muistikirjansa esille ja luki: "Vaikka raunioiksi raukeis maa" j.n.e.

— Niin, niin, niinhän se oli. Kuinka omituista, että te sen kirjailitte muistiin! Antaisitteko minun kopioida sen?

— Kernaasti; teitä hän saan kiittää siitä että kuulin kertomuksen tuon ristin synnystä Tuollaisen v ärsyn merkitys ei ole sen ulkomuodossa, vaan etupäässä siinä että sillä on merkitystä *meille* ja on palanen meidän elämää Miekkoinen se, joka ei ainoastaan lue sitä vaan myös voi sen sanoilla vakavasti rukoilla.

Veronika oli ääneti. Raunioiksi oli häneltä paljon mennyt, se oli liiankin totta, ja monasti oli sydän taistelussa murtumaisillaan, se oli myöskin totta; entäs kaikki muu? —

Vuosia oli vierinyt, ja S:n vuorikylän hauska pappilassa istui talvi-iltana hiljaa muuan pariskunta. Veronika siinä on miehineen. Hän oli mennyt kihloihin ei tuon prinssin seuralaisen, vaan erään tämän hyvän ystävänsä kanssa, joka kohta sen jälkeen oli sinne tullut. Saarna oli ihmeellisesti liittynyt yhteen nuo tämä saakka niin kovin erillään olevat pensionaatin jäsenet. Tuolla prinssin seuralaisella oli hänelläkin ennen muinoin ollut oma seurakuntansa, valoisa, nuoruuden onnen aika, mutta vuosi vaan ja — kaikki oli kadonnut. Itse hän oli sairastunut kovaan kuumeeseen, joka kylässä riehui, ja juuri silloin kun hän tautivuoteellansa tunnotonna ja toivottoman heikkona makasi, juuri silloin oli hänen vaimonsa kuollut samaan kuumeeseen. Silloin hän, murtuneena sielultaan ja ruumiiltaan, oli väliaikaisesti luopunut virastaan ja vastaanottanut paikan prinssin luona. Hänelle ei johtunut mieleenkään laittaa kotiansa uudestaan kuntoon. Mutta hänen samanmielinen, vaikka kumminkin elämänsä haluinen ystävänsä oli voittanut Veronikan sydämen, ja hänen mukanaan oli Veronika lähtenyt. Onnellisia vuosia saivat he viettää tuolla ylhäällä hiljaisessa ja syrjäisessä seurakunnassa. Kolme reipasta lasta istui pöydässä joista varsinkin muuan soma ja lahjakas poika pisti silmään. Tultuaan kaupungin lukioon, pääsi hän pian luokan ensimmäiseksi. Hän oli vanhempiansa ja koulunsa koko ilo. Ollessaan eräänä lupa-aikana muutaman ystävänsä luona, vilustui hän uimaretkellä ja muutaman päivän kuluttua kuoli vatsatautiin. Täälläskua ei Veronika kestänyt. Hänen sydämvikansa, joka onnen aikana oli vaiennut, alkoi nyt vaivata uusilla voimilla. Hän kärsi kuukausmääriä Tuli kovain tuskain päiviä mutta hän kesti ne sellaisella mielenlujuudella ja sellaisella miehuudella, joka oli kaikille käsittämättömät Erinomaisella järjen selvyydellä oli hän kaikki järjestänyt. Hänen vuoteensa yläpuolella riippui v ärsy Fremersbergin ristiltä hänen miehensä maalamana. Tuo v ärsyhän se oli

ollut silta, jota myöten rakkaus oli hänen luokseen astunut, ja kuinka usein Veronika viittailikin siihen! Nyt lepää hän jo poikansa vieressä hiljaisessa kirkkomaassa metsässä äänrinteellä ja yksi risti kattaa molemmat kummut.

Ja tuo pieni, kyselevä poika mustine, syvämietteisine silmineen? Voisi kirjoittaa kokonaisen kirjan hänen retkistään ja vaiheistaan. Hänelläkin oli suuria taiteellisia taipumuksia, erosi hän poikavuosinaan koulusta ja meni taiteilijan ateliaan. Hän edistyi suurin askelin ja kaikki toverit ennustivat hänelle loistavaa tulevaisuutta. Mutta äkkiä hän laski pois piirtimet ja kaivertimet, istui taas koulunpenkille ja valmistelihe yliopistoon. Saatuansa confirmationinsa aikana sisällisen heräyksen, päätti hän ruveta teologiksi. Se, mitä hän oli, oli hän kokonaan, mutta nuo tummat silmät katsoivat kaikkialla pohjaa myöten, ja milloin pohja ei näyttänyt kyllin lujalle, silloin kävi hän levottomaksi. Hän katkaisi entiset siteet, läksi isänmaastaan ja jätti ystävä vakuutuksensa tähden, syöstiäksään taas uusiin taisteluihin. Siitä huolimatta kumpusi valtava elämänsä vuo hänen sydämestään, joka niin harvinaisella herkkyydellä kärsitti nuorison pyyteitä ja taisteluita. Kaikissa hänen puheissaan ja kirjoituksissaan pulppuili taiteellinen suoni — nuoruuden perintöä Harvoissa ihmisissä yhdistyy totuus ja kauneus niin ihanaksi kokonaisuudeksi. Koko hänen teologiansa, dogmatikansa ja etikansa kohdistui lopultakin yhteen ainoaan — joka ei ollut mitään muuta kuin tuo lause ristin jalustassa. "Christus solus, sola gratia, sola fide" — Kristus yksin, armosta yksin, uskon kautta yksin — ne olivat viimeiset sanat, jotka hän kirjoitti. "Turvanani aina Kristus on!" — sitä puhuivat nuo korkealle kohotetut kädet, jotka hän kuolemaa kohti ojensi, puhuivat äänekkäästi ja kaunopuheliaasti.

Ja tuo nuori mies, niin kernas menemään luostariin, hänestä en paljoa tahdo puhua, sanon vaan, että hän oli heloittava ja polttava valo, joka itseensä äriutui. Taiteessansa oli hän kohonnut mestariksi, ja — mikä ainoastaan harvoille on suotu — hän löysi juuri luonteensa mukaisesti tuon elegisen, haikean piirteen luonnossa, tuon kaihon, josta Geibel laulaa:

Luonnossa suuri piilee kaikkialla henki,
Se piilee kivissä ja alla ahohenki.
Se metsän vihreän huojuu hartioilla
Ja harhailen kätyn rannan kallioilla.
Se sinivuokon silmään poikkeet tieltään
Ja äänetöntä haastaa sulle kieltään.

Hänelle koitti hiljainen onni nuoren vaimonsa kera. Silloin sai hän kiireellisen kutsun taivaalliseen kotiin. Ollessaan opintomatalla Tyrolissa haki hän erään äylen kuumana päivän suojaan raju-ilmalta erästä tunnelissa, jossa hänen kylmyys kietoi vaippaansa tulistuneen ruumiin. Reumaatillinen kuume hyökkäsi sydämeen, ja muutaman viikon kuluttua oli eronhetki tullut. Sairaskamarin akkunat antoivat juuri Fremersbergiin päin. Vaimolleen ja lapsilleen sanoi siinä äjähäyset tuo kukoistava mies, ei vielä kolmenkymmenen vanha. Jumalalle sanoi hän viimeiset sanansa: "Isä sinun käsiin annan minun ahenkeni." Ja sydän, jonka tykytykset olivat kuuluneet ovelle saakka, lakkasi tykyttämästä

Mutta tuo uneksiva poika, joka oli nukahtanut ristin juurelle, hänen säilyttää sydämestään kaikkien niiden kuvat, jotka kerran olivat seisoneet tuon ristin juurella ja nyt sen rauhassa nukkuvat.

